ឧបសៅសង្ហា

សាធារណរដ្ឋខ្មែរ-បដិវត្តន៏ពុំអាចរកបាន

ព្រះសង្ហារ នៃ សាធារណរដ្ឋខ្មែរ

ពិនិត្យឡើងវិញនូវព្រឹត្តិការណ៏សំខាន់ៗមាននៅក្នុង

ប្រវត្តិសាស្រ្តខ្មែរ

ភាគទី១

មាតិកាវឿង

សេចក្តីផ្តើម 2
ប្រភព នៃពាក្យ កូសាំងសុិន 13
កត្តា នៃ ការរលំ សម្តេចសីហនុ 15
កត្តា ផ្ទៃក្នុង 16
កត្តា អន្តរជាតិ : លើឋាន កិច្ចការទូត 47
កត្តាគិតិយុត្ត នៃការទំលាក់ ន. សីហនុ 60
អភិក្រម នៃការទំលាក់ នរោត្តម សីហនុ 70
នៅមានបន្ត ក្នុងភាគទី២ 84

សេចក្តីផ្តើម

ក្រោយសង្គ្រាមលោកទី២ នៅទសវត្សរ៍ ៤៥ នៅស្រុកខ្មែរ មាន ចរន្តនយោបាយធំពីរ : រាជនិយមធិបតេយ្យ និង លទ្ធិប្រជាធិបតេយ្យ-ជាតិនិយម។ តែនៅក្នុងពិភពលោក មានចរន្តធំមួយ គឺ ការលុបបំបាត់ ឬ ប្រឆាំងនឹង អាណានិគមនិយម។ តែ មហាអំណាចពីរ ដែល ជាអ្នកឈ្នះសង្គ្រាម លើ របបណាស៊ី នៅអឺរ៉ុប គឺ សហរដ្ឋអាមេរិក និង សហភាពសូវៀត បន្តធ្វើសង្គ្រាម រវាងគ្នា ដែលគេឲឈ្មោះថា ‹សង្គ្រាមត្រជាក់› នាំបង្កើត ស្មូគ្រាក្រុម (bloc) ប្រឆាំងគ្នាពីរ មួយ ជា លោកសេរី ដែលមាន សហរដ្ឋអាមេរិក ជាអ្នកកាន់ទង់ មួយទៀត ជា លោកកុម្មុយនិស្ត ដែលមាន សហភាពសូវៀត ជា ប្រមុខ។ ស្មូគ្រាក្រុមទាំងពីរ ប្រឆាំងនឹង អាណានិគមនិយមដូចគ្នា ហើយ ជួយដល់ប្រជាជនទាំងឡាយ ដែលរស់នៅ ក្រោមការត្រួតត្រា នៃ អាណានិគមនិយម ឲរំដោះខ្លួនចេញពី គំនាបនោះ។ លោកសេរីស្នើឲមាន ការកែទម្រង់ នយោបាយដឹកនាំ ដោយ ជ្រើសយក របបលទ្ធិប្រជាធិបតេយ្យសេរី តាមការបោះឆ្នោត រីឯ លោកកុម្មុយនិស្ត វិញ ធ្វើអនុសាស ឲជ្រើសរើស ផ្លូវបដិវត្តហិង្សា រំដោះខ្លួនចេញពី អាណានិគមនិយម និង

គស្ស៊ី វណ្ណៈ រំលាយចោល នូវវណ្ណៈសក្តិភូមិចាស់ជ្រៃៈ ដើម្បីកសាងសង្គមថ្មី គឺ សង្គម សង្គមនិយម ឬ កុម្មុយនិស្ត។ នៅពេលនោះ ប្រទេសទាំងឡាយ ជាប់ពាក់ព័ន្ធនឹង បញ្ហានោះ មានការបារម្ភ ក្នុងជម្រើស រំដោះខ្លួន ចេញពីគំនាប អាណានិគមនិយម និង ស្វែងរកផ្លូវកសាងប្រទេស តាមទំនើបនិយម។ ជ័យជំនះ បក្ស ចិនកុម្មុយនិស្ត លើក បក្ស គួមិងតាង និង ការប្រកាស សាធារណរដ្ឋចិនប្រជាមានិត នៅឆ្នាំ ១៩៤៩ ជាទិន្នការណ៍ថ្មីមួយនៃពិភពលោក ជាពិសេស ចំពោះប្រទេសវៀកណាម ដែលកំពុង មានសង្គ្រាម ទាមទារ ឯករាជ្យពីបារាំង ដឹកនាំដោយ បក្សកុម្មុយនិស្តយួន។ តែនៅពេលនោះ ប្រទេសមួយចំនួន មានទាំង ចិនកុម្មុយនិស្ត នាំគ្នា បង្កើតចលនា នៃ ផ្លូវទីពមួយ ដែលជា ចលនា នៃ ប្រទេសមិនចូលក្នុង ស្លគ្របក្ស លោក សេរី និង លោកកុម្មុយនិស្ត។ ចលនានោះ មានទម្រង់តែមួយពិត តែ គ្មាន ឯកភាពនៃមនោគមវិជ្ជា នៃ ប្រទេស ជាសមាជិកទេ ដូចយ៉ាងប្រទេសចិន ជាប្រទេសកុម្មុយនិស្ត, ឥណ្ឌា ជាប្រទេស អនុវត្ត លទ្ធិប្រជាធិបតេយ្យសេរី, ឥណ្ឌូណេស៊ី ដឹកនាំដោយ អ្នកជាតិនិយម តែជា ជនផ្តាច់ការនិយម (លោក ស៊ីកាណូ), យូហ្គោស្លាវី ដឹកនាំដោយ ជនកុម្មុយនិស្ត-ជាតិនិយម (លោក ទីតូ) តែមិនព្រមចំណុះ សហភាពសូវៀតឡើយ ។ល។ សមាសភាព បែបនេះ គ្មានទម្ងន់នយោបាយជាក់

ស្តែង លើឆាកនយោបាយ ពិភពលោកនោះឡើយ។ អត្តភាព របស់ខ្លួន គ្រាន់តែជា ទម្រង់ នៃការសំដែងអារម្មណ៍ច្រើនជាង ការអនុវត្តិ នៃផែនការ ច្បាស់លាស់ អ្វីមួយ។ បើនិយាយជាសង្ខេប គឺថាជា អង្គការ នៃកិត្យានុភាព របស់អ្នកដឹកនាំ នៃប្រទេសនិមួយៗ ដែលមាន អត្តភាពខ្លាំង ហើយ ចង់បង្ហាញ នូវឯករាជ្យភាពខ្លួន ចំពោះ សហរដ្ឋអាមេរិក និង សហភាពសូវៀត តែប៉ុណ្ណោះ។

ពេលនោះដែរ នៅឥណ្ឌូចិន បារាំង វិលត្រឡប់មកវិញ ដោយមានបំណងបន្ត អាណានិគមខ្លួន ដែលនាំបង្កើតជម្លោះនយោបាយ ជាមួយនឹង ចលនា យៀកមុីញ[1] ដឹកនាំដោយលោក ហូ ជីញ មុីញ ដែលគាត់បានប្រកាសឯករាជ្យ ប្រទេសយៀកណាម នៅថ្ងៃទី ២៩ សីហា ១៩៤៥ មានឈ្មោះថា សាធារណរដ្ឋ ប្រជាធិបតេយ្យ យៀកណាម បន្ទាប់ពី ព្រះចៅអធិរាជ្យ បៅ ដាវ ដាក់រាជ្យសម្បត្តិ នៅថ្ងៃទី ២៥ សីហា។ ជម្លោះនយោបាយ បានប្រែក្លាយជាជម្លោះយោធា ដ្បិតនៅថ្ងៃទី ២៣ កញ្ញា កងទ័ពបារាំងបានវាយប្រហារ កងកម្លាំងទ័ពយៀកមុីញនៅទីក្រុង សៃហ្គន ដើម្បី ដណ្តើមកាន់កាប់អាគាររដ្ឋបាល។ ពួកយៀកមុីញ សងសឹក ដោយសម្លាប់ជនជាតិបារាំងទាំងក្មេងចាស់ប្រមាណ ១០០នាក់។ តែទោះបីមានវិបត្តិសំខាន់យ៉ាងណាក៏ដោយ នៅខែ មករា ឆ្នាំ ១៩៤៦ លោក ហូ ជីញ មុីញ បាន

[1] យៀកមុីញ មានន័យថា បក្សសម្ព័ន្ធ ដើម្បី ឯករាជ្យ យៀកណាម។

រៀបចំបោះឆ្នោត ដើម្បីតែងតាំងសភាជាតិ ហើយ នៅថ្ងៃទី២ មីនា សភានេះ បានបោះឆ្នោតតែងតាំងលោក ហូ ជីញ មិញ ជាប្រធានាធិបតី។ បារាំង ព្រមទទួលស្គាល់សាធារណរដ្ឋ ប្រជាធិបតេយ្យ យៀកណាម ជារដ្ឋសេរី មានសភាជាតិ, រដ្ឋាភិបាល និង កងទ័ព នៅក្នុងក្រមខណ្ឌ នៃសហព័ន្ធ ឥណ្ឌូចិន និង សហភាព បារាំង ហើយនៅថ្ងៃទី១៥ កញ្ញា ឆ្នាំ ១៩៤៦ លោក ហូ ជីញ មិញ ត្រូវបានរដ្ឋាភិបាលបារាំង អញ្ជើញលោក ធ្វើទស្សនាកិច្ចជាផ្លូវការ នៅស្រុកបារាំង ក្នុងឋានៈលោក ជាប្រមុខរដ្ឋ ដើម្បី ចុះហត្ថលេខា នូវកិច្ចសន្យាបណ្តោះអាសន្នមួយ រវាង បារាំង-យៀកណាម ក្នុងគោលដៅ នាំមកវិញ នូវភាពស្ងប់ស្ងាត់ រវាងប្រទេសទាំងពីរ។ តែ នៅថ្ងៃទី២១ វិច្ឆិកា ក្រោយពីមានផ្ទុះអាវុធតូចមួយ រវាង ទាហានបារាំង នឹងយៀកមិញ កងកាំភ្លើងធំបារាំង បានបាញ់ទៅលើកំពង់ផែ ហៃហ្វុង នាំវាអោយមានប្រតិកម្ម នៃកងទ័ពយៀកមិញ ដឹកនាំដោយលោក Vo Nguyen Giap ចូលវាយទីក្រុងហាណូយនៅថ្ងៃទី១៩ ធ្នូ ហើយបានសម្លាប់ជនជាតិបារាំងជាច្រើន។ នៅពេលជាមួយគ្នានោះដែរ កងយោធភូមិបារាំង នៅ Phu Lan Thuong, Bac Ninh, Nam Dinh, Hué និង Tourane ត្រូវកងទ័ពយៀកមិញវាយលុកដែរ។ ក្រោយពីលោក ហូ ជីញ មិញ ចាកចេញពី ទីក្រុង ហាណូយ, នៅថ្ងៃទី២១ ធ្នូ គាត់បានអំពាវនាវ ដល់ប្រជាជនយួន អោយធ្វើសង្គ្រាមព្រៃ

ប្រឆាំងនឹងកងទ័ពបារាំងនៅវៀតណាម ដោយប្រើគ្រប់សម្ភារៈដែលខ្លួនមាន។ សង្គ្រាមក៏បានផ្ទុះឡើងនៅវៀតណាម ដែលមានរយៈពេលអស់ ២៩ឆ្នាំ (១៩៤៦-១៩៧៥)។ ត្រូវដឹងថា សង្គ្រាម នៅ ស្រុកយួន វាមាន ឥទ្ធិពល មកលើនយោបាយ នៅស្រុកខ្មែរខ្លាំងណាស់ ព្រោះ បក្សកុម្មុយនិស្តយួន តែងតែទុកសង្គ្រាមនោះ ជាសង្គ្រាម រំដោះ ទឹកដីឥណ្ឌូចិនពី អាណានិគមនិយមបារាំង, អាមេរិកាំង ដើម្បីឯករាជ្យ និង ឯកភាពវៀតណាមតែមួយ[2] និង ធ្វើបបនកម្ម នូវលទ្ធិកុម្មុយនិស្តជាដាច់ខាត ព្រោះគេយល់ឃើញថា គោលដៅនេះ ជា ការធានាចាំបាច់ នៃ ស្ថិរភាព នៃ លទ្ធិកុម្មុយនិស្ត នៅឥណ្ឌូចិន ដែលមាន បក្សកុម្មុនិស្តយួន ជា អ្នកដឹកនាំ និង ប្រជាជនយួន ជាប្រជាជនឈានមុខ។ ការណ៍នេះឯង ជាសេចក្តីពិត សំរាប់ខ្មែរ ក្រោយពីស្រុកខ្មែរទទួលបាន ឯករាជ្យពេញលេញ ពីបារាំងសែស។ កិច្ចព្រមព្រៀងសន្តិភាព នៅទីក្រុងស៊ឺណែវ នៅឆ្នាំ ១៩៥៤ រវាង បារាំង និង បក្សកុម្មុយនិស្តយួន ជាជ័យជំនះ នៃដំណាក់ការទី១ របស់បក្សកុម្មុនិស្តយួន។ ជាជំហានចាំបាច់ សំរាប់ បើកយុទ្ធសាស្ត្រ ជាទំហំ នៃ ឥណ្ឌូចិន ដែលខ្មែរយើង ឲឈ្មោះថា ដំណើរយួន ទៅទិសខាងលិច។ ការ

[2] នៅថ្ងៃទី២១ ឧសភា ឆ្នាំ ១៩៤៩ រដ្ឋសភាព បានបោះឆ្នោតភ្ជាប់ ដំបន់ Cochinchine នៅក្នុងក្នុងនោះ មាន ទឹកដីកម្ពុជាក្រោម ទៅក្នុងរដ្ឋ ជាសមាជិក នៃប្រទេសវៀតណាម គឺថា សហភាព នៃដំបន់រដ្ឋបី (l'union des trois Ky) ដែល ប្រជាជនយួន តែងតែទាមទារ។

បង្កើត នៃ រដ្ឋយួនខាងត្បូង ឬ សាធារណរដ្ឋយៀកណាម នៅក្នុង កិច្ចព្រមព្រៀង ស៊ីណែវ ជា ភាគ ទឹកដី និង នយោបាយ នៃស្រុកយួន ដោយបញ្ចូល ទឹកដីកម្ពុជាក្រោម ទៅក្នុងនោះ វាជាបរាជ័យ របស់អ្នកដឹកនាំខ្មែរ ជំនាន់នោះ។ តែ អ្នកដឹកនាំនោះ បែរជា ក្រឡៃ នូវ បរាជ័យនោះ ឲទៅជា មហាជ័យជំនះខ្មែរ ព្រោះស្រុកខ្មែរ មិនត្រូវបានគេ បែងចែក ជាពីរដំបន់ ដូច នៅស្រុកយួន ចែកជាពីដំបន់, យួនខាងជើង ជាយួនកុម្មុយនិស្ត និង យួនខាងត្បូង ជាយួនសេរី ដែលយកខ្សែស្រប ទី១៧ ជា ព្រំដែនរដ្ឋ។ នៅពេលនោះ ផលប្រយោជន៍ខ្មែរ មានតែ មួយគត់ គឺ ការបង្កើត គណកម្មាធិការ អន្តរជាតិ ត្រួត ពិនិត្យ (C.I.C.) នៃការដកទ័ពបរទេសចេញពីស្រុកខ្មែរ។ យួនកុម្មុយនិស្ត បានដកទ័ព ចេញពីស្រុកខ្មែរ តែ ទឹក ដីកម្ពុជាក្រោម ទាំងអស់ ត្រូវបញ្ចូលទៅក្នុង ទឹកដី យួន ខាងត្បូង។ ប្រជាជនខ្មែរនៅកម្ពុជាក្រោម ក្លាយទៅជា ប្រជាជនយួន។ ហើយនៅក្នុងសង្គ្រាម រវាងយួន នឹងយួន ត្រូវគេ ទាំងសងខាង បង្ខំឲចូលធ្វើទាហាន ឬ អ្នករំដោះ ច្បាំងជួយយួន។ នៅពេល អាមេរិកាំង មកជួយច្បាំងយួន ខាងត្បូង គេជ្រើសរើសខ្មែរកម្ពុជាក្រោម ធ្វើជាទាហាន ក្នុងកងឯកភាពពិសេសមួយ ដែលខ្មែរយើងស្គាល់ឈ្មោះ ថា ពួក ‹Mike forc›។

ដូចបានជំរាបពីខាងលើរួចមកហើយថា នៅស្រុកខ្មែរ មានចរន្តនយោបាយពីរ។ តែពួកកុម្មុយនិស្ត គេបង្កើតចរន្ត ទី៣ គឺចរន្តកុម្មុយនិស្ត ដើម្បីជួយយួន ច្បាំងដេញបារាំងពីឥណ្ឌូចិន។ ចរន្ត នៃ ពួកអ្នកប្រជាធិបតេយ្យ-ជាតិនិយម ជាចរន្ត នៃ ពួកអ្នកចេះដឹងអាយខ្មែរ[3] និង បញ្ញាវន្ត មួយក្រុមតូច មានសញ្ញាប័ត្របរទេស មានគំនិត ធ្វើទំនើបកម្ម នូវជីវិតភាពនយោបាយខ្មែរ។ ចរន្ត នៃ ពួកអ្នករាជានិយមធិបតេយ្យ ដែលជា ពួកស្ដេច និង មន្ត្រីខ្មែរ ជា អ្នកអភិរក្សនិយម ធ្លាប់តែរស់នៅក្នុងបារមីព្រះមហាក្សត្រ ជាទំនៀមជាតិម៉ឺនឆ្នាំ។ នៅអំឡុងឆ្នាំ ១៩៤៦-១៩៥៥ ចរន្តទាំងនោះ ធ្វើការប្រកួតប្រជែងគ្នា តាមរយៈការបោះឆ្នោតសាកល ដើម្បី យកតួនាទី ជាអ្នកដឹកនាំជាតិ។ គណបក្សប្រជាធិបតេយ្យ ដែលបង្កើតឡើង ដោយ ពួកអ្នកប្រជាធិបតេយ្យ-ជាតិនិយម ទទួលបានជំនះ ដឹកនាំរដ្ឋសភា ជា ក្រុមភាគច្រើនដាច់ខាត ហើយ បង្កើត រាជរដ្ឋាភិបាល ដឹកនាំជាតិ។ គណបក្ស សេរីភាព បង្កើតឡើង ដោយពួក ពួកស្ដេច និង ពួកអភិរក្សនិយម ទទួលបានអាសនៈដែរ នៅក្នុងរដ្ឋសភា តែជាក្រុមភាគតិច។ រីឯ គណបក្សប្រជាជន វិញ ជា ស្លាបនយោបាយ នៃ បក្សកុម្មុយនិស្តខ្មែរ និយមយួន បានទទួលអាសនៈ តិចតួចណាស់ នៅក្នុងរដ្ឋសភា តែអាច រក្សាបាន នូវអត្ត

[3] ពួកអ្នកចេះដឹង បានរៀនសូត្រចេះដឹងនៅក្នុងស្រុកខ្មែរ។

ភាពខ្លួន តែមិនទៀងទាត់ លើឆាកនយោបាយជាតិ។ តែដំណើរជាប្រក្រតី នៃ ការអនុវត្តន៍ នៃលទ្ធិប្រជាធិបតេយ្យ តែងតែមានការរំខានជានិច្ច ពីសំណាក់ ព្រះមហាក្សត្រខ្មែរ គឺ ព្រះបាទនរោត្តមសីហនុ ព្រោះ ព្រោះ អង្គ មិនដែលទទួលយល់ព្រមក្នុងចិត្តព្រះអង្គ យករបបប្រជាធិតេយ្យជារបបដឹកនាំជាតិ។ ដូច្នេះ ព្រះអង្គ ធ្វើប្រតិកម្មគ្រប់បែបយ៉ាង ដើម្បីរំខាន នូវដំណើរ នៃលទ្ធិប្រជាធិតេយ្យក្មេងខ្ចីនៅស្រុកខ្មែរ ដូចយ៉ាង រំលាយរដ្ឋសភា ពីរលើក[4] ដោយ បំពានលើច្បាប់រដ្ឋធម្មនុញ្ញ ព្រោះ រដ្ឋសភា ធ្វើនយោបាយ ផ្ទុយពីការចង់បាន របស់ព្រះអង្គ ទោះបី ព្រះអង្គ មានតួនាទីត្រឹមតែជា មហាក្សត្រ នៃរដ្ឋធម្មនុញ្ញ តែប៉ុណ្ណោះ។ ក្រោយមកទៀត គណបក្សប្រជាធិបតេយ្យ ត្រូវបាន ពួកស្លាបឆ្វេង ឬ ពួកអ្នកជឿនលឿននិយម ដណ្តើមកាន់កាប់បាន នូវនាយកដ្ឋាន នៃ គណបក្ស ដែលនាំឲវរជនធំៗ នៃ ពួកអ្នកជាតិនិយម លាលែងចេញពីគណបក្ស ទៅចូលរួម ក្នុង ចលនា សង្គមរាស្ត្រនិយម ដែលបង្កើតឡើង ដោយ សម្តេច សីហនុ បន្ទាប់ពីទ្រង់ ដាក់រាជសម្បត្តិ ថ្វាយជូន ព្រះបិតា ព្រះនាម នរោតម្ត សុរាម្រិត្រា។ ការចូលរួមធ្វើសហការនោះ គឺធ្វើឡើង ក្នុងគោលដៅចម្បង គឺ ដើម្បីប្រឆាំងនឹង ពួកជឿនលឿននិយម និងពួកកុម្មុយនិស្តនិយម។ នៅឆ្នាំ ១៩៥៥ ចលនា សង្គមរាស្ត្រ

[4] ទី១ នៅឆ្នាំ ១៩៤៩; ទី២ នៅឆ្នាំ ១៩៥៣ ហើយប្រកាស ជាតិមានអាសន្ន។

និយម មានជ័យជំនះ ក្នុងការបោះឆ្នោតសាកល ទទួលបានអាសនៈ ៨៣% នៅក្នុង រដ្ឋសភា។ នៅឆ្នាំ ១៩៥៨ សម្តេចសីហនុ រំលាយ រដ្ឋសភា ម្តងទៀត ព្រោះទ្រង់មានទំនាស់ជាមួយរដ្ឋាភិបាល ដឹកនាំដោយ លោក សឹម វ៉ា។ បន្ទាប់មក មានការបោះឆ្នោតសាកល។ លទ្ធផល នៃការបោះឆ្នោត អោយអំណោយផលដល់ ចលនាសង្គមរាស្រ្តនិយម គឺទទួលបានអាសនៈទាំងអស់ នៅក្នុងរដ្ឋសភា។ នៅឆ្នាំ ១៩៦០ ព្រះមហាក្សត្រ សុរាមារិទ្ធ ទ្រង់សុគត តែ សម្តេចសីហនុ មិនអនុញ្ញាត ឲជ្រើសតាំង ហ្លួងថ្មី។ ទ្រង់ទុករាជបល័ង្គ អោយនៅទំនេរ ហើយ រកមធ្យោបាយ ឲសភាជាតិ ធ្វើច្បាប់ ដើម្បី តែងតាំងព្រះអង្គ ជា ប្រមុខរដ្ឋ អស់មួយជីវិត។ នៅឆ្នាំ ១៩៦៦ សម្តេចសីហនុ ប្រកាសឲមានការបោះឆ្នោតសាកល និង សេរី គឺ ចលនា សង្គម លែងជ្រើស បេក្ខជនតំណាងរាស្រ្ត ឲប្រជាពលរដ្ឋ សម្រាំងយកតំណាងរបស់ខ្លួន ដូច្នេះ សមាជិក នៃចលនាសង្គមរាស្រ្តនិយម អាចមាន លទ្ធភាព ឈរឈ្មោះជាបេក្ខជន ដោយខ្លួនឯង។ លទ្ធផល នៃការបោះឆ្នោត គឺ ពួកអ្នកស្តាំនិយម ទទួលបានជ័យជំនះ ដែលនាំអោយ សម្តេចសីហនុ ជ្រើសយក លោក ឧត្តមសេនីយ លន់ នល់ ជានាយរដ្ឋមន្រ្តី។ ដើម្បី ត្រួតពិនិត្យ រដ្ឋាភិបាល របស់ លន់ នល់ ស

ម្តេចសីហនុ ទ្រង់បង្កើត បរិរដ្ឋាភិបាល[5] ដែលមានសមាជិក សុទ្ធតែអ្នកឆ្វេងនិយម។ នៅឆ្នាំ ១៩៦៧ មានការបះបោរ នៃពួកកសិករ នៅភូមិសំឡូត ដែលមានកម្មាភិបាលយួនកុម្មុយនិស្ត ជាអ្នកដឹកនាំលាក់មុខ។ ស្របពេលនោះដែរ លោក លន់ នល់ មានគ្រោះថ្នាក់ចរាចរណ៍, លោក ក៏បានសុំលាពីដំណែង នាយករដ្ឋមន្ត្រី។ ដើម្បីប្រឈមមុខនឹងការបះបោរ សម្តេចសីហនុ ទ្រង់ បង្កើតរាជរដ្ឋាភិបាល ពិសេស ដឹកនាំដោយទ្រង់ផ្ទាល់។ រាជរដ្ឋាភិបាលនោះឯង ដែលបញ្ជាឲ កងទ័ពអាកាស ទំលាក់គ្រាប់លើភូមិសំឡូត នាំឲស្លាប់ ប្រជាកសិករជាច្រើន។ នៅឆ្នាំ ១៩៦៨ សម្តេច សីហនុ ទ្រង់បង្កើត រាជរដ្ឋភិបាលថ្មីមួយទៀត ដាក់ឈ្មោះថា រដ្ឋាភិបាល លាភជ័យចុងក្រោយ ដឹកនាំដោយ សម្តេច ប៉ែន នុត ដែលជាជនស្មូគ្រពួកគ្មានលក្ខខណ្ឌ នឹងព្រះអង្គ។ នៅឆ្នាំ ១៩៦៩ សម្តេច ប៉ែន នុត សុំលាលែងពីដំណែង នាយករដ្ឋមន្ត្រី ដែលនាំឲ សម្តេច សីហនុ បង្កើត រាជរដ្ឋាភិបាលថ្មីមួយទៀត ដឹកនាំដោយ លោក លន់ នល់។ រដ្ឋាភិបាលនេះ ទ្រង់ឲឈ្មោះថា រាជរដ្ឋាភិបាល ស្រោចស្រង់ជាតិ។ ក្នុងរដ្ឋាភិបាលនោះ មានទ្រង់ ស៊ីសុវត្ថិ សិរិមតៈ ជាឧបនាយករដ្ឋមន្ត្រីទី១។

[5] បរិរដ្ឋាភិបាល គឺ រដ្ឋាភិបាលនៅជិតខាង ឬ នៅក្នុងប្រទេសជាមួយគ្នា។ ជាទម្រង់ រដ្ឋាភិបាលប្រឆាំង (contre-gouvernement) ដូចនៅ ប្រទេសអង់គ្លេស។

ក្រោយបន្តិមក លោក នល់ នល់ មានជម្ងឺ ទៅព្យាបាលរោគនៅស្រុកបារាំង។ តែលោក មិនលាលែងពីតំណែងទេ តែលោក ប្រគល់ដំណែង នាយរដ្ឋមន្ត្រីស្តីទី ដល់ទ្រង់ សិរិមតៈ។ រដ្ឋាភិបាលស្រោចស្រង់ជាតិ ធ្វើគំរោងច្បាប់បី ដាក់ជូនរដ្ឋសភា អនុម័ត បានសំរេចដូចបំណង ដែលជាច្បាប់នៃ ‹សេរីកម្ម សេដ្ឋកិច្ច និង ធានាគារ›។ ច្បាប់ថ្មីនេះ វាផ្ទុយស្រឡះ ពីនយោបាយ សេដ្ឋកិច្ច របស់សម្តេច សីហនុនាំឲទ្រង់ មានទំនាស់នឹង រដ្ឋសភាផង និង រដ្ឋាភិបាលផង។ នៅថ្ងៃទី៦ មករា ឆ្នាំ ១៩៧០ សម្តេច សីហនុ ទ្រង់យាងទៅស្រុកបារាំង គ្មានអោយដំណឹងដល់ រដ្ឋាភិបាលជាមុនដើម្បី ធ្វើអារោគ្យកម្មសុខភាព ក្រោយពីទ្រង់ ទទួល នូវបរាជ័យនយោបាយផ្ទាល់ នៅពេល សមាជជាតិ លើកទី២៨[6] ដែលជាសមាជជាតិ ចុងក្រោយ នៃ របប សង្គមរាស្ត្រនិយម ព្រោះទ្រង់ ពុំអាចផ្តួល រដ្ឋាភិបាលស្រោចស្រង់ជាតិបាន។ ព្រឹត្តិការណ៏ នយោបាយ ផ្សេងៗទៀត ដែលយើងលើកយកមក លាត្រដាង យ៉ាងពិស្តាខាងក្រោមនេះ គឺជាដំណើរ ដើរទៅរក ការបង្កើត របប សាធារណរដ្ឋខ្មែរ។

[6] ត្រូវដឹកថា សម្តេចសីហនុ មិនអនុញ្ញាត ឲពួកតំណាងរាស្ត្រ ចូលរួមប្រជុំននៅក្នុងសមាជជាតិនោះឡើយ ដោយសារ ព្រះអង្គ មានជម្លោះនយោបាយជាមួយរដ្ឋសភា។

ប្រភព នៃពាក្យ កូសាំងស៊ិន

ស្រុកខ្មែរ បាត់ទឹកដីមួយចំណែកធំនៅទិសខាងកើត គឺ ទឹកដី កម្ពុជាក្រោម ស្ថិតនៅក្នុងដំបន់ កូសាំងស៊ីន។ ដូច្នេះនៅក្នុងការចេះដឹងជាទូទៅ គួរយើងលើកយក ប្រភព នៃពាក្យ កូសាំងស៊ីន មកជំរាប ដល់អ្នកអាន ទុកជាការបើកវង់ក្រចកមួយ ក្នុងព្រឹត្តិការណ៍ នៃការទំលាក់ សម្តេច សីហនុ ពីមុខតំណែង និង ការបង្កើត របប សាធារណៈរដ្ឋ ព្រោះ ទឹកដីកូសាំងស៊ីន ជាចំណែកមួយ របស់ស្រុកខ្មែរ ហើយ វាជាប្រភព នៃជម្លោះអចិន្រ្តៃយ៍នៅក្នុងអារម្មណ៍ខ្មែរ រវាង ស្រុកខ្មែរ នឹង ស្រុកយួន។ និយាយអំពីនយោបាយ នៃស្រុកខ្មែរ វាតែងតែមានជាប់ពាក់ព័ន្ធជានិច្ចនឹងពាក្យ កូសាំងស៊ីននេះជានិច្ច ព្រោះវាជារបួស របស់ប្រជាជាតិខ្មែរ ដែលមានយួន ជាអ្នកបង្ក និង របប រាជានិយម ជាអ្នកទទួលខុសត្រូវ និង ជាពិរុទ្ធិរបប។

ពាក្យនេះ មានតម្លៃបីយ៉ាងខុសគ្នា នៅក្នុង អក្សរសិល្ប ភូមិសាស្ត្រ នៃជនជាតិអឺរ៉ុប :

១. ពីឆ្នាំ ១៥០២ ដល់ ១៦១៥ : កូសាំងស៊ីន កំណត់ នូវ រាជាអាណាចក្រ អណ្ណាម ទាំងមូល គឺ ខាងជើង ពីព្រំដែនចិន រហូតមកខាងត្បូង ដល់ ព្រំដែន នគរចំប៉ា។

២. ពីឆ្នាំ ១៦១៥ ដល់ ១៨៨២ : កូសាំងស៊ីន ជាឈ្មោះ ភាគមួយ នៃនគរអណ្ណាម ដែលស្ថិតនៅខាងត្បូង នៃតុងកឹង

ចន្លោះ ខាងជើង គឺ តំបន់ Dong Hoi និង ព្រំដែនខាងត្បូង នៃអណ្ណាម (ព្រំដែននោះ ចេះតែរំអិលជានិច្ច ទៅទិសខាងត្បូង បណ្តាលអោយទឹកដី នៃអណ្ណាមកាន់តែរីកធំៗឡើង)។

៣. ពីឆ្នាំ ១៨៨៣ ដល់ ១៨៨៧ : កូសាំងស៊ីន កំណត់ ដែនដីឧបទ្វីប នៃអាណានិគមបារាំងខាងត្បូង ; រីឯ ភាគកណ្តាល បារាំង យកឈ្មោះចាស់ អណ្ណាម សំរាប់ កំណត់តែដែនដី ស្ថិតនៅត្រង់ចន្លោះ តុងកឹង និង កូសាំងស៊ីន ដែលមួយភាគធំជាទឹកដី នៃអតីតនគរចំប៉ា។

ដូច្នេះ ចាប់ពីឆ្នាំ ១៨៨៣ បារាំង បែងចែកទឹកដីអាណានិគមខ្លួននៅយៀកណាម ជាបីតំបន់ គឺ តុងកឹង, អណ្ណាម និង កូសាំងស៊ីន ដែលយើងយកមកប្រើ រហូតមកដល់សព្វថ្ងៃនេះ សំរាប់សំគាល់ប្រទេសយៀកណាម។

ពាក្យកូសាំងស៊ីន មានប្រភពចេញពីពាក្យជប៉ុន ដែលហៅ នគរអណ្ណាម ថា កូស៊ី គឺមានន័យថា នគរនៅភាគមស្ទឹម នៃនគរចិន ហើយពាក្យនេះ ត្រូវបានពួកអ្នកជំនួញ Portuguais គេយកមកប្រើ ដោយបន្ថែមពាក្យ ស៊ីន (Chine) គឺថា កូស៊ីស៊ីន (កូស៊ី ភាគខាងចិន) ដើម្បី មិនអោយច្រឡំគ្នានឹង ដំបន់ កូសាំង នៅឥណ្ឌា។ ពាក្យនេះ គេចាប់មានប្រើក្នុង មជ្ឈដ្ឋានសាសនាកាតូលិញ នៅ

ដើមសតវត្សទី១៧, ហើយ សរសេរអក្សរ[7] ខុសគ្នាៗ ដូចយ៉ាង : Cocicina, Caucincina, Cauchina សំរាប់កំណត់រាជអាណាចក្រខាងត្បូង នៃពួកង្វៀង ដែលប្រឆាំងនឹងអំណាចព្រះចៅយួនអណ្ណាម[8]។

កត្តា នៃ ការរលំ សម្តេចសីហនុ

ទោះបី សម្តេចសីហនុ ទ្រង់ ចោទប្រកាន់ដល់ សហរដ្ឋអាមេរិកថា តាមរយៈ អង្គការ CIA បានចូលរួមផ្ទាល់ ជាមួយ រដ្ឋាភិបាល ស្រោចស្រង់ជាតិ ដើម្បីទំលាក់ព្រះអង្គពីដំណែង ប្រមុខរដ្ឋអស់មួយជីវិត ដែលជាបំណង ធ្លាប់មានពីមុនៗ រួចមកហើយ តាំងពីឆ្នាំ ១៩៥៤ តែពុំបានសំរេច ដូចយ៉ាងការចូលរួមជាមួយ ជនក្បត់ជាតិ មាន លោក សម សារី និង ដាប ឈួន ជាអាទិ៍ ដើម្បី សម្លាប់ព្រះអង្គ ឬ ទំលាក់ព្រះអង្គ ពីដំណែង តែការចោទនេះ ត្រូវរដ្ឋាភិបាល ស្រោចស្រង់ជាតិ ពោលអះអាងថា ការទំលាក់ សម្តេចសីហនុ គឺធ្វើឡើង ដោយ ស្របច្បាប់រដ្ឋធម្មនុញ្ញ និង ឆ្លើយនឹង សេចក្តីនឿយណាយ ឬ សេចក្តីក្តៅក្រហាយ នៃប្រជាពលរដ្ឋ នៅចំពោះមុខ គ្រប់អំពើខុសច្បាប់ និង

[7] សរសេរជាលើកដំបូង នៅអំឡុងឆ្នាំ ១៦១៨ និង ១៦៣០ ចុះផ្សាយនៅឆ្នាំ ១៦៣១។

[8] ដកស្រង់ពីឯកសារ នៃសាលាបារាំងចុងបូព៌ាប្រទេស : sur le nom de Cochinchine par L. AUROUSSEAU, professeur de chinois d'Ecole Française d'Extrême-Orient.

បំភាន់ របស់សម្តេច សីហនុ និង ប្រព័ន្ធនយោបាយ ដែលផុតសម័យ គឺ របបសង្គមរាស្ត្រនិយម។

របបនេះ ទទួលបរាជ័យជាក់ស្តែង តែ សម្តេច សីហនុ រហូតមកដល់ដើមឆ្នាំ ១៩៧០ ទ្រង់ នៅមិនព្រមទទួលស្គាល់ជាដាច់ខាត នូវ ការច្រឡំ និង កំហុសទាំងឡាយ ដែលទ្រង់បានធ្វើរួចមក។ ការពិត វាមានកត្តា ជាច្រើន នៅស្រុកខ្មែរ ដែលនាំឲមាន វិបត្តិនយោបាយសំខាន់ ក្នុងនោះមាន ទង្វើបរទេសមួយចំណែក រួមនឹង កត្តាផ្ទៃក្នុង ជាច្រើន។

កត្តា ផ្ទៃក្នុង

វិបត្តិ សេដ្ឋកិច្ច

នយោបាយ សេដ្ឋកិច្ច របស់សម្តេច សីហនុ តាំងពី ឆ្នាំ ១៩៥៥ មក នាំឲមាន នូវការផ្លាស់ប្តូរ រហ័ស ជាវិជ្ជមាន នៅក្នុងវិស័យខ្លះៗ តែ ជាទូទៅ វាជួបប្រទះ នូវបរាជ័យ ជាក់ស្តែង ដែលតម្រូវ ឲមាន កំណែទំរង់ ជាចាំបាច់ នៅ ឆ្នាំ ១៩៧០។

១. ទ្រឹស្តី : លទ្ធិសង្គមនិយម ពុទ្ធសាសនា នៃ ចលនាសង្គមរាស្ត្រនិយម ដែលបង្កើតដោយសម្តេច សីហនុ ក៏ដូចគ្នានឹង លទ្ធិសង្គមនិយម នៃតតិយលោក គឺគ្មានមាន បតិដ្ឋាភាគ នៃ វិទ្យាសាស្ត្រឡើយ (consistance

scientifique)។ ជាទូទៅ គឺគ្រាន់តែជា ការតម្កើង នៃទឹកចិត្ត រំភើបញាប់ញ័រ និង ការរក្សា នៃប្រពៃណីជាតិ សំរាប់ជួយ រក្សា នូវអំណាច នៃ វណ្ណៈ នៃពួកអ្នកដឹកនាំអភិរក្សនិយម តែប៉ុណ្ណោះ។ យ៉ាងណាមិញ លទ្ធិសង្គមរាស្ត្រនិយម មានទម្រង់ក្រៅជា របប នយោបាយ និង សេដ្ឋកិច្ច បើកចំហដល់ លទ្ធិប្រជាធិបតេយ្យសេរី។ របបនេះ មាន គោលការណ៍សំខាន់ជាទ្រឹស្តី បីយ៉ាង : ទី១ កាត់បន្ថយ នូវទុក្ខវេទនា របស់ប្រជារាស្ត្រ ; ទី២ យក ប្រពៃណីខ្មែរ, ពុទ្ធសាសនា និង រាជានិយម ជាគ្រឹះ ; ទី៣ មានមូលដ្ឋាន ជាតិនិយម។ រួមមក ទ្រឹស្តីនោះ វានៅជិតគ្នានឹង របបបិតុនិយមអភិរក្ស[9]។ បើយោងតាម គោលវិធី នៃទ្រឹស្តីនោះ គឺមានការទទួលស្គាល់ នៃ សេរីភាពបុគ្គល និង បដិសេធនូវ គ្រប់ សកម្មភាព នៃ ការបំពានអំណាច។ តែគេដឹងថាការអនុវត្តន៍ នៃរបបសង្គមរាស្ត្រនិយម វាផ្ទុយស្រឡះពីទ្រឹស្តីមូលដ្ឋានរបស់ខ្លួន ព្រោះ សម្តេច សីហនុ ទ្រង់យកវាមកធ្វើជាឧបករណ៍ នៃតម្រេង នៃអំណាចរបស់ព្រះអង្គ។

១. នយោបាយសេដ្ឋកិច្ច : ប្រវត្តិសាស្ត្រ នយោបាយខ្មែរ មាន បែកចែកជាពីរសម័យ : អំឡុងឆ្នាំ ១៩៥៤-១៩៦៣, គឺជាសម័យ សេរីនិយម។ គេសំគាល់ឃើញថា មរតក នៃ អាណានិគមបារាំង វានៅមានឥទ្ធិពលខ្លាំង នៅក្នុងការ

---

[9] បិតុនិយមអភិរក្ស (paternalisme conservateur) គឺជារបប ទុកអ្នកដឹកនាំជាបិតាជាតិ។

គ្រប់គ្រងកិច្ចការរដ្ឋ គឺថា មជ្ឈការលើសលន់ នៃអំណាចរដ្ឋ។ ប្រភាពនេះ ជាឧបសគ្គចម្បងមួយ ដល់ការធ្វើកំណែទំរង់ នូវរចនាសម្ព័ន្ធរដ្ឋ សំរាប់ទ្រទ្រង់នយោបាយសេដ្ឋកិច្ច ទំនើប ស្របនឹងសេចក្តីត្រូវការពិត នៃប្រជាជាតិ។ មួយវិញទៀត កង្វះ នៃការគ្រប់គ្រងម៉ឹងម៉ាត់ នៃជំនួយបរទេស (អាមេរិកាំង) នាំអោយវាគ្មានប្រសិទ្ធិភាព ដល់នយោបាយសេដ្ឋកិច្ច និង បង្កើត នូវអំពើពុលរលួយ នៅក្នុងមជ្ឈដ្ឋាន អ្នកគ្រប់គ្រងសេដ្ឋកិច្ច។

ដូច្នេះ នយោបាយ សេរីនិយមនោះ វានាំទៅរក ទំនាល់ជាប្រត្យក្សភាព នៃអំណាចរដ្ឋមជ្ឈការ និង ការចាំបាច់ នៃសេដ្ឋកិច្ចផ្សារ។ តាមការយល់ឃើញ របស់ពួកអ្នកជឿនលឿននិយម មាន លោក ខៀវ សំផន ជាម្ចាស់គំនិត ក្នុងឋានៈ ជារដ្ឋមន្ត្រី ថែងនៅក្នុង សេចក្តីរាយការណ៍ របស់លោក នៅឆ្នាំ ១៩៦៣ ជូនដល់ សម្តេចសីហនុ ក្នុងនោះមានលើកឡើង នូវភាពមិនសមហេតុផលមួយចំនួន នៅក្នុងនយោបាយសេដ្ឋកិច្ចជាតិ។ ការណែនាំនេះ នាំអោយសម្តេច សីហនុ យកវា មកធ្វើជា គោលការណ៏នយោបាយថ្មី គឺ ទ្រង់សំរេច បោះបង់ចោល នូវ ជំនួយ របស់សហរដ្ឋអាមេរិក នៅខែ វិច្ឆិកា ឆ្នាំ ១៩៦៣ ដែលទ្រង់ទុកជាជំនួយមានចំណង[10] ហើយ ធ្វើ ជាតិរូបនីយកម្ម នៃ ធានា

10 ត្រូវដឹងថាគ្រប់ជំនួយ របស់សហរដ្ឋអាមេរិក ដល់ប្រទេសជាមិត្ត, អាមេរិកាំងតែងតែ ដាក់លក្ខខណ្ឌចាំបាច់អោយគោរព គឺ គោលការណ៏ នៃសិទ្ធិ
(note de bas de page - suite)

ការ និង ពាណិជ្ជកម្ម ទំនិញ នាំចូល និងនាំចេញ (អហរណកម្ម និង នីហរកម្ម)។ សួរថា តើនយោបាយថ្មីនោះ មានប្រសិទ្ធភាព ដែរឬទេ ? ដើម្បី ឆ្លើយ នូវសំនួរនេះ គួរយើងលើកយកនយោបាយសម្តេច សីហុន ចាំពីឆ្នាំ ១៩៦៣ មកធ្វើវិភាគ ដើម្បីឆ្លុះមើល នូវការពិតមួយចំនួន ដែលនាំអោយព្រះអង្គជួបនឹងវិបត្តិនយោបាយ ដែលខ្លួនព្រះអង្គជាអ្នកបង្កើត។ នៅឆ្នាំ ១៩៦៣ គេអាចទុកជាសំណក នៃនយោបាយ របស់សម្តេច សីហនុ ដែលស្ថិតនៅលើទំនាលនាំរំអឹលធ្លាក់ទៅក្នុង សំណាញ់ពីងពាង របស់ ចិន និងយួនកុម្មុយនិស្ត ដែលពួកគេ ត្រូវការសម្តេច សីហនុ ដើម្បីបំរើផលប្រយោជន៏ របស់ពួគេ។ ក្រោយពី សម្តេច សីហនុ យកជំនួយចិន មកប្តូរនឹងជំនួយអាមេរិកាំង, ក្នុងរយៈពេលពីរបីឆ្នាំកន្លងមក សេដ្ឋកិច្ចខ្មែរ ធ្លាក់ទៅក្នុងភាពស្គួតស្គឹង។ ដូច្នោះ រដ្ឋខ្មែរ ស្ថិតនៅក្នុងភាពទ្បងចុង រហូតដល់ទៅគ្មានថវិការ សំរាប់បង់បៀវត្សដល់ ពួកអ្នករាជការ ស៊ីវិល និង យោធា[11] ដែលនាំអោយសម្តេច សីហនុ បង្ខំចិត្ត បង្កើត នូវរដ្ឋាភិបាលស្រោចស្រង់ជាតិ ដឹកនាំដោយ លោក លន់ នល់។ រាជរដ្ឋាភិបាលនេះ មាន

មនុស្ស និង លទ្ធិប្រជាធិបតេយ្យ។ គោលការណ៏នេះឯង ដែលសម្តេច សីហនុ ទុកជាជំនួយមានចំណង ព្រោះជាគោលការណ៏ រំខានដល់នយោបាយរបស់ព្រះអង្គ។

11 ដើម្បីអាចបង់បៀវត្ស ដល់ពួកអ្នករាជការ សម្តេច សីហនុ អនុញ្ញាតអោយបង្កើតគ្រឹះស្ថានល្បែងធំពីរ មួយនៅទីក្រុងភ្នំពេញ មួយទៀតនៅទីក្រុងព្រះសីហនុ ដើម្បីយកអាករ។

បេសកកម្មធំបីយ៉ាង : ១. តម្រង់វិញ នូវសេដ្ឋកិច្ចជាតិ, ២. ស្វែងរកផ្លូវនយោបាយថ្មី សំរាប់អនាគតជាតិ, ៣. ពិនិត្យឡើងវិញ នូវនយោបាយ កិច្ចការបរទេសខ្មែរ ជាពិសេសការទំនាក់ទំនង ជាមួយពួកយួនកុម្មុយនិស្ត។

៣. ការកត់ត្រា នៃ បរាជ័យ : តុល្យការ ដែលជាមហន្តរាយដល់សេដ្ឋកិច្ចជាតិ មានចែងនៅក្នុង សេចក្តីរាយការណ៍របស់ រដ្ឋមន្ត្រី អេង ហ៊ុន ចុះផ្សាយនៅក្នុង ទស្សនវដ្តី ‹កម្ពុជាថ្មី› លេខទី១ នៅឆ្នាំ ១៩៧០។ តែ សម្តេច សីហនុ ទ្រង់មិនសូវយកចិត្តទុកដាក់ តែទ្រង់ ក៏មិនបដិសេធនោះដែរ។ ក្នុងសេចក្តីរាយការណ៍នោះ មានបង្ហាញ នូវវិបត្តិមួយចំនួន ដូចយ៉ាង : មាននៅក្នុង វិស័យកសិកម្ម ដែលប៉ះពាល់ផ្ទាល់ ដល់ ៩០% នៃ ប្រជារាស្ត្រខ្មែរ។ លទ្ធផលអវិជ្ជមាន ធ្ងន់ធ្ងរក្រៃ គឺមកពី អវត្តមាន នៃ វិនិយោគ ជាមូលដ្ឋាន ចាំបាច់ ដល់ ការអភិវឌ្ឍន៍ នៃ កសិកម្មប្រពៃណី ដូចយ៉ាង ការបញ្ចូលទឹកក្នុងស្រែចំការ ជាអាទិ៍។ បរាជ័យនៃ សហករណ៍, វិធានការ ប្រឆាំងនឹង កម្ចីយកការប្រាក់ហួសប្រមាណ, ការឆ្លៀតរកកម្រៃ ពីកសិករ ពីសំណាក់អាជ្ញាធរ និង ការបំផ្លាញ ធនធានធម្មជាតិជាតិ ដែលជាបរាជ័យ នាំ នូវទំនញ់ នៃ ទិន្នផល និង ការបង្កើតផលដែលបង្ខាំង នូវការផ្តួតផ្តើម របស់កសិករមិនឲធ្វើកើតហើយជួយជំរុញ ឲមាន វិបត្តិនយោបាយ គឺ បង្កើត នូវកំហឹងពីសំណាក់ប្រជាកសិករ។

តែ វប្បកម្ម ឧស្សាហកម្ម ដូចយ៉ាង ការដាំដើមកៅស៊ូ, កាហ្វេ, តែ, ដើមក្រចៅ មានលទ្ធផលល្អប្រសើរ តែ ជោគជ័យ នេះ វាមានផលប៉ះពាល់ តិចតួចណាស់ ដល់ ជីវិតភាព នៃ ប្រជាកសិករខ្មែរ។

ក្នុងវិស័យ ឧស្សាហកម្ម លទ្ធផល វាគ្មានការលើកទឹកចិត្ត ឡើយ ព្រោះ វាខ្វះ នូវពួកមូលធនអោយ។ នៅឆ្នាំ ១៩៦០ សម្តេច សីហនុ ទ្រង់ យកជំនួយ ចិនកុម្មុយនិស្ត មកធ្វើ អភិវឌ្ឍ នូវបណ្តាញ សហគ្រាសជាតិ និង ក្រុមហ៊ុន សេដ្ឋកិច្ចចំរុះ តែគ្មានជោគជ័យឡើយ។ បរាជ័យ មាន ហេតុ ផលពីរយ៉ាង : អវត្តមាន នៃ សនិទានភាព ក្នុងការ បង្កើត និង ការសង់ រោងចក្រ ; ការគ្រប់គ្រង មិនល្អ និង អំពើអាក្រក់ របស់ ពួកអ្នកដឹកនាំ ជាអ្នករាជការ។

ក្នុងវិស័យ ពាណិជ្ជកម្ម និង ធានាគារ ការកែទម្រង់ នៅ ឆ្នាំ ១៩៦៣ គ្មានមានលទ្ធផលជាវិជ្ជមាននោះឡើយ។ ក្រុមហ៊ុនរដ្ឋ អហារណកម្ម និង នីហរកម្ម ផ្តាច់មុខ នៃ ពាណិជ្ជកម្ម ក្រៅប្រទេស និង ភណ្ឌាគាររដ្ឋ ដែលមានតួនាទីដើម ជាអ្នក លក់ និង ទិញ ផលិផល មួយចំនួន ក្លាយទៅជា សម្បត្តិផ្ទាល់ខ្លួនដ៏ធំ របស់ពួកអ្នកដឹកនាំ នាំឲពួកនោះ មានសម្បត្តិ ហើយ ផ្ញើ រូបិយបណ្ណ មកទុក នៅក្នុងធានាគារ នៅបរទេស ជាពិសេសនៅស្រុកបារាំង។

នៅឆ្នាំ ១៩៧០ មានការស្វែងរក នូវ ដំណោះស្រាយ ពិតប្រាកដ នៃ បរាជ័យសេដ្ឋកិច្ច។ ការពិភាក្សា គឺនៅក្នុងសំ

នួរថា តើត្រូវធ្វើ តាមទិសណា ? អ្នកខ្លះ យល់ឃើញថា ត្រូវមាន អនុស្ថានប័ន (orientation) ទូទៅ ជានយោបាយដែលអាចអោយប្រជារាស្ត្រគ្រប់ស្រទាប់ មាន សោមនស្សដោយ គ្រាន់តែ សាកល្បង ធ្វើឲបានប្រសើរឡើង នូវអ្វីដែលបានធ្វើរួចហើយ។ ចរន្តគំនិត មួយទៀត យល់ឃើញថា គឺ ត្រូវ ប្តូរ នយោបាយសេដ្ឋកិច្ច សង្គមនិយមទាំងមូលហើយ យក នយោបាយ សេរីនិយម មកជំនួសវិញ។ ពួកមានគំនិតនេះឯង ច្រើនជាពួកអ្នកស្តាំនិយម មើលឃើញ ថា វិនិយោគ នៃមូលធន បរទេស ឬ ជំនួយ នៃ សហរដ្ឋអាមេរិក ជា គម្នាស់មួយសំខាន់ ដើម្បី ដោះស្រាយ នូវវិបត្តិសេដ្ឋកិច្ចជាតិបើសិនជាមានការគ្រប់គ្រងម៉ត់ចត់។ ចរន្ត នោះ ជា មតិភាគច្រើន នៅស្រុកខ្មែរ នៅឆ្នាំ ១៩៦៦ ហើយហាក់បីដូចជាអាច ប្លុងចិត្ត សម្តេច សីហនុបាន តែផ្ទុយទៅវិញ នៅក្នុងសមាជជាតិ នៅមាត់ទ្វារឆ្នាំ ១៩៧០ គេឃើញថា ទ្រង់ បែរជាប្រឆាំងចេញមុខនឹង នយោបាយសេដ្ឋកិច្ចសេរី នៃ រដ្ឋាភិបាលស្រោចស្រង់ជាតិ ដែលមានការគាំទ្រពីរដ្ឋសភាជាតិ។ គេអាចនិយាយបានថា សេរីកម្ម នៃ សេដ្ឋកិច្ច នៅឆ្នាំ ១៩៧០ ស្ទើកើតមានព្រមគ្នានឹង កត្តា នៃការរលំ នៃសម្តេច សីហនុ តែម្តង។

វិបត្តិ សីលធម៌

វិបត្តិ សីលធម៌ មានជាទូទៅ នៅក្នុងស្រុកខ្មែរ តែ ទម្រង់ នៃ អកុសល វាមានកំរិតខុសគ្នា ទៅតាម មជ្ឈដ្ឋាន នៃ សង្គម ឬ វណ្ណៈក្នុងសង្គម។ ប្រជាកសិករ ដែលជា ថ្នាក់អ្នកក្រ ដឹងច្បាស់ថា ការជិះជាន់គ្មានមេត្តា ពីសំណាក់ រាជការ គ្រប់ក្រសួង ព្រោះពួកគាត់ជា ជនរងគ្រោះផ្ទាល់នឹងអំពើ នោះ។ អំពើពុករលួយ មាននៅគ្រប់ថ្នាក់ នៃអ្នករាជការ គឺថា អ្នកធំស៊ីតាមធំ អ្នកតូចស៊ីតាមតូច។ អំពើពុករលួយនោះ មានរហូតនៅក្នុងអង្គការ កាកបាទក្រហម ដែលជា អង្គការមនុស្សធម៌ ក្លាយជាអង្គការ កៀបសង្កត់ រាស្ត្រ។ នៅឆ្នាំ ១៩៧០ ការគាបត្បៀតនយោបាយ កាន់តែ មានកំរិតកាន់តែតឹងតែងឡើង ដែល អនុញ្ញាត ឲប៉ូលិស នយោបាយ និង យោធា អាចចាប់ខ្លួន ជនណាដែល គេ មានការសង្ស័យ ជួន គ្មានសមហេតុផលសោះ ថា ធ្វើ សកម្មភាព វិទ្ធស្សនា ប្រឆាំងនឹង នយោបាយខ្ពង់ខ្ពស់ របស់សម្តេច សីហនុ។

ប្រជាកសិករ មានពិធុរក្រៃ តែទោះបីយ៉ាងណា ពួកគាត់ មិនដាក់កំហុសដល់សម្តេច សីហនុ ព្រោះ ពួកគាត់យល់ ឃើញជាទូទៅថា សម្តេច ជា កត្តូបការៈ ប្រឆាំងនឹង ការ បំពានដល់ពួកគាត់ ពីសំណាក់ ពួកមន្ត្រី។ ហើយ សម្តេច សីហនុ ទ្រង់ប្រសប់ណាស់ នៅពេល សមាជជាតិម្តងៗ

ទ្រង់ បញ្ឆោត និង ពង្រឹង តាម សុរោហារ ចិត្តថ្លើមប្រជារាស្ត្រ ឲស្រឡាញ់ងប់ ដល់ព្រះអង្គ។
តែ នៅក្នុង មជ្ឍដ្ឋាន ពួកអ្នករាជការ និង អ្នកចេះដឹង, ស្ថានភាព វាខុសប្លែក ពី ស្ថានភាព នៃ ប្រជាកសិករ។ ក្រុមនោះ ស្ថិត នៅក្នុងប្រព័ន្ធដឹកនាំ ហើយ ទទួលបាន អត្ថប្រយោជន៏ ដោយសារ ពួកខ្លួនគ្មានជម្រើស តែ មាន បុគ្គល ឯកា មួយចំនួន បដិសេធ ចូលរួមចំណែក រកអត្ថប្រយោជន៏ សំរាប់អាត្មា ហើយ ដកខ្លួនចេញពី ប្រព័ន្ធដឹកនាំ ដោយបាន ផ្តន្ទាទោសវា នៅក្នុង អារម្មណ៏ ដ៏ជូរចត់ និង ហៅកម្លាំងថា សម្តេច សីហនុ និង ពួកអ្នកអបអមជិតស្និតនឹងទ្រង់ ជា អ្នកសម្របសម្រួលរួម ឲមាន ប្រព័ន្ធដឹកនាំ ពុករលួយ ជាទូទៅ ដោយ គ្មានទោសកំហុសអ្វីឡើយ។ ជាពិសេស បុគ្គលសីហនុ ទ្រង់ មានអភ័យឯកសិទ្ធិ ព្រហ្មទណ្ឌ សំរាប់ ការពារព្រះអង្គ នូវគ្រប់អំពើខុសច្បាប់ទាំងឡាយ ដែលព្រះអង្គបានប្រព្រឹត្ត ដោយផ្ទាល់ខ្លួនក្តី ឬ ដោយ បរិវា របស់ទ្រង់ក្តី។ នៅ ទីក្រុងភ្នំពេញ ដែលជារូបភាព នៃសង្គមទំនើបខ្មែរ ប្រែក្លាយទៅជាកន្លែងគ្មាន តម្លៃប្រពៃណីជាតិ ដោយសារ តម្លៃ លុយកាក់ និង ពុករលួយ វាជ្រាបចូល ទៅក្នុងសរសៃឈាមសង្គមទំនើបនោះ ដែលនាំអោយ យន្តកម្ម នៃអំពើពុករលួយ វាប្រព្រឹត្តទៅ កាត់តែប្រសើរឡើង ព្រោះ វាមាន ពួកមន្ត្រីពុករលួយ និង ក្រុមហ៊ុនបរទេស ស៊ុមគ្រលុំ ថែមទៅ

ទៀត ដើម្បី នាំគ្នាលួចជំនួយបរទេសគ្រប់វិស័យ ជួនកាល មានការសមគំនិត ពីប្រទេសផ្តល់ជំនួយថែមទៀត ក្នុង គោលបំណង រក អតិថិជន សំរាប់គេ ដែលបង្កើតរឿង អាស្រូវ គ្រប់ស្ថាប័នរដ្ឋ។ ជួលកាល មានការព្រមព្រៀង ពី សម្តេច សីហនុ ដល់ អ្នកស៊ីសំណូក ដែលជា ដៃគូ នយោបាយ ដើម្បី សម្រុះសម្រួល ទំនាស់នយោបាយ។ សម្បត្តិ មានបានពីអំពើពុករលួយ របស់ពួកស៊ីសំណូក ជួនកាល គេយក ទៅដូរជា រូបិយប័ណ្ណ យកទៅដាក់ ក្នុង ធនាគារ នៅបរទេស, ជួនកាល គេយកទៅសង់ ភូមិគ្រឹះ ឆើតឆាយ ដើម្បី ជួលឲ ពួកអ្នកជំនាញបរទេស បាន ប្រាក់ឈ្នួលផ្ទះថ្លៃបំផុត។ តែបន្ទាប់ពីឆ្នាំ ១៩៦៣, ការ បដិសេធ នៃ ជំនួយអាមេរិកាំង នាំឲបាត់ នូវធនធាន សំខាន់ នៃប្រព័ន្ធនេះ ដូចយ៉ាង ពួកអ្នកជំនាញបរទេស គេវឹលត្រឡប់ទៅប្រទេសគេវិញ ដែលនាំ អ្នកមានវិទ្យា ជួល ពិបាករក អ្នកជួល។

ជាតិរូបណីយកម្ម តាមជម្មតា វាជាឱកាសល្អមួយ សំរាប់ លាងសំអាត នូវប្រព័ន្ធពុករលួយ តែវា គ្រាន់តែមាន អនុភាព ត្រឹមតែ ការផ្លាស់ប្តូរ មន្ត្រី គ្មានសមត្ថភាព ឬ ស៊ី សំណូក ដាក់ មន្ត្រី មាន សមត្ថភាព ផ្នែកបច្ចេកទេស ជំនួស តែប៉ុណ្ណោះ ព្រោះថាអកុសល វាដុះស្លែ នៅក្នុង អំណាច ថ្នាក់ដឹកនាំ ជាន់ខ្ពស់រួចទៅហើយ។

គួរលើកជាឧទាហរណ៍ នៃអំពើពុករលួយសំខាន់ៗមួយចំនួន មកបង្ហាញ ដូចជា : ការជំនួញ នៃ ការបង្ហូរទឹកនៅរោគចក្រ ផ្ញើប៊ីយ៉ែរ នៅកំពុងសោម ដែលមានគ្រួសារក្មេង របស់សម្ដេច សីហនុ ជាអ្នកស៊ីសំណូក- ការជំនួញ ទឹកដោះគោខាប់ ដែលមាន ក្រុមមន្ត្រី ដឹកនាំ នៃភណ្ឌាគាររដ្ឋ ជាអ្នកស៊ីសំណុក- ការជំនួញ ខ្ទឹមស នាំចូលពីស្រុកចិនដីគោក ដែលមាន អតីតនាយករដ្ឋមន្ត្រី ជាអ្នកស៊ីសំណូក- រត់គយ ទំនិញ គ្រប់បែបយ៉ាង នៅតាមព្រំដែន ខ្មែរ-យួនខាងត្បូង ជាពិសេស រត់គយ អង្ករ ផ្ដល់ឲពួកយៀកកុង ដែលមាន ពួកឧត្តមមន្ត្រីមួយក្រុម និងរាជវង្សានុវង្ស ជាអ្នកស៊ីសំណូក ឬ ជាអ្នករត់គយតែម្ដង- ការជំនួញ ក្រណាត់ ដែលរដ្ឋសភា យកមកពិនិត្យ ព្រោះមាន ការចូលរួម ពីសំណាក់ ឥស្សរជន ជាសមាជិក នៃរាជរដ្ឋាភិបាល ហើយជា បងថ្លៃ របស់សម្ដេច សីហនុ។

អំពើពុករលួយ ត្រូវបានខ្មែរលើកមកនិយាយ និង ខ្សឹបពេញនគរ ហើយហាក់បីមាន ការប៉ុនប៉ង ជាទូទៅ ចង់ដោះស្រាយបញ្ហា ព្រោះវាជា មហាភ័យជាតិ។ ព្រឹត្តិប័ត្រ បរិរដ្ឋាភិបាល បានចុះផ្សាយ នូវសុន្ទរកថា របស់សម្ដេច សីហនុ ដែលទ្រង់បានរិះគន់ អំពី ការស៊ីសំណូក។ តែមតិខ្មែរមួយចំនួន យល់ឃើញថា ព្រះអង្គខ្លួនឯង ក៏មានការចូលចំណែកនោះដែរ។ ព្រះរាជអនុញ្ញាត ឲបើក កាស៊ីណូ នៅភ្នំពេញ នៅឆ្នាំ ១៩៦៨ នាំបង្កើត នូវអំពើ អសីលធម៌

គ្រប់បែបយ៉ាង ដែលនាំឲ ឥស្សរជន ជាអ្នកស្នេហាជាតិ មួយចំនួន បាត់ នូវសេចក្ដីទុកចិត្ត លើព្រះអង្គ។ បន្ថែម ទៀត ចាប់ពីឆ្នាំ ១៩៦៦ សកម្មភាព មួយចំណែកធំ របស់ សម្ដេច សីហនុ គឺ ថតកុន។ ទ្រង់ យកមធ្យោបាយរដ្ឋ មក ប្រើ សំរាប់បំរើ ព្រះរាជហប្ញទ័យផ្ទាល់ខ្លួន។ មួយវិញទៀត នរណាក៏យល់ថា ខ្សែភាពយន្ត ដែលសម្ដេច សីហនុ ជា អ្នកបង្កើត, អ្នកដឹកនាំរឿង និង ដើរតួឯកខ្លួនឯង មិន សូវមាន គុណភាពសិល្បៈ និង ភាពសមសួន នោះឡើយ។ ចំពោះ អ្នកឆ្វេងនិយម ខ្សែភាពយន្ត របស់សម្ដេច សីហនុ វាបានលាតត្រដាង នូវរូបភាព នៃវណ្ណៈអ្នកដឹកនាំ រស់នៅ ក្នុង ប្រណិតភាព និង អសីលធម៌។

អសីលធម៌នេះឯង ដែលនាំអោយមានពាក្យ គេនិយាយ ចំអកថា កាសីណូ, កាកបាទក្រហម និង កុន ជា ស្ដំបី សំ រាប់ទ្រទ្រង់ ប្រព័ន្ធ នៃសីហនុនិយម។ តែ ការចំអកនេះ វា លាក់បាំង នូវ ការនឿយណាយ និង សេចក្ដីអម៉ាស់មុខ នៃជនខ្មែរទាំងឡាយ ដែលខ្លួនមាន អារម្មណ៍ដឹងថា ការ និយាយចំអកនេះ វាត្រួវឲអស់សំណោចទៅវិញចំពោះខ្លួន ព្រោះខ្លួនឯងតែម្ដង ជាជនរងគ្រោះ។

វិបត្តិ ស្ថាប័ន

វិការភាគជាទូទៅ នៃរចនាសម្ព័ន្ធ រដ្ឋបាល, ហិរញ្ញវត្ថុ និង ធម្មនុញ្ញ វាស្មើគ្មាន ឧបាយណាមួយ អាចទប់ទល់វាបាន នោះឡើយ។

ប៉ុន្តែ ពីដំបូងមក ស្រុកខ្មែរ មាន សមតា ល្មមគ្រប់គ្រាន់ សំរាប់ធ្វើការ នៅក្នុង រចនាសម្ព័ន្ធ ជាមរតក នៃអាណានិគមបារាំង សំរាប់ដំណើរការ នៃរដ្ឋទំនើបនៅពេល នោះ។ រដ្ឋធម្មនុញ្ញ ឆ្នាំ ១៩៤៧ ជាមូលដ្ឋាន សំរាប់ ពង្រឹង និង រៀបចំ បន្ថែម ជាស្ថាប័នរដ្ឋ អោយសមស្របទៅតាម សេចក្តីត្រូវការ របស់ប្រជាជាតិខ្មែរ នៅក្នុង លទ្ធិប្រជាធិបតេយ្យសេរី។ តែនៅឆ្នាំ ១៩៥៦, សម្តេច សីហនុ ទ្រង់ធ្វើការ កែទម្រង់ រដ្ឋធម្មនុញ្ញ ឆ្នាំ ១៩៤៧ អោយ ចុះសំរុងនឹង នយោបាយ របស់ព្រះអង្គ ដែលមានចលនាសង្គមរាស្ត្រ និយម ជាម៉ាស៊ិន ដឹកនាំ ដែលទ្រង់ទុកជា ចលនាសាមញ្ញ មួយ ដែល ប្រជារាស្ត្រ អាចងាយស្រួលយល់បាន អំពីគោល វិធី នៃដំណើរការ នៃវា។

តែបន្តិចម្តងៗ មក ម៉ាស៊ិន នៃចលនាសង្គមនោះ វាទន្ទ្រានយកអំណាចរដ្ឋបាល តាំងពីថ្នាក់ឃុំ រហូតដល់ ខេត្ត ព្រោះ មន្ត្រីរាជការគ្រប់ថ្នាក់សុទ្ធជាសមាជិក នៃ ចលនា ដែលនាំអោយរដ្ឋបាល លែងមានដំណើរការធម្មតា ហើយ អាជ្ញាធរ បង្ហាញ នូវអនានុភាព អាចជានា នូវ

ភាគកម្មមាំមួន នៃប្រជាជន ក្នុងកិច្ចការសាធារណៈ[12]។ ការណ៍នេះ ពង្រឹង នូវមជ្ឈការ នៃអំណាចចលនាសង្គម ហើយ តាមផ្លូវនេះឯង ដែល អំណាច នៃវណ្ណៈដឹកនាំ កាន់តែពង្រឹង ជាអន្លោចៗ ក្នុងដំណើរការ នៃគុណភាព មិនល្អ ដូចយ៉ាង : ការរំលោភអំណាច ជាមូលដ្ឋាន នៃ បច្ចេកទេស នៃការគ្រប់គ្រង, ការកេងប្រវ័ញ្ច លើប្រជារាស្ត្រ ដើម្បី បំបានអាត្មា ជាគោលដៅ។

បរាជ័យ ដោយអាការពិសេស យ៉ាងធ្ងន់ គឺមាន នៅក្នុង បណ្តាខេត្រទាំងឡាយ ដែលបានបង្កើតថ្មី។ បរាជ័យនោះ គឺ បញ្ហា នៃ បូរណកម្ម នៃប្រជាជនរស់នៅលើភ្នំ សព្វអន្លើ ក្នុងប្រទេស តែបញ្ហា ពិសេស គឺមាន នៅ តំបន់ ឦសាន ក្នុងខេត្រ រតនគីរី និង មណ្ឌលគីរី ព្រោះ ចៅហ្វាយខេត្រ តែងតាំង មាន អារម្មណ៍ ថាជា ទណ្ឌកម្ម ដល់ខ្លួន ត្បិត ខ្លួន ត្រូវទៅរស់នៅ ក្នុងព្រៃភ្នំ ដាច់សង្វែងពី សង្គមអារ្យៈ ហើយអ្នករាជការខេត្រ មិនសូវមាន សមត្ថភាព និង ច្រើនតែបំពានទៅលើ ប្រជាជន។

ហើយអាក្រក់ទៀត គឺក្នុងអំឡុងឆ្នាំ ១៩៦៥-៦៦, រចនាសម្ព័ន្ធ នៃរដ្ឋបាលទាំងមូល វាគ្រេចក្រោមអនុភាព នៃ ប្រតិបត្តិមួយចំនួន អម្បាលដូច : ១. ការតែងតាំង នាយទាហានជាន់ខ្ពស់ ជា ចៅហ្វាយខេត្រ នៅខេត្រថ្មីៗ ដែល

[12] បញ្ហានេះ វាមានជាទូទៅនៅក្នុង តតិយលោក។

(note de bas de page - suite)

នាំឲ ឯកភាព នៃរដ្ឋបាល នៃព្រះរាជាណាចក្រ បាក់បែក ជាចំណង់ ធ្វើកងទ័ព ឃ្លាន នូវនយោបាយ-រដ្ឋបាល[13] ដែលនាំឲ រដ្ឋបាលកណ្តាល និង ក្រសួងមហាផ្ទៃ មានអារម្មណ៏ ថា គេ ហូតអំណាច របស់ខ្លួន ផ្តល់ទៅឲ ក្រសួងការពារជាតិ។ ២. ការតែងតាំង ព្រះរាជប្រតិភូ ទីក្រុងដាក់នៅក្រោមការត្រួត្រាផ្ទាល់ នៃ សម្តេច សីហនុ ហើយលែងនៅក្រោមអំណាច រដ្ឋាភិបាល។ ជួនកាលទៀត ព្រះរាជប្រតិភូ ត្រូវបាន សម្តេច សីហនុ ប្រគល់ឲធ្វើបេសកកម្ម កិច្ចការរាជការ គ្មានមានកំរិតសមត្ថកិច្ច រដ្ឋបាល ច្បាស់លាស់ ដែលជាប្រភព នៃទំនាស់ ជាមួយ អំណាច នៃរដ្ឋបាលកណ្តាល ពោលថា ជាមួយ ក្រសួងពាក់ព័ន្ធ។ ការមិនគោរពច្បាប់រដ្ឋបាល នេះ ជាដំបូង វាគ្មានចេតនា នយោបាយ ទេ។ តែក្រោយមក គឺចាប់ពីឆ្នាំ ១៩៦៦ ក្នុងទំនាស់ រវាង រដ្ឋាភិបាល នឹង សម្តេច ព្រះប្រមុខរដ្ឋ ដែលជា ទំនាស់កំបាំង ដូច្នេះ ការតែងតាំង ព្រះរាជប្រតិភូ ចំពោះសម្តេច សីហនុ វាក្លាយទៅជាមធ្យោបាយនយោបាយ របស់ទ្រង់ សំរាប់ លោតផ្លោះលើអំណាច របស់រដ្ឋាភិបាល។

[13] Politico-administratif។
(note de bas de page - suite)

ទំនាស់ចម្បង ដែលអាចទុកជា សង្គ្រាម រដ្ឋបាល គឺកើត មកពី រដ្ឋាភិបាល[14] បង្កើត ការិយាល័យ ប្រជាសង្គ្រោះ[15] ក្នុង ភ័យអាសន្នទឹកលិច នៅគ្រប់ខែត្រ ដើម្បី ដោះស្រាយ ជាប្រញាប់ និង ផ្ទាល់នៅទីកន្លែង ដល់គ្រប់បញ្ហា ដែល ប្រជាជន បានជួបប្រទះ។ ការិយាល័យនោះ ទទួលបាន ជោគជ័យ ជាមួយនឹង ប្រជាជនរងគ្រោះ តែជោគជ័យ នោះ ចំពោះ សម្តេច សីហនុ វិញ ទ្រង់ ទុកវាជា ការគំរាម ដល់ អំណាច របស់ទ្រង់។ នៅពេលនោះដែរ ពួក កុម្មុយ និស្ត ក៏ទុក ជោគជ័យនេះ ជា គ្រោះថ្នាក់មួយ ដល់ខ្លួន ក៏ សម្រេច ឆ្លើយតប តាម ការញុះញង់ ប្រជាជន រស់នៅភូមិ សំឡូត ឲបះបោរ ប្រឆាំងនឹង រដ្ឋាភិបាល។

លើឋាន ហិរញ្ញវត្ថុ, បាតុភូត នៃ ភាពរលួយ គឺមានកាន់តែ ច្បាស់ឡើង។ ជាសង្ខេប គឺ : អន្តរធាន នៃ ថវិកាជាតិ ពិ ប្រាកដ លើកលែងតែ ថវិកាប្រតិបត្តការ ដែលការអនុវត្ត ន៏ ស្ថិតនៅត្រឹមតែ ការគ្រប់គ្រង ហិរញ្ញវត្ថុ បែបចាត់ការរ ហ័ស។ សំណង់បរិក្ខារ, ការវិនិយោគ, ចំណាយសង្គមកិច្ច ទាំងឡាយ បានជនជានមក ឬក៏ ពី វិភាគទាន នៃអ្នក ស្មគ្រជួយ ឬក៏ ពី ជំនួយ របស់សម្តេច សីហនុ តាមរយ: ស ន្និធិថ្វយជាតិជនុបត្ថម្ភ[16] និង សន្និធិថ្វយបបនាការជាតិ[17]។

[14] រដ្ឋាភិបាល នៅពេលនោះ (ឆ្នាំ ១៩៦៦) ដឹកនាំដោយ លោក លន់ នល់។
[15] B.A.A.I : Buraux d’Aide et d’Assistance à la population.
[16] Caisse nationale d’entraide.
[17] Caisse d’édification nationale.

រីឯ ការងារសង្គមតូចៗ គឺ កាកបាទក្រហម ជា អ្នកផ្តល់ជំនួយ។ សន្និបាតទាំងឡាយនោះ ទទួលបានអំណោយជាច្រើន ពី ឯកជន គ្រប់មជ្ឈដ្ឋាន ស្មគ្រជួយ, ជំនួយ ពីរដ្ឋ និង សហគ្រាសរដ្ឋ។ ដើម្បី រក្សា ដំណែង ពួក ប្រធានអគ្គនាយក នៃ សហគ្រាសរដ្ឋ ត្រូវចាំបាច់ ផ្តល់ជាកម្រៃទូលាយ ដល់ សន្និបាត ដែលបានរាប់ឈ្មោះខាងលើ។

លើឋាន ធម្មនុញ្ញ សម្តេច សីហនុ ពីដំបូង ទ្រង់ ចេះប្រមាណ មិនភាន់ប្រែ នូវស្ថាប័ន ប្រជាធិបតេយ្យ ឆ្នាំ ១៩៤៧ ទោះបី ទ្រង់ មិនពេញ ព្រះហរទ័យនឹងវាក៏ដោយ។ ទ្រង់គ្រាន់ តែបន្ថែម និង ប្តូរចំណុចខ្លះៗ តាមការពិសោធន៍ អោយវាស្របទៅនឹង នយោបាយ របស់ទ្រង់។ តែ ចាប់ពីឆ្នាំ ១៩៥៥ មក ក្រោយពីសង្គម ទទួលបានជ័យជំនះដាច់មុខក្នុងការបោះឆ្នោត, វិសោធនកម្មរដ្ឋធម្មនុញ្ញ របស់សម្តេច សីហនុ វាប៉ះពាល់ដល់ខ្លឹមសារ នៃរដ្ឋធម្មនុញ្ញតែម្តង គឺ ទ្រង់ បានប្តូរ នូវដំណើរការ នៃប្រជាធិបតីសភា អោយទៅជា ប្រជាធិបតីផ្ទាល់ (démocratie direct)។

គេអាច ចង្អុលចរិកលក្ខណៈ នូវ ទ្រឹស្តីថ្មី របស់សម្តេច សីហនុ ជា បីលក្ខណៈសំខាន់ៗ។ ទី១ នៅមានការរស់នៅបាន នៃ របបតំណាង ដែលមានតម្លៃ ជាការធានា ដល់ ការបោះឆ្នោត តែ ក្នុងនោះ គ្មានជម្រើស សេរី ពិត តែ សម្តេច សីហនុ បិនប្រសប់ លៃរើស បេក្ខជន តំណាងរាស្ត្រ

ដែលជាសមាជិក សង្គម ឲប្រជារាស្ត្រមើលឃើញថា មាន សមតា ត្រឹមត្រូវ។ ទី២ ការឃោល រវាងប្រព័ន្ធ សភា ដែល មាន រដ្ឋាភិបាល ជាអ្នកទទួលខុសត្រូវ និងប្រព័ន្ធ ប្រធានាធិបតីនិយម ជាការណ៍ (de fait) ដោយសារ អំណាចទាំងឡាយ វានៅក្នុងកណ្តាប់ដៃ សង្គម ទាំងអស់ ពោលថា នៅក្នុង សណ្តាប់ដៃ សម្តេច សីហនុ ជាប្រមុខរដ្ឋ។ ទី៣ គឺ ប្រព័ន្ធ នៃ ប្រជាធិបតីផ្ទាល់ តាមការបង្កើត ស្ថាប័ន ជម្មនុញ្ញ ពីរ គឺ សមាជជាតិ និង ប្រជាមតិ។

តែក្រោយមក ប្រព័ន្ធ នោះ ស្គាល់ នូវការវិវត្តន៍ ជាការណ៍ ធ្វើឲលប់ នូវភាពជាប់លាប់ និង ខ្លឹមសារ នៃ លទ្ធិប្រជាធិបតេយ្យ។ ក្នុង រយះពេល សមាជជាតិ វាក្លាយជា វេទិកា សម្រាប់ សម្តេច សីហនុ ទ្រង់សំដែង នូវមនោវិក័តិនយោបាយ របស់ទ្រង់ ដែលវាស្ទើរតែក្លាយភ្លាមជាច្បាប់។ ដូច្នេះ សមាជជាតិ វាក្លាយរហ័ស ទៅជា ឧបករណ៍ នៃ ឧបាយបញ្ឆោត របស់សម្តេច សីហនុ ដែលនាំអោយវា បាត់បន្តិចម្តងៗ នូវតម្លៃដើម របស់វា។

រដ្ឋសភា របស់ សង្គម បាត់ នូវ ភាពតំណាង។ តែនៅឆ្នាំ ១៩៦៦ ដែលជាឆ្នាំដែល សម្តេច សីហនុ ធ្វើសេរីកម្ម នូវការ បោះឆ្នោត ដោយយកគោលការណ៍ នៃ បេក្ខភាព សេរី នៅក្នុងក្របខណ្ឌ សង្គម។ សេរីកម្មនេះ បណ្តាឲមាន កម្មវិបាកដល់ សម្តេច សីហនុ ព្រោះ វានាំកើត នូវកម្លាំង

នយោបាយស្វយ័ត នៅរដ្ឋសភា ដែលជាកម្លាំង មាន ទំនាស់ផ្ទាល់នឹងព្រះអង្គ។ នៅចំពោះមុខ សញ្ញានេះ ស ម្តេច សីហនុ ទ្រង់ បាត់ នូវសេចក្តីឈ្លាតវៃនយោបាយ, ទ្រង់គិតតែ រកមធ្យោបាយ ប្រឆាំងយកឈ្នះដាច់ខាត នឹងអ្វី ដែលទ្រង់ទុកជា ការគំរាម ដល់ព្រះអង្គ ដូចយ៉ាង ការបង្កើត បរិវាជរដ្ឋាភិបាល ប្រឆាំងនឹង រាជរដ្ឋាភិបាល កើតចេញពី រដ្ឋសភា - បង្កើត គណកម្មការ ធ្វើ អង្កេត លើសកម្មភាព រាជរដ្ឋាភិបាល - តែងតាំង ព្រះរាជប្រតិភូ ជាអាចិ៍។ ដូច្នេះ បរិវាជរដ្ឋាភិបាល ក្លាយជា អង្គការ ប្រឆាំងនឹង រាជរដ្ឋបាលពេញច្បាប់ ជូនកាលរហូតដល់ ទៅជំទាស់ចំពោះនឹង សេចក្តីសម្រេច របស់រាជរដ្ឋាភិបាល តែម្តង។

នៅឆ្នាំ ១៩៧០, ស្ថាប័នជាតិ វាគ្រាន់តែជា មុខផ្ទះខ្មែរ តែ នៅក្រោយផ្ទះ ដែលគេមើលមិនឃើញ វាមានការប្រយុទ្ធ នយោបាយ នៅក្នុង របបសក្តិភូមិ រវាង ស្តេច នឹង នាម៉ឺនធំ នៅក្នុង ព្រះរាជាណាចក្រ។

វិបត្តិ នយោបាយ

យើងលើក ប្រធានបទមួយ ដើម្បីសង្ខេប អំពីនយោ យបាយ ផ្ទៃក្នុង របស់សម្តេច សីហនុ ចាប់ពីឆ្នាំ ១៩៥៤ ដែលទ្រង់ អោយឈ្មោះថា ‹នយោបាយ បង្រួបបង្រួម ជាតិ›។ នយោបាយនេះ គឺមានគោលដៅ ក្នុងក្របខណ្ឌ

សង្គម ប្រមូល ខ្មែរអ្នកជាតិនិយម ទាំងឡាយ ដែល មិនចង់ ចូលរួមសកម្មភាព ក្នុង គណបក្សនយោបាយ។

គំនិត បង្រួបបង្រួមជាតិនេះ ចាប់មានកំណើត ពីឆ្នាំ ១៩៥២ ដែលជាចម្លើយនឹង តម្រេកអំណាច របស់សម្តេចសីហនុពីរយ៉ាង បន្ទាប់ពីព្រះអង្គ មានចំណាប់អារម្មណ៍ថា : ទី១ គឺ ត្រូវធ្វើភ្លាម ជា កលយុទ្ធ នយោបាយ គឺត្រូវរំលាយ នូវឆាកនយោបាយ នៃគណបក្សនយោបាយចំណាស់ទាំងឡាយ ជាពិសេស គឺ គណបក្សប្រជាធិបតេយ្យ ដែល បន្ទាប់ពីឆ្នាំ ១៩៤៧ គណបក្សនេះ បានបង្ហាញ នូវភស្តុតាង នៃអសមត្ថភាព និង ខ្វះ នូវបក្កភាព ឬ ចាស់ទុំនយោបាយ របស់ខ្លួន។ ទី២ គឺ ធ្វើសំរាប់ រយះពេលវែង ហើយមានខ្លឹមសារ ជាជម្រៅ : គឺ ជៀស កុំឲមាន ការប្រេះ ជាជម្លោះនយោបាយ រវាង ពួកអ្នកឆ្វេងនិយម មាននិន្នាការ មាក្ស ឬ កុម្មុយនិស្ត ដែលជា ពួកអតីត នៃចលនា ខ្មែរយៀកម៉ិញ នឹងពួក អ្នកជាតិនិយម មាននិន្នាការ ស្តាំនិយម ដែលមាន សុភចិត្តនឹង (favorable) លោកសេរី។ ចំពោះសម្តេច សីហនុ ការរួបរួម នៃ ពួកទាំងនោះ ជា លក្ខខណ្ឌ ចាំបាច់ដើម្បីរក្សា សន្តិភាព នៅក្នុងប្រទេស។ សន្តិភាពនេះ ត្រូវការការអះអាង នៃនយោបាយ អព្យាក្រិត្រ នាំបង្អក នូវការបន្ត នៃបញ្ហាអន្តរជាតិ នៅស្រុកខ្មែរ តាមសង្គ្រាមត្រជាក់ រវាង លោកសេរី និង លោកកុម្មុយនិស្ត។ ដូច្នេះ ការរួបរួមជាតិ វានាំ

ជៀសវៀង នូវការបាក់បែកខ្មែរនិងខ្មែរ កើតពីបញ្ហាទាំងឡាយនោះ។ ការពិត សង្គម គ្មានប្រាថ្នា ផ្តល់ជូនទ្រឹស្តី ដល់ ពួកអ្នកស្តាំនិយម ដែលមាន សុភចិត្តនឹង អាមេរិកាំង និង ពួកមាក្ស ដែលយកបដិវត្តន៍វណ្ណៈជាគោលការណ៍, តែ សង្គម មានទំនោរ ធ្វើយ៉ាងណា កុំឲមានការប៉ះទង្គិចគ្នា រវាងក្រុមទាំងពីរ ដែលនឹងអាចនាំបង្កើតឲមាន ជាកម្លាំងតស៊ូមនោគមវិជ្ជា រៀបចំឡើងជាអង្គការ។ សង្គម ទប់កុំឲមាន ការប្រយុទ្ធបក្សពួក កើតឡើងបាន នៅក្នុងចលនា ហើយ ដាក់កំរិតដល់ ក្រុមនិមួយៗឲគោរព នូវអាជ្ញាកណ្តាល របស់សម្តេច សីហនុ។

នៅអំឡុងឆ្នាំ ១៩៥៤-១៩៦៧, សម្តេច សីហនុ ទ្រង់បានជ្រើសរើសវិធីសាស្ត្រដ៏ប្រសប់ គឺ ទ្រង់ ដើរតួនាទី រវាង ចរន្តទាំងពីរ, យោល ជួនកាល ទៅខាងម្ខាង ជួនកាល ទៅខាងម្ខាងទៀត ហើយ អនុវត្ត នូវកូនប្រយោល (contre-poids)។ តែទ្រង់ វាយប្រហារ ដល់ឥស្សរជននយោបាយមួយចំនួន គ្មានហេតុផល ដែលទ្រង់ទុកជាគ្រោះថ្នាក់ដល់អំណាច របស់ទ្រង់ ដោយចោទថា រួមគំនិតក្បត់ ជាមួយបរទេស ដើម្បី ទ្រង់ អាចកំចាត់ចោល ដូចជា ករណីលោក សម សារី ។ល។ ចំណែក ខាងឆ្វេងនិយមវិញ, ទ្រង់មាន ល្បិច ល្បិតល្បុន ដូចយ៉ាង ទ្រង់ មិនដែលហាម គណបក្សប្រជាជន ជា បក្សកុម្មុយនិស្ត អោយមានអត្ថភាពជាគណបក្សនយោបាយពេញច្បាប់ តែ ទ្រង់ បង្កើត

ទំនាស់ជានិច្ច ជាមួយ ក្រុមអ្នកដឹកនាំបក្សនេះ គ្រប់ឱកាសសាធារណៈ, ជួនកាល ទ្រង់ ផ្តន្ទាទោស ពួកនោះ ផ្ទាល់តែម្តង តាមការធ្វើសម្ពាធខ្ជាប់ខ្ជួន តាមល្បិច តិច ឬច្រើន ទៅលើពួកនោះ។ ជួនកាល អញ្ជើញ វរជនក្បាលទូកឲមកកាន់ដំណែង ក្នុងរដ្ឋាភិបាល តែ ដកចេញវិញ យ៉ាងប្រញាប់ ដូចជាករណី លោក ខៀវ សំផន និង ហ៊ូ យន់ ដើម្បីកុំអោយពួកនោះមាន ឥទ្ធិពលខ្លាំង ក្នុងឆាកនយោបាយជាតិ។ នៅឆ្នាំ ១៩៦៣, ទ្រង់ បដិសេធ នូវជំនួយអាមេរិកាំង នាំឲ ពួកឆ្វេងនិយម ទុកជាជ័យជំនះរបស់ពួកគេ តែ ភ្លាមៗ ទ្រង់ រាប់អានជាថ្មី នូវនយោបាយស្តាំនិយម ព្រោះ ទ្រង់នៅមានគោលបំណង រក្សាសមតានៃនយោបាយ របស់ព្រះអង្គ លើឆាក អន្តរជាតិ, តែនយោបាយក្នុងប្រទេស របស់ទ្រង់ គេឃើញបែរកាន់តែខ្លាំងឡើង ទៅរក មហាអំណាចចិនកុម្មុយនិស្ត។ តែនៅឆ្នាំ ១៩៦៧, វាមានកើតជម្លោះ ខ្មែរ-ចិន ដោយសារ ពួកខ្មែរកុម្មុយនិស្ត និយមចិន ធ្វើអំពើឆ្គង មកក្នុងនយោបាយផ្ទៃក្នុង ដែលនាំ សម្តេច សីហនុ កាន់តែមិនទុកចិត្ត ពួកឆ្វេងនិយម ថែមទៀត។

ល្បែងនយោបាយរបស់សម្តេចសីហនុ ធ្វើជា កូនប្រយោលរវាង ពួកអ្នកស្តាំនិយម និង ឆ្វេងនិយម វាមានដំណើរការនៅអំឡុងឆ្នាំ ១៩៦៦-៦៧ មកដល់ដែន កំណត់របស់វាព្រោះ ការធ្វើសេរីកម្ម នៃការបោះឆ្នោត រើសតំណាងរាស្ត្រ

នៅឆ្នាំ ១៩៦៦ ដែលជាទំនើង របស់សម្ដេច សីហនុ វានាំបង្កើត ទិន្នការណ៍ថ្មី គឺ ប្រសូតិបាន នូវរដ្ឋសភាជាតិ មានពណ៌ ជារដ្ឋសភា នៃអ្នកស្តាំនិយម។
មតិខ្លះ យល់ឃើញថា សម្ដេច សីហនុ ទ្រង់ធ្វើបែបនេះ គឺនៅក្នុងគោលដៅ ដើម្បីទម្លាក់ តំណាងរាស្ត្រ ឆ្វេងនិយម មានប្រជាប្រិយ តាមការបោះឆ្នោតសេរី ដូចជា លោក ខៀវ សំផន, ហ៊ូ យន់ និង ហ៊ុយ នឹម។ មតិនេះ បើវាពិតជាផែនការកលល្បិច របស់សម្ដេច សីហនុ, លទ្ធផល វាមិនដូចការចង់បាន របស់ទ្រង់នោះឡើយ ព្រោះថា អតីតតំណាងរាស្ត្រ ទាំងបីរូបនោះ ជា បេក្ខជន ជាថ្មី ត្រូវបានប្រជាជន ក្នុង មណ្ឌលបោះឆ្នោត របស់ពួកគាត់ បោះឆ្នោតឲគាត់ យ៉ាងច្រើនបំផុត ហើយ ពួកអ្នកស្តាំនិយម ទទួលបានជោគជ័យ ដោយ ដណ្ដើមបាន នូវអាសនៈ ជាច្រើន នៅក្នុងរដ្ឋសភា។ ការជ្រើសរើស លោក លន់ នល់ ដោយ រដ្ឋសភាថ្មី ជា នាយករដ្ឋមន្ត្រី នាំឲមាន ការសើរើ នៃនយោបាយសេដ្ឋកិច្ចមួយចំនួន របស់សម្ដេច សីហនុ។ ចំពោះ ពួកអ្នកឆ្វេងនិយម ទិន្នការណ៍ថ្មីនេះ វាគំរាមផ្ទាល់ដល់គោលនយោបាយរបស់ពួកខ្លួន។ ត្រូវដឹងដែរថា ពួកកុម្មុយនិស្តខ្មែរ តែងតែទុក នយោបាយ បង្រួបបង្រួមជាតិ របស់សម្ដេច សីហនុ ជា បដិបដិវត្តន៍ របស់ពួកខ្លួន។ ក្រោយពី មានសម្ពាធហិង្សា ពីសំណាក់ សម្ដេច សីហនុ ចាប់ពីឆ្នាំ ១៩៦៧ មកលើពួកខ្លួន ដូចយ៉ាង : ឃាតកម្ម

នយោបាយ ទៅលើ សមាជិកបក្ស ជំរុញឲ គស្សរជន មួយ ចំនួន រត់ចូលព្រៃ ដើម្បី ធ្វើការតស៊ូ បែបថ្មី គឺ ការតស៊ូ ប្រដាប់អាវុធ។ ជម្រើសនេះ នាំឲសម្តេច សីហនុ បាត់ នូវ កូនប្រយោល សំរាប់ល្បែង នយោបាយ របស់ទ្រង់ នៅ ចំពោះមុខ ពួកអ្នកស្តាំនិយម ដែលកាន់តែសកម្មឡើង ហើយមាន សុភាចិត្តនឹង នយោបាយ បង្ក្រាប ពួកកុម្មុយ និស្ត តាមមធ្យោបាយក្តៅ ព្រោះយល់ឃើញថា អង្គការនេះ ជា អង្គការ រណបបក្សកុម្មុយនិស្តយួន។

លើបាន យោធា

សន្តិភាពខ្មែរ នៅឆ្នាំ ១៩៧០ មានន័យ មិនដាច់ខាតនោះ ឡើយ។ បន្ទុក នៃ អសត្តិសុខ ចាប់ផ្ទុះចេញ ហើយវានឹង អាច ផ្ទុះរាលដាល ដែលនឹងនាំ ប្រជាជាតិ ជួបប្រទះនឹង បញ្ហាគ្រប់បែបយ៉ាង។ វាក៏មានកើតមែន ក្រោយពីថ្ងៃទី ១៨ មិនា។ គេបែងចែក កន្លែងឈះភ្លើងខ្លាំង ៤កន្លែង : បញ្ហា ជាមួយយួនខាងត្បូងនៅតាមព្រំដែន, ចលនាខ្មែរ សេរី, ការបះបោរនៅក្នុងប្រទេស និង ការរុកចូល នៃ ពួក យៀកកុង មកក្នុងដែនដីខ្មែរ។

១. បញ្ហា ជាមួយយួនខាងត្បូង

គឺជា ការទទួលថ្នបាក់ ពីសង្គ្រាម នៅ ស្រុកយួន។ ឧប្បត្តិ ហេតុ ទី១ គឺកើតឡើង នៅ ស្រុក បូកែវ នៅឆ្នាំ ១៩៥៨។ បន្ទាប់មក វាកាន់តែមាន បន្តៗទៀត គ្មានដាច់។

ជូនកាល វាគឺជា ការលុកលុយ តូចៗមួយចំនួន, ការរំលោភ ព្រំដែន មិនធ្ងន់ធ្ងរ ; ជូនកាល ជា ឧប្បត្តិហេតុ អស្ចារ្យ : ជាការទំលាក់គ្រាប់បែក លើភូមិ ចន្ទទ្រា នៅឆ្នាំ ១៩៦៦, នៅភូមិ ដាក់ដាំ នៅឆ្នាំ ១៩៦៩។ ខាង អាមេរិកាំង និង យួនខាងត្បូង គេអះអាងថា វាជា ការច្រឡំ ដែលមិនអាចជៀសបាន កើតពី ស្ថានភាព នៃ សមរភូមិ។ គេលើកឡើងថា មកពី លក្ខណៈ នៃ ព្រំដែន មិនច្បាស់លាស់, ពីចំណុចនៃទិដ្ឋភាព សម្ភារៈ ដល់ គតិយុត្ត និង ការរត់ចូល នៃ ពួកយៀកកុង មកក្នុងស្រុកខ្មែរ ដែល គេលើកសិទ្ធិ ដេញតាមសត្រូវ មកធ្វើជា ការសំអាង។ ជូនកាល គេសុំទោស ហើយ សងជាជម្ងឺចិត្ត ដល់ជនរងគ្រោះ។
ខាង សម្តេច សីហនុ ការវិភាគ វាខុសគ្នា។ ឧប្បត្តិហេតុម្តងហើយម្តងទៀត គឺជា នយោបាយជាប្រព័ន្ធ នាំយកស្រុកខ្មែរ បញ្ចូលទៅក្នុងសង្គ្រាម គឺជួយអាមេរិកាំង តាមការធ្វើ ប្រតិបត្តិការសឹករួម។ ចំពោះ សម្តេច សីហនុ ព្រំដែន ដែលបារាំងទុកឲខ្មែរ វាហាក់ដូចជាគ្រប់គ្រាន់ ព្រោះថា ចាប់ពីឆ្នាំ ១៩៦៦ ព្រំដែននេះ រាជរដ្ឋាភិបាលខ្មែរ យកមកប្រើជាមូលដ្ឋាន សំរាប់ធ្វើសកម្មភាពទូតទាំងឡាយនៅលើឆាកអន្តរជាតិ។ នៅចំពោះមុខបញ្ហា មានទីតាំងពួកយៀកកុង នៅក្នុងដែនដីខ្មែរ ជាដំបូង សម្តេច សីហនុ ទ្រង់បដិសេធជាដាច់ខាត, បន្ទាប់មក ទ្រង់ថាជា កិច្ចការសុទ្ធសាធ របស់ខ្មែរ តែជាបញ្ហាមាន វិសាលភាពមាន

កំណត់ (une portée limitée) ចំពោះខ្មែរ ហើយ រាជរដ្ឋាភិបាល និង កងទ័ពខ្មែរ អះអាងថា តែងតែប្រយុទ្ធប្រឆាំងមិនដាច់ ហើយ វាមានលទ្ធផលជាក់ច្បាស់។

ឧប្បត្តិហេតុទាំងឡាយ ដែលមានកើតឡើង វាមានប៉ះពាល់ដល់ប្រជាជន រស់នៅតាមព្រំដែន តែប៉ុណ្ណោះ ហើយនៅទីកន្លែង ដែលមានមនុស្សរស់នៅតិចតួចណាស់ តែសម្តេច សីហនុ ជួនកាល ទ្រង់យកមកឃោសានា បំប៉ោងជាផ្លូវការ ដើម្បី យកចំណេញនយោបាយ។ តែ លទ្ធផល វានាំឲមានភាពចម្រូងចម្រាស ដល់ខ្លួនព្រះអង្គទៅវិញ គឺការលាតត្រដាង នូវវត្តមាន ពួកយៀកកុង ក្នុងស្រុកខ្មែរ ដែលនាំឲមាន ការលើកឡើង អំពី ‹សិទ្ធិដេញតាមសត្រូវ› ដែល ជា ការកំហែងមួយ ដល់នយោបាយអព្យាក្រឹតខ្មែរ។ ការកំហែងនេះ វាមានរូបភាព ជាផ្កាភ្លើង វាអុជឆេះ ជាព្រឹត្តិការណ៍សំខាន់ នៅឆ្នាំ ១៩៧០ នោះឯង។

នៅខែសីហា ឆ្នាំ ១៩៧៣, សារព័ត៌មាន « le Monde » បង្ហាញថា រដ្ឋបាល លោកប្រធានាធិបតី Nixon បានអនុញ្ញាតឲទំលាក់គ្រាប់បែក ជាប្រព័ន្ធ មកលើស្រុកខ្មែរ តាំងពីមុន ថ្ងៃទី១៨ មិនា ឆ្នាំ ១៩៧០ មកម្លេះ។ ការណ៏នេះ អាចចាត់ទុកជា ភស្តុតាងមួយថា អន្តរគមន៏ អាមេរិកាំង មិនអាចបដិសេធបាន នៅស្រុកខ្មែរ មិនមែនកើតមក ពីការរាតត្បាតពួកយៀកកុង ក្រោយពី ការទម្លាក់សម្តេច សីហនុ នោះទេ។ សម្តេច សីហុន ខ្លួនឯង ក៏បាន

សារភាពថា ទ្រង់បានអនុញ្ញាត ៤ អាមេរិកាំង ទម្លាក់គ្រាប់បែក ជាប្រតិបត្តិការតូច នៅស្រុកខ្មែរ កាលទ្រង់នៅកាន់អំណាច ដោយសារ ពួកយៀកកុង កាន់តែរុករានចូលមកក្នុងទឹកដីខ្មែរ កាន់តែខ្លាំងៗ។ ដូច្នេះ កាសែត Le Monde គ្រាន់តែបញ្ជាក់ថា ការអនុញ្ញាត របស់សម្ដេចសីហនុ អោយកងទ័ពយៀកកុង ចូលមកតាំងមូលដ្ឋានសឹក នៅស្រុកខ្មែរ វាបែរជាទៅជានយោបាយប្រឆាំងនឹងព្រះអង្គទៅវិញ ដែលជាកត្តា បង្កើត នូវព្រឹត្តិការណ៍ ថ្ងៃទី ១៨ មីនា ដែលអ្នកកាសែត គេយកពាក្យ រដ្ឋប្រហារស្រប ច្បាប់មកសរសេរនោះឯង។

២. ពួកខ្មែរសេរី

ពួកខ្មែរសេរី ដឹកនាំដោយ លោក សឺន ង៉ុកថាញ់ មិនទុកជាគ្រោះថ្នាក់ធំ លើថាន យោធា នោះទេ។ ចលនានេះធ្វើសកម្មភាព បន្តពីសម័យអាណាមិគមនិយម ប្រឆាំងនឹង បារាំង និង សីហនុ នៅអំឡុងឆ្នាំ ១៩៤៧-៥៤ ត្រូវគេបានស្គាល់តាមរយៈ មគ្គុទេសក៏ របស់ខ្លួន គឺលោក សឺន ង៉ុកថាញ់ ដែលគេយល់ឃើញថា គាត់ធ្វើបដិវត្តន៏មួយដ៏ចម្លែក។

លោក សឺន ង៉ុកថាញ់ ជាអ្នកជាតិនិយម ប្រឆាំងនឹងបារាំង និង រាជានិយម។ នៅសម័យបារាំង កំពុងជួបប្រទះ នូវការរំជើបរំជួលនយោបាយ នៅឥណ្ឌូចិន, អាជ្ញាធរ បារាំង មានការពិបាកនឹងចាត់ទុក សឺន ង៉ុកថាញ់ ជា

អ្នកបដិវត្តន៍ បែបណាពិប្រាកដ, ជាទូទៅ គេគ្រាន់តែចាត់ទុកគាត់ ជា អ្នកប៉ះបោរជម្នតាម្នាក់។ នៅក្នុងសកម្មភាពបដិវត្តន៍របស់ លោក សឺង ង៉ុកថាញ់ គាត់មានទំនាក់ទំនង ជិតស្និត ជាមួយ ពួក ខ្មែរយៀកម៉ិញ ច្រើនជាង ខ្មែរសេរី តែ ហាក់បី លោក ជា តស្សូរជននយោបាយម្នាក់គត់ ដែលអាច ធានា នូវការទំនាក់ទំនង រវាងនិន្នាការ នយោបាយ ផ្សេងគ្នាៗ និង ចងជាសហព័ន្ធ នៃក្រុមពួកអ្នកប៉ះបោរទាំងឡាយបាន។ លោក ជា តស្សូរជនរងគ្រោះ នឹងរាជបូជនីយកិច្ច ដើម្បី ឯករាជ្យជាតិ ដឹកនាំដោយ សម្ដេច សីហនុ ព្រោះ ក្សីយនោះ សម្ដេច សីហនុបើកទ្វារ៤ ពួកកុម្មុយនិស្ត ចូលរួបរួម ក្នុងល្បែងនយោបាយជាតិ របស់ព្រះអង្គ តែទ្រង់ បិទទ្វារ ចំពោះលោក សឺង ង៉ុកថាញ់ មិនអោយគាត់មាន លទ្ធភាព និងសេរីភាព ចូលរួមចំណែក ក្នុងកិច្ចការនយោបាយជាតិដែលនាំអោយគាត់ មានប្រតិកម្មដាច់ខាត ជ្រើសយកការតស៊ូអាវុធ ប្រឆាំងនឹងសម្ដេច សីហនុ តែម្ដង។ តែគេសង្កេតឃើញថា សកម្មភាព យោធា របស់គាត់ វាស្ថិតនៅតែតាម ព្រំដែន ខ្មែរ-សៀម ហើយនៅក្នុង ដំបន់ព្រៃភ្នំដែលពិបាកនឹងចូលទៅដល់។ តែ នៅពេលនោះ ព្រឹត្តិការណ៍ អន្តរជាតិ ទាំងក្នុងប្រទេស និង ក្រៅប្រទេស ក៏មិនផ្តល់ជូនគាត់ នូវសន្លឹកបៀ សំរាប់គាត់លែង ជាមួយសម្ដេចសីហនុ។ ដូច្នោះ គាត់ក្លាយ ជាសត្រូវនឹង សីហនុ មុនអ្វីៗ,

ដូច្នេះ គាត់នៅសល់តែ ការស្វែងរក នូវការគាំទ្រ ពីសត្រូវរួម ប្រឆាំងនឹង សីហនុ តែប៉ុណ្ណោះ ដូចជា យួនខាងត្បូង និង សៀម និង ប្រហែលតាមរយៈអាមេរិកាំង។ គាត់ទទួលបាន នូវការឧបត្ថម នៃ ជនជានមនុស្ស មួយចំនួនធំ ក្នុងចំណោម ជនជាតិខ្មែរភាគតិច រស់នៅក្នុងប្រទេសទាំងពីរនោះ។ តែនៅពេលនោះ អ្វីដែលជា សត្រូវនឹងសីហនុ ខ្មែរភាគច្រើននៅក្នុងស្រុកខ្មែរ ទុកជា សត្រូវនឹង ប្រជាជាតិខ្មែរ ដែលសម្ដេច សីហនុ ប្រកាសថា ជាជនក្បត់ជាតិ។

ចាប់ពីឆ្នាំ ១៩៦៨, គេមានចំណាប់អារម្មណ៏ថា ចលនាខ្មែរសេរី ចាប់មានសន្ទុះ ដោយសារមាន ការចុះចូល ពីសំណាក់ខ្មែរកម្ពុជាក្រោម រស់នៅកម្ពុជាក្រោម និង ខ្មែរកម្ពុជាក្រោម រស់នៅស្រុកខ្មែរ។ ពួកទាំងពីរ ចងគ្នា ជាកម្លាំងនយោបាយមួយ ដែលអាចនាំ នូវគ្រោះថ្នាក់ដល់សម្ដេច សីហនុ។ តែ បន្ទាប់មក វាហាក់បីដូចជា កម្លាំងអ្នកស្ដាំនិយមនៅក្នុងប្រទេស ក្ដាប់ស្វានការនយោបាយបាន ហើយដើរតួផ្ដាច់មុខ ជាមេដឹកនាំ នៃក្រុមអ្នកប្រឆាំងនឹងនយោបាយ របស់សម្ដេច សីហនុ ផ្សេងៗទៀត។ ការណ៏នេះ នាំ អោយសម្ដេច សីហនុ ទ្រង់មាន អារម្មណ៏ព្រួយបារម្ភ អំពីគ្រោះថ្នាក់នេះ តែ ទ្រង់ ពុំអាចធ្វើអ្វី ប្រឆាំងនឹងវាបាននោះឡើយ ព្រោះ ព្រះអង្គខ្លួនឯង តែងតែយក កម្លាំង ពួកស្ដាំនិយម ទប់នឹង កម្លាំង ពួកឆ្វេងនិយម

និង ផ្ទុយមកវិញ។ នៅឆ្នាំ ១៩៦៩ មានផ្ទុះ ករណីមួយ នៅភ្នំ មាលៃ គឺ ខ្មែរសេរី ចំនួន ជាង១០០ នាក់ សូមចុះចូលនឹង សីហនុ ដែលនាំអោយមានមតិខ្លះយល់ឃើញថាព្រឹត្តិការណ៍នេះ ជា ប្រតិបត្តការ របស់ពួកស្តាំងនិយម, ដែលមានពួក CIA នៅពីក្រោយ, បញ្ជូល ពួកខ្មែរសេរី មកក្នុងក្រុងភ្នំពេញ ដើម្បី ចូលរួមធ្វើសកម្មភាពធ្វើរដ្ឋប្រហារទម្លាក់សម្តេច សីហនុ ជាមួយកម្លាំង ខាងក្នុង។ តែទោះបីពួកខ្មែរសេរី ជាចលនាតស៊ូប្រដាប់អាវុធ តែលើឋានយោធា ក្នុងទសវត្ស ៦០ ចលនានេះ មានសកម្មភាពយោធា តិចតួចណាស់ នៅក្នុងស្រុកខ្មែរ ហើយ នៅក្នុងមជ្ឈដ្ឋាន នៃកងខេមរៈភូមិន្ទ ពួកនាយទាហាន មិនមាន សាមានចិត្ត ជាមួយនឹងពួកខ្មែរសេរីសោះឡើយ ព្រោះពួកនាយទាហានខ្មែរ ភាគច្រើន សុទ្ធតែជាអ្នករាជានិយម។

៣. ការប៉ះបោរ បង្កឡើងដោយពួកកុម្មុយនិស្ត

ត្រូវធ្វើការបែកចែក រវាង ការបះបោរ កសិករ មានកើតឡើងនៅឆ្នាំ ១៩៦៧ ហើយ ព្រាចបន្តិចៗម្តង តាមជនបទ និង ការបះបោរ នៃវិប្រជា រស់នៅក្នុងតំបន់ភ្នំ នៅខេត្តតាមព្រំដែន ពាយ័ត្យ (រតនគីរី, មណ្ឌលគីរី) នៅឆ្នាំ ១៩៦៨។

ការបះបោរ កសិករ នៅឆ្នាំ ១៩៦៧ នាំឲមាន ភាពចម្រូងជម្រាស និង ការវិភាគខុសៗគ្នា។ អ្នកសង្កេតការបរទេស

ខ្លះ ទុកការបះបោរនោះ ជាបរាជ័យ នៃប្រព័ន្ធដឹកនាំសីហនុនិយម និង ការបំពាន នៃពួកមន្ត្រីរាជការខេត្ត។ តែ សម្តេច សីហនុ ទ្រង់យល់ឃើញថា ជាស្នាដៃ របស់ពួកកុម្មុយនិស្ត ដែលមានបរទេសជាអ្នកកាន់ការ។ ដូច្នោះ ទ្រង់បដិសេធ ប្រកបដោយការឈឺចិត្តថា គ្មានខ្មែរណា ជំទាស់នឹង អំណាច របស់ទ្រង់នោះទេ ដែលវានាំឲមានការប្រេះឆា ដល់ សាមគ្គីជាតិ ដែលទ្រង់ជាតំណាង នៃការរួបរួមជាតិ។ តាមទ្រង់ ការបះបោរនោះ គឺ ជាការប្រឆាំងនឹងនយោបាយរីបជាន់ នៃ រដ្ឋាភិបាលបច្ចុប្បន្ន ដឹកនាំដោយពួកអ្នកស្តាំនិយម។
ការណ៏នេះ, គេមិនអាចជំទាស់បានថា វាគ្មានមូលដ្ឋានពិត នៃប្រជាចលនា នោះបានឡើយ ដែលជាចម្លើយនឹងការបំពាន លើប្រជាកសិករ ពីសំណាក់ ពួកមន្ត្រីរាជការខែត្រមួយចំនួន។ តែត្រូវដឹកថា ពួកទាំងនោះ ជា ពួកអ្នកអបអម ព្រះរាជវង្សានុវង្ស ទទួលបានដំណែង។ ដូច្នេះ វាមានការពិបាកនឹងហូត ការទទួលខុសត្រូវ របស់សម្តេចសីហនុ។ តែ ការមិនសប្បាយចិត្ត នៃប្រជាជន នៅពេលនោះ គឺភ្លាមឡើង ត្រូវបាន ពួកកុម្មុយនិស្ត យកមកគ្រប់គ្រងបាន ហើយយកមកប្រើ ជាការព្រមាន ដើម្បីជំទាស់នឹង នយោបាយគាបគៀតដល់បក្សខ្លួន របស់សម្តេច សីហនុ និង រដ្ឋាភិបាល ដឹកនាំដោយលោក លន់ ន

ល់ ដែលពួកកុម្មុយនិស្ត ទុកជាសត្រូវនឹង បដិវត្តន៍ របស់បក្ស។

រីឯ តួនាទីបរទេស វិញ វាពិបាកនឹងបញ្ជាក់ឲយើញច្បាស់លាស់។ តែមាន អ្នកសង្កេតការបរទេសខ្លះ ជឿជាក់ថា ពួកកុម្មុយនិស្ត ចិន និង យួន ជាអ្នកនៅពីក្រោយ និង ជាអ្នកដឹកនាំផ្ទាល់ នៃឧទ្ទាមកម្មនោះ ព្រោះពួកគេ មិនអាចឲឱកាសដ៏កំរមាននោះ គឺ ប្រជាបះបោរ និង មានលក្ខណៈជាតិពិត ប្រឆាំងនឹង រដ្ឋាភិបាល ស្តាំនិយម របូតពីដៃគេបាននោះទេ។ តែពួកគេ ត្រូវធ្វើយាងណា កុំឲការមានការបះទង្គិចខ្លាំងនឹង សីហនុ ដែលគេចាត់ទុកជាអ្នកអ្នកដឹកនាំ ជាតិនិយម និង ជឿនលឿននិយម ដែលការរលំនៃទ្រង់ វានាំអោយ ពួកស្តាំនិយមជ្រុល មានសុភចិត្តនឹងអាមេរិកាំង អាចនឹងឡើងកាន់អំណាចជំនួស។

កត្តា អន្តរជាតិ : លើបាន កិច្ចការទូត

គេអាចផ្តល់ នូវគុណូបការៈ ដល់ សម្តេច សីហនុ ដែលទ្រង់បានធ្វើឲស្រុកខ្មែរ ស្ថិតនៅក្រៅសង្គ្រាម នៅស្រុកយួន ចំនួន ១៥ ឆ្នាំ ដោយយក កិច្ចព្រមព្រៀង ទីក្រុង ស៊ីណែវ នៅឆ្នាំ ១៩៥៤ ជាអាវុធ សំរាប់ការពារ នូវអធិបតេយ្យភាព និងបូរណភាពទឹកដីខ្មែរ។ ទ្រង់ យក អព្យាក្រឹតភាព ជា ខ្សែនាយកនយោបាយ តាមការប្រកាសជាឧឡារិកថា

ប្រទេសកម្ពុជា ជាស្រមោច ដូចផ្ទះត្រូវនៅក្រៅពីវង់ នៃជម្លោះ នៃដំរី ទើបស្រុកខ្មែរបានសុខ។
កត្តា អន្តរជាតិនេះឯង ក៏ជាចំណុចក្តៅ នៃ ទំនាស់មតិរវាង សម្តេច សីហនុ ផ្តាក់ពីតំណែង ភៀសខ្លួនទៅជ្រកកោន នៅទីក្រុងប៉េកាំង និង អំណាចថ្មី នៅ ស្រុកខ្មែរ។
ពីទីក្រុង ប៉េកាំង សម្តេច សីហនុ អះអាងថា ការពិត សហរដ្ឋអាមេរិក (ស.រ.អ.) មិនដែល ទទួលស្គាល់ អព្យាក្រឹតភាព របស់ស្រុកខ្មែរ នោះឡើយ។ ស.រ.អ. សាកល្បងគ្រប់ល្បិច ដើម្បីបញ្ចូលស្រុកខ្មែរ ទៅក្នុងប្រព័ន្ធ O.T.A.S.E. ហើយ ធ្វើគ្រប់បែបយ៉ាង កុំឲ អន្តរជាតិ ទទួលស្គាល់ អព្យាក្រឹតភាពខ្មែរ។ ស.រ.អ. គាំទ្រ ដោយអាក្រក់ និង ផ្ដើនឲមានសង្គ្រាម ជាមួយខ្មែរ តាមព្រំដែន ខ្មែរ-សៀម និង ខ្មែរ-យួន។ ដោយមាន ការអស់សង្ឃឹម នឹងអាច ប្តូរនយោបាយខ្មែរបាន, ស.រ.អ. បានសាកល្បង សម្លាប់ សីហនុ ដែលជាតំណាង នៃអព្យាក្រឹតភាព ដែលជាមធ្យោបាយតែមួយគត់ អាចធានា ចំពោះមហាអំណាចកុម្មុយនិស្តមាន ចិន និង សូវៀត នៅក្នុងចម្បាំង នៅយៀកណាម។
ចំពោះ រដ្ឋាភិបាលភ្នំពេញ គេនៅតែរក្សា នូវគោលនយោបាយ នៃអាព្យាក្រឹតភាព តែទុក អាព្យាក្រឹតភាពរបស់សម្តេច សីហនុ ជា របស់ក្លែងក្លាយ ដែលនាំប្រជាជាតិ បែរកាន់តែខ្លាំងឡើងទៅរក លោកកុម្មុយនិស្ត។

ជាការពិត, វាគ្មានការសង្ស័យអ្វីនោះឡើយថា សន្តិភាព នៅស្រុកខ្មែរ មានពិត នៅក្នុងកំឡុងឆ្នាំ ១៩៥៤-១៩៧០ មិនមែនដោយសារ បំណង របស់អន្តរជាតិឡើយ គឺវាជានយោបាយផ្ទាល់ របស់សីហនុ។ ប្រត្យក្សភាពនេះ ដែលសង្គម តែងតែ យកមកឃោសនា តែចាប់ពីឆ្នាំ ១៩៦៥ អព្យាក្រឹតភាព របស់សម្តេច សីហនុ វារលុបនៅស្រពេចស្រពិល។ ពាក្យស្លោកថា ‹សីហនុគឺជា ការបដិសេធ នៃមនោគមវិជ្ជាបរទេស›, ‹សីហនុ គឺជាសន្តិភាព› វាលែងជាកម្លាំងកៀងគរ និង លែងជាការពិត។ ខ្មែរជាច្រើន ចាប់ផ្តើមយល់អំពី អព្យាក្រឹតភាព ក្លែងក្លាយ របស់សីហនុ ហើយ កាន់តែអាចយល់បាន នូវការផ្តល់យោបល់ ពីសំណាក់ មហាអំណាច ប្រឆាំងនឹង លទ្ធិកុម្មុយនិស្ត ថា លទ្ធិនេះ ជាសេចក្តីចង្រៃមួយ ដល់មនុស្សជាតិ។

មកដល់ឆ្នាំ ១៩៧០, វិបត្តិ នៃ អព្យាក្រឹតភាពខ្មែរ វាក្លាយជាវិបត្តិ នៃប្រជាជាតិតែម្តង ព្រោះមាន កើតព្រឹត្តិការណ៍មួយចំនួន នៅស្រុកខ្មែរ ដែលប៉ះពាល់ផ្ទាល់ដល់ សេចក្តីពិត នៃវា។ ដូច្នេះ លើឋាន មនោគមវិជ្ជា នៃ ចលនាសង្គមរាស្ត្រនិយម របស់សម្តេច សីហនុ ដែលទុកជាផ្លូវកណ្តាល ដោយផ្អែកលើអព្យាក្រឹតភាព រវាង លោកសេរី និង លោកម៉ាក្សនិយម វា មិនអាចមាន ទំហំ អាចរក្សា នូវស្ថេរភាពនយោបាយ របស់ព្រះអង្គ បានទៀតឡើយ។ លើឋានរចនាសម្ព័ន្ធសេដ្ឋកិច្ច ឬ ដំណើរ នៃជាតិូបនីយកម្ម, បដិ

សេរីនិយម ពីឆ្នាំ ១៩៦៤ ផ្តល់ នូវចំណាប់អារម្មណ៍ ថា សីហនុនិយម វាកំពុងរំអិលទៅរក លោកកុម្មុយនិស្ត និង នយោបាយសេដ្ឋកិច្ច បែបសង្គមនិយម ទទួលបរាជ័យជាក់ស្តែង។ លើបាន យោធា វាចាប់ផ្តើមមាន ការប្រជល់មុខគ្នា រវាង កងទ័ព អាមេរិកាំង-យួនខាងត្បូង និង កងទ័ពយួនកុម្មុយនិស្ត នៅលើទឹកដីខ្មែរ ដែលនាំអោយសម្តេច សីហនុ ពិបាកនឹងពន្យល់ ដល់សហគមន៍អន្តរជាតិអំពី នយោបាយអព្យាក្រឹតភាពខ្មែរ។ ចំនួនបូក នៃវិបត្តទាំងឡាយនោះ វាហាក់ដូចជា សម្តេច សីហនុ ឆ្លៀតយកផល ពីនយោបាយ អព្យាក្រឹតភាព រហូតដល់កំរិតមួយ ដែល ទ្រង់ពុំអាចអនុវត្តវាបាន ព្រោះព្រះអង្គខ្លួនឯង ជាអ្នកបំពានវាតែម្តង។
អព្យាក្រឹតភាពខ្មែរ នៅលើឆាកអន្តរជាតិ គ្មានការទទួលស្គាល់ ពីមហាអំណាចលោកសេរី ព្រោះគេយល់ថា វាគ្មានសេចក្តីពិត និង អនុវត្តបានត្រឹមត្រូវ។ គេដឹងថា ពីដំបូងទីមក នៅក្នុងរយ:ពេល នៃប្រធាននាធិបតី របស់លោក Eisenhower រដ្ឋបាលអាមេរិក គេសាកល្បង បំពាក់និង នាំស្រុកខ្មែរ ចូលរួម តិចច្រើនក្តី ក្នុង នយោបាយរបស់គេ គឺ ‹ទប់ទល់[18] នឹងកុម្មុយនិស្ត› នៅដំបន់អាស៊ី ព្រោះគេយល់ឃើញថា ទស្សន: នៃអព្យាក្រឹតភាព នៅពេលដែល កម្លាំងកុម្មុយនិស្ត កំពុងរាតត្បាតយ៉ាងខ្លាំង,

[18] នយោបាយទប់ទល់ : politique « containement »។

តាមយោបល់ របស់លោក John Foster Dulle, រដ្ឋលេខាធិការ នៃសហរដ្ឋអាមេរិក[19], នៅឆ្នាំ ១៩៥៦ ជា ទស្សនៈ កាន់តែមិនអាចយកមកប្រើបាននោះឡើយ លើកលែងតែក្នុងកាលៈទេសៈពិសេសមួយ។ មិនតែប៉ុណ្ណោះ ទស្សនៈនេះ យកវា មកអនុវត្តនៅតំណួចិន វាជា អសីលធម៌ និង ជាការមើលឃើញដ៏ខ្លីមួយ។

តែ ចំណង់ តាមការសម្គាត របស់អាមេរិកាំង នៅចំពោះមុខ ការបដិសេធដ៏ស្វាហាប់ របស់សីហនុ វាហាក់បីដូចជាផ្តល់ នូវជោគជ័យនយោបាយផ្ទៃក្នុង ដល់ព្រះអង្គ តែក្រោយមក ជាអកុសល ទ្រង់ យកវាមក ពន្លិច នៅលើឆាកអន្តរជាតិ ព្រោះ ការពោលអះអាង របស់ព្រះអង្គថា ស្រុកខ្មែរ ជាប្រទេសអព្យាក្រឹត និង ការអនុវត្តិ វាខុសគ្នាកាន់តែខ្លាំងឡើងៗ ដែលនាំអោយ អព្យាក្រឹតភាពនោះ បាត់តម្លៃទាំងមូល របស់ខ្លួន នៅលើឆាកអន្តរជាតិ និង បង្អត់ ដល់កងទ័ពខ្មែរ នូវសព្វាវុធទំនើប សំរាប់ការពារជាតិ នៅចំពោះមុខ ការគំរាមកំហែង នៃកម្លាំងកុម្មុយនិស្តយួន។

អព្យាក្រឹតភាពខ្មែរ ប្រទល់នឹង លោកកុម្មុយនិស្ត

ចំពោះសម្តេច សីហនុ ពីដំបូងឡើង អព្យាក្រឹតភាព វាជាបញ្ញើមួយ ៤លោកកុម្មុយនិស្ត ហើយទុកជា ទ្រនាប់ នៃនោយបាយផ្ទៃក្នុង និង ក្រៅប្រទេស។ វាជា អព្យាក្រឹត

19 រដ្ឋមន្ត្រីក្រសួងការបរទេស នៃសហរដ្ឋអាមេរិក។

ភាព មានគោលបំណង បញ្ចូលនៅក្នុង កិច្ចព្រមព្រៀង នៅទីក្រុងស៊្សឺណែវ នៅឆ្នាំ ១៩៥៤ ដែលនៅពេលនោះ គេ ទុក ជាកិច្ចព្រមព្រៀងនេះ សំរាប់ការពារ នូវប្រយោជន៏ នៃប្រជាពលរដ្ឋ នៅឥណ្ឌូចិន។ នៅទសវត្ស ៦០ ពួកកុម្មុយ និស្តឥណ្ឌូចិន មានកម្លាំងខ្សោយ ប្រទល់នឹង អន្តរាគមន៏ អាមេរិកាំងផ្ទាល់នៅឥណ្ឌូចិន ដែលនាំអោយសម្តេច សីហ នុ ស្ថិតនៅស្ទៀមមួយរយៈ ដើម្បីយកពេលវេលា សំរាប់ ពិចារណា និង រៀបចំស្រុកខ្មែរ ដោយប្រកាន់គោលជំហរ ពីរយ៉ាង : មិនគាំទ្រ ចិន និង យួន កុម្មុយនិស្ត និង មិន ទុកខ្លួនជា អ្នកប្រឆាំងនឹងសហរដ្ឋអាមេរិក ហើយ ទ្រង់ បានជ្រើសរើស យកនយោបាយ ជិតនឹងលោកសេរី ដោយ ទទួលយកជំនួយ សេដ្ឋកិច្ច និង យោធា របស់អាមេរិកាំ ង។ បន្ទាប់មក ទ្រង់ បានជ្រើសរើស ចិនកុម្មុយនិស្ត ដោយបញ្ឈប់ នូវការទំនាក់ទំនងផ្លូវទូត ជាមួយ ចិនតៃ វ៉ាន់។ ជាជម្រើសមួយ អាចចាត់ទុកថា សមហេតុផលដែរ បើយោងតាម ទម្ងន់នយោបាយ រវាង ចិនទាំងពីរលើ ឆាកអន្តរជាតិ។ តែការវិវត្តន៏ នៃ ព្រឹត្តិការណ៏នយោបាយ ពិភពលោក និង សង្គ្រាមនៅយៀកណាមខាងត្បូង នាំដូរ នូវសមតា នៃមូលដ្ឋានអព្យាក្រឹតភាពខ្មែរ ព្រោះស្រុកខ្មែរ ស្ថិតនៅក្នុង ដំបន់ភូមិសាស្ត្រមួយ ដែលនាំអោយខ្លួន ទោះបីចង់ ឬ មិនចង់ ទៅជាកូនសោមួយសំខាន់ នៅ ក្នុងជម្លោះអាវុធ រវាង យួនខាងត្បូង និង យួនខាងជើង

នៅក្នុងបរិបទ នៃសង្គ្រាមត្រជាក់ រវាង លោកសេរី នឹង លោកកុម្មុយនិស្ត។

ចំពោះ សម្តេច សីហនុ របត់ នយោបាយ របស់ព្រះអង្គទៅរកលោកកុម្មុយនិស្ត គឺមកពីសម្លាតចិត្ត និង អាវុធ ពីសំណាក់ សហរដ្ឋអាមេរិក និង យួនខាងត្បូង មកក្នុងទឹកដីខ្មែរ ដែលនាំឲទ្រង់ មានបារម្ភអំពី អន្តរាយ នៃចក្រពត្រអាមេរិកាំង មកលើអំណាចទ្រង់។ មូលហេតុមួយទៀតគឺ សម្តេច សីហនុ មានការបារម្ភខ្លាំង ខ្លាចវាសនា របស់ព្រះអង្គ ដូចលោក Gno Dinh Diem ប្រធានាធិបតីយួនខាងត្បូង (១៩៥៥-១៩៦៣) ដែលត្រូវទាហានយួនសម្លាប់នៅក្នុងរដ្ឋប្រហារយោធា ដែលមាន CIA នៅពីក្រោយ។ ដូច CIA ធ្លាប់រៀបចំធ្វើ តែមិនបានសម្រេច ជាមួយលោកឧត្តមសេនីយត្រី ដាប ឈួន នៅឆ្នាំ ១៩៥៩ មកលើរូបព្រះអង្គ។ ឃាតកម្មលោក Diem នោះ វាតាមលងព្រះអង្គជានិច្ច ដែលនាំអោយព្រះអង្គ តែងតែគេចចេញពីស្រុកខ្មែរ កាលណាព្រះអង្គ ជួបនឹងវិបត្តនយោបាយធំៗនៅក្នុងប្រទេស ដូចនៅឆ្នាំ ១៩៦៦, ឆ្នាំ ១៩៦៩ នៅក្រោមរដ្ឋាភិបាលដឹកនាំដោយលោក លន់ នល់ ទ្រង់យាងចេញពីកម្ពុជាទាំងយប់ ដោយមិនប្រាប់ដល់រដ្ឋាភិបាលជាមុនហើយ ក្រោយៗមកទៀត ព្រះអង្គ មិនដែលគង់យូរឡើយនៅក្នុងស្រុក រហូតសុគតនៅប្រទេសចិន។

ជាដំបូង ការបែរទៅរកលោកកុម្មុយនិស្ត គឺគ្រាន់តែជាការរក នូវកូនប្រយោល (contre-poids) ថ្មី ដើម្បីឆ្លើយនឹងស្ថានការជាក់ស្តែងតែប៉ុណ្ណោះ។ តែបន្ទាប់ពីព្រឹត្តិការណ៍ថ្ងៃទី១៨ មីនា ឆ្នាំ ១៩៧០ ដោយទ្រង់ឃើញជាក់ច្បាស់នៃការទំលាក់ព្រះអង្គពីដំណែង ពីសំណាក់ពួកស្តាំនិយមដែល ទ្រង់ ជឿងជាក់ថា មានការឃុបឃិតពី CIA, ការបែរទៅរកលោកកុម្មុនិស្ត វាទៅជាកិច្ចការផ្ទាល់ខ្លួន របស់ព្រះអង្គតែម្តង ពោលថា ជាជម្រើស ដើម្បី សងសឹកនឹងពួកអ្នកទម្លាក់ព្រះអង្គ។

សម្លាជ ពីសំណាក់អាមេរិកាំង វាពិតជាមាន តែនៅគណ្ឌួចិន ស្ថានភាព នៃពួកកុម្មុយនិស្ត នៅយួនខាងត្បូងចាប់ពីឆ្នាំ ១៩៦៣ និង វិបត្តិ នៃ របប Diem វាមិនដូចគ្នានៅឆ្នាំ ១៩៥៤ នោះទេ។ ពួកកុម្មុយនិស្ត ប្តូរ សកម្មភាព ពីដំណាក់ការ នៃវិធីស្និងស្នាធ៌ ទៅ ដំណាក់ការ នៃសកម្មព្រោះ គេយល់ថា ពួកគេមានកម្លាំងតស៊ូមួយ ដែលគេអាចយកវាមកប្រើបាន លើឆាកនយោបាយ និង យោធាហើយ គេយល់ឃើញថា ស្រុកខ្មែរ វាជាទឹកដីមានប្រយោជន៍ សំរាប់ ការតស៊ូអាវុធ របស់គេ នៅយួនខាងត្បូង ដូច្នេះគេត្រូវ បង្ខំដល់ សម្តេច សីហនុ ឲទ្រង់ជួយដល់ការតស៊ូរបស់គេ ផ្ទាល់តែម្តង លើសពី គ្រាន់តែបដិសេធ មិនស្ព័គ្រជាមួយអាមេរិកាំង។ ការបង្ខំនោះ នាំឲ សម្តេច សីហនុស្ថិតនៅក្នុងស្ថានភាព ពិបាកប្រទល់នឹង ពួកកុម្មុយ

និស្តយួន : ម្យ៉ាងដោយសារ ទ្រង់ មានការប៉ុនប៉ង និង ប្រហែលជា ទុកវាជាការចាំបាច់ផង ដោយយកយួន កុម្មុយនិស្ត ជាអ្នកគាំទ្រប្រឆាំងនឹង ការគំរាមកំហែងពី សំណាក់ អាមេរិកាំង និង យួនខាងត្បូង ; ម្យ៉ាងមួយ ទៀត ដោយសារទ្រង់ ខ្លាចមានកើតកម្លាំងតស៊ូអាវុធ នៃ ពួកកុម្មុយនិស្តខ្មែរ នៅក្នុងស្រុក ដោយមាន ពួកយួន កុម្មុយនិស្ត ជាអ្នកគាំទ្រ ប្រឆាំងនឹងព្រះអង្គ។ ទីបំផុត ត្រូវបន្ថែមថា សម្ដេច សីហនុ ទ្រង់ មានការភ័យខ្លាច នូវ យថាភាព ដែលបានរៀបរាប់ខាងលើនេះ មិនតែប៉ុណ្ណោះ ទ្រង់ មានជំនឿស៊ប់ថា ទៅអនាគត ពួកយួនកុម្មុយនិស្ត ច្បាស់ជាឈ្នះគេ នៅអាស៊ី។ នៅលើទស្សនៈមូលដ្ឋាននេះ ទ្រង់ ក៏យល់ព្រម ដោយស្ម័គ្រចិត្ត ជួយពួកនោះ កាន់តែ ច្រើនឡើង រហូត មានការប៉ះពាល់ដល់ គោលការណ៍ នៃអ ព្យាក្រឹតភាពតែម្ដង។ ដូចយ៉ាង ការផ្ដាច់ទំនាក់ទំនងទូត ជាមួយយួនខាងត្បូង និង ការបង្ខិតចូលទៅជិត ទៅវិញ ទៅមក ជាមួយ យួនកុម្មុយនិស្ត រហូតដល់ដាក់ទូត ជាមួយយួនខាងជើង និង ទទួលស្គាល់ រដ្ឋាភិបាល ប ណ្ដោះអាសន្ននៃសាធារណរដ្ឋយៀកណាម (G.R.P.V.N.) ឬ យៀកកុង។ នៅឆ្នាំ ១៩៦៩, សម្ដេច សីហនុ បានអញ្ជើញ លោក Huyn Tan Phat ជាប្រមុខរដ្ឋាភិបាល យៀកកុង មកធ្វើទស្សនកិច្ច ជាផ្លូវការនៅស្រុកខ្មែរ។ វិបត្តិផ្លូវទូត ជាមួយ សភាពសូវៀត នៅឆ្នាំ ១៩៦៥ (ឧប្បត្តិហេតុ នៃ កូ

រ៉ខាងជើង) និង នៅឆ្នាំ ១៩៦៧[20] ជាមួយ ចិនប្រជាមានិត វាគ្រាន់តែជាឧប្បត្តិហេតុធម្មតា គ្មានប៉ះពាល់អ្វីបន្តិចឡើយ ដល់ ការចងមិត្តភាព រវាង ខ្មែរ នឹង យួនខាងជើង និង យៀកកុង។ មិនតែប៉ុណ្ណោះ សម្តេច សីហនុ កាន់តែ គ្មានការសង្ស័យថា ពួកយួនកុម្មុយនិស្ត មិនបង្កើត ចលនាតស៊ូអារុធកុម្មុយនិស្តខ្មែរ ក្នុងស្រុក ដើម្បីប្រឆាំងនឹងព្រះអង្គ។ នយោបាយ របស់សម្តេច សីហនុ បែបនេះ វាបំបែកអស់ នូវតម្លៃអព្យាក្រឹតភាពខ្មែរ។ ដូច្នេះ នៅលើឆាកអន្តរជាតិ, គេចាប់ផ្តើមទុក អព្យាក្រឹតភាពខ្មែរ ជា អព្យាក្រឹតភាពអកម្ម ជាមួយពួកយួនកុម្មុយនិស្ត ឬ អព្យាក្រឹតភាពក្លែងក្លាយ ដែល អាមេរិកាំង មិនអាចយល់ព្រមបានជាដាច់ខាត។

តែ វិបត្តិ ជាមួយ ចិនប្រជាមានិត នៅឆ្នាំ ១៩៦៧ នាំឲ សម្តេច សីហនុ ស្វែងរកការទំនាក់ទំនងជាថ្មី ជាមួយសហរដ្ឋអាមេរិក តែវាហាក់បីដូចជារបត់នោះ វាពិបាកខ្លាំងណាស់ ចំពោះទ្រង់ ព្រោះ ការស្ន៊ូគ្រ (engagement) របស់ទ្រង់ ជាមួយ ពួកកុម្មុយនិស្ត មានជម្រៅជ្រៅខ្លាំងណាស់ទៅហើយ ដែលនាំឲទ្រង់មិនអាចបែរក្រោយវិញបាន។ សម្តេច សីហនុ បានសន្និដ្ឋាន ថា ទ្រង់នឹងបន្ត ការស្ន៊ូគ្រនោះ តាមការបញ្ជាក់ របស់ទ្រង់ ដល់ពួកអ្នកដឹកនាំ ចិន

[20] ចិនលូកដៃចូលក្នុងនយោបាយផ្ទៃក្នុងខ្មែរ ដោយបានជួយគាំទ្រការបះបោរកសិករនៅភូមិសំឡូត។

និង យួន កុម្មុយនិស្តនៅពេលបុណ្យសព លោក ហូ ជីញមុី ញ នៅទីក្រុងហាណូយ។

តែ សម្តេច សីហនុ នៅតែរស្វែងរក នូវការទំនាក់ទំនងជាថ្មី ជាមួយសហរដ្ឋអាមេរិក ដូចយ៉ាង នៅថ្ងៃទី ១១ មិថុនា ឆ្នាំ ១៩៦៨ ខ្មែរ និង អាមេរិកាំង មាន ការប្រោស្រ័យទាក់ទង នៃកិច្ចការទូត ជាថ្មីឡើងវិញ។ តែនៅក្នុងមជ្ឈដ្ឋាននយោបាយអាមេរិកាំង វាមានបែកជាពីរមតិផ្ទុយគ្នា : ទី១ គឺ គេលែងមានជំនឿ ទៅលើអព្យាក្រឹតភាពខ្មែរ ដូច្នេះ ត្រូវរកមធ្យោបាយ នាំស្រុកខ្មែរ ឲចូលមកខាងអាមេរិកាំង តែប៉ុណ្ណោះ។ ទី២ ជាមតិភាគតិច ដែលនៅមានជំនឿថា សម្តេច សីហនុ អាច កែ អព្យាក្រឹតភាពខ្មែរ ឲល្អវិញបាន។ ពួកទាំងនោះ គឺជាបក្សពួក របស់លោក Mick Mansfield សមាជិកព្រឹទ្ធសភាអាមេរិកាំង ដែលលោកនៅមានជំនឿថាលោក អាចនឹងនាំ សម្តេច សីហនុ អោយមករកផ្លូវត្រូវវិញបាន។

អព្យាក្រឹតខ្មែរ និង លោកខាងលិច

អព្យាក្រឹតភាព វាអាចមានប្រសិទ្ធភាព លុះត្រាតែមានការគាំទ្រពីសំណាក់ នៃប្រព័ន្ធជានាអន្តរជាតិ។ ដូច្នេះ បើសិនជា សម្តេច សីហនុ ចង់ឲមានការធានា គឺ ត្រូវទ្រង់បង្ហាញ នូវគុណភាព នៃអព្យាក្រឹតភាពខ្មែរ។ ត្រូវដឹងថា ស្រុកខ្មែរ នៅពេលនោះ មាន អង្គការអន្តរជាតិពីរ សំរាប់

ការពារ បូរណភាពទឹកដី គឺ : អង្គការសហប្រជាជាតិ (អ.ស.ប.) និង គណកម្មការអន្តរជាតិត្រួតពិនិត្យ (C.I.C.) នៃ កិច្ចព្រមព្រៀង ស៊្សឺណែវ។

ទំនាក់ទំនង ជាមួយ អ.ស.ប. វាមាន ជូនកាលល្អ ជូនកាលមិនល្អ។ តែ អ.ស.ប. តែងតែរកជានិច្ច នូវការ សម្រួល នៃភាពតានតឹង លើមូលដ្ឋាន ពិត និង ស្មើគ្នា។ តែនៅក្នុងបញ្ហា ខ្មែរ-យួនខាងត្បូង ដែលជាបញ្ហា ជាមួយ អាមេរិកាំងដែរ មន្ត្រីទូតខ្មែរ ហាក់បីដូចជា មិនមានទំហំ នឹងអាចយកឈ្នះ អ្នកទាំងពីរនេះបាន នៅអ.ស.ប. ព្រោះ អ.ស.ប. តែងតែ សំដែង នូវការប្រយ័ត្ន ក្នុងការរក ដំណោះស្រាយ ដូចយ៉ាង សិទ្ធិដេញតាមកងទ័ពយៀកកុង របស់ កងទ័ពអាមេរិកាំង និង យួនខាងត្បូង មកក្នុង ទឹកដីខ្មែរ។ នៅឆ្នាំ ១៩៦៤ រាជរដ្ឋាភិបាលខ្មែរ ប្ដឹងទៅ ក្រុមព្រឹក្សាសន្តិសុខ នៃ អ.ស.ប. ពីការឈ្លានពាន នៃកង ទ័ពអាមេរិកាំង មកក្នុងទឹកដីខ្មែរ។ នៅខែ ឧសភា-មិថុនា នៅពេលប្រជុំពិសេសស្ដីពីពាក្យបណ្ដឹងខ្មែរ នៃ ក្រុម ព្រឹក្សាសន្តិសុខ លោក Stevenson តំណាង សហរដ្ឋអាមេរិក នៅ អ.ស.ប. បានបង្ហាញ នូវ ភាពពុំត្រឹមត្រូវ (incohérence) នៃបណ្ដឹងនេះ ដោយលើកជាសំនួរថា តើ ហេតុអ្វី ក៏ខ្មែរ មិនសុខចិត្តឲ C.I.C. ត្រួតត្រាឲបានជិត ដល់ នៅតាមព្រំប្រទល់ ខ្មែរ-យួនខាងត្បូង ដែលជា អង្គ ការពេញច្បាប់មួយ អាចមានសមត្ថភាពនឹង អាចនាំមក

នូវសន្តិសុខ តាមព្រំដែន។ ការសម្តែងនេះ នាំឲអ្នកតំណាងខ្មែរ រកហេតុសំអាងពុំបានមកឆ្លើយតបវិញ។ តែ អ.ស.ប. បានបង្កើត គណកម្មការមួយ[21] ឲមកពិនិត្យកន្លែងកើតហេតុចុងក្រោយ។ បន្ទាប់មកគណកម្មការនោះ បានធ្វើសេចក្តីរាយការណ៍សម្រាលមួយ ក្នុងនោះ គេពុំដាក់កំហុស ដល់យួនខាងត្បូងនោះទេ ហើយគ្រាន់តែសូមឲគូវិវាទ ធ្វើការចរចាគ្នា ដើម្បី រកដំណោះស្រាយ កុំឲមានកើតហេតុទៅថ្ងៃមុខ តែប៉ុណ្ណោះ។ សេចក្តីសម្រេចនេះ ជាបរាជ័យ នៃភាគីខ្មែរទាំងស្រុង។

ពិតណាស់ហើយថា C.I.C. វាជាវត្ថុជាតុប្រទើសរំខានមួយដល់សម្តេច សីហនុ និង យួនកុម្មុយនិស្ត ចាប់តាំងពី ភាគីទាំងពីរ មានទំនាក់ទំនងសម្ងាត់ នៃការប្រើដែនដីខ្មែរ ជាជម្រងយោធា នៃពួកយៀកកុង។ រឿងនេះ អាមេរិកាំងដឹងច្បាស់ថាមានពិត ហើយទទូច ឲខ្មែរអនុញ្ញាត ឲ C.I.C. ធ្វើកិច្ចការខ្លួនតាមសេរី លើដែនដីខ្មែរ នៅក្នុងក្របខណ្ឌកិច្ចព្រមព្រៀង ស៊ឺណែវ។ ដើមឡើយ ពួកយួនកុម្មុយនិស្តសូមឲ គណកម្មការនេះ ត្រួតពិនិត្យ នូវការបញ្ជូល អាវុធយុទ្ធភ័ណ្ឌមកក្នុងស្រុកខ្មែរ ព្រោះយល់ឃើញថាអាមេរិកាំងផ្តល់ជំនួយយោធា អោយខ្មែរ តែក្រោយមក គំនិត នេះ វាទៅជាកាំបិទមុខពីរ ព្រោះពួកខ្លួន មានការអនុញ្ញាតពី

[21] ជាដើមគំនិត របស់ប្រទេស កូដីហ្វរ។ គណកម្មការមានសមាជិក៣នាក់។

សម្តេច សីហនុ ប្រើកំពុងផែ កំពង់សោម សំរាប់នាំចូលអាវុធយុទ្ធភ័ព្ឋ ពីប្រទេសចិន និង សហភាពសូវៀត សំរាប់ច្បាំងនៅយួនខាងត្បូង។ ត្រូវដឹងថា ប្រតិភូទាំងបី នៃ C.I.C. មាន អកប្បកិរិយា ផ្សេងៗគ្នា : ពួកឥណ្ឌា ហាក់បីដូចជា ព្រមទទួល ដោយមានការប្រយ័ត្ន នូវការពន្យល់នៃរាជរដ្ឋាភិបាលខ្មែរ, តែពួក ប៉ូលូញ ហាក់បីដូចជាការពារប្រយោជន៍ពួកកុម្មុយនិស្តតែម្តង, រីឯ ពួក កាណាដាវិញ ដែលជាដំណាងលោកខាងលិច មានអកប្បកិរិយាផ្ទុយពី ប្រតិភូ នៃប្រទេស ប៉ូលូញ ដែលនាំឲបែកឯកភាពនៃគណកម្មការ ហើយលែងមាន សេចក្តីរាយការណ៏ទោលផ្តល់ឲ អ.ស.ប.។ ប្រតិភូនិមួយៗ ក្លាយជាភាគី ការពារតែប្រយោជន៏ បក្សពួកខ្លួនរៀងៗខ្លួន។ ប្រតិភូ ឥណ្ឌា រួមជាមួយប៉ូលូច តែងតែផ្ញើ សេចក្តីរាយការណ៏ ផ្ទុយពី ប្រតិភូ កាណាដា។ សម្តេច សីហនុ មើលឃើញគ្រោះថ្នាក់ដល់ អព្យាក្រឹតភាព ផ្អៀងទៅកាន់លោកកុម្មុយនិស្តរបស់ទ្រង់ ទ្រង់ក៏សម្រេចចិត្ត បញ្ឈប់សកម្មភាព C.I.C. នេះ តែម្តង។ ការណ៏នេះ ជាកំហុសមួយខ្លាំងណាស់ ចំពោះប្រជាជាតិខ្មែរ គឺព្រះអង្គ បោះបង់ ខែលអន្តរជាតិ សំរាប់ការពារបូរណភាពដែនដីខ្មែរ។

វាមានការយល់ឃើញពីរយ៉ាងខុសគ្នា ទៅតាម អ្នកគាំទ្រ និង អ្នកប្រឆាំងនឹង សម្តេច សីហនុ។ ចំពោះ ពួកអ្នកគាំទ្រសីហនុ គឺទុកគ្មានរុញរា នូវការទំលាក់នោះ ជារដ្ឋប្រហារ មានបរទេសជាអ្នកបង្កើតឡើង។ សារព័ត៌មាន បារាំង Le Monde (២១ មីនា ១៩៧០) សរសេរថាជា ‹រដ្ឋប្រហារពេញច្បាប់›។ គេប្រើពាក្យពេញច្បាប់នេះ ព្រោះ អ្នកសរសេរ ពិបាក ជ្រើសរើស នូវភាពស្មោះត្រង់ នៃសតិបញ្ញា និង ព្រលឹង នៃប្រព័ន្ធនយោបាយ របស់សម្តេច សីហនុ ដែលមានរូបភាព ជារបបផ្តាច់ការមួយ។ ដូច្នេះ វាគ្មានមធ្យោបាយផ្សេងណាមួយទៀត នៅក្នុងបរិបទពេលនោះ អាចរំលំ របបសីហនុនិយមបាន ក្រៅតែពីធ្វើរដ្ឋប្រហារ ឬ ធ្វើបដិវត្តន៍ តែប៉ុណ្ណោះ។ តែ រាជរដ្ឋាភិបាល នៅពេលនោះ បានជ្រើសរើស យកផ្លូវច្បាប់មកប្រើ ដើម្បីដកហូតអំណាចផ្តាច់ការពីសម្តេច សីហនុ។

ទោះបីមានការប៉ុនប៉ង នៃពួកបញ្ញាវន្តបរទេស និង ខ្មែរមួយចំនួន ពន្យល់បែបជា ការវិភាគគតិយុត្ត ថា ការទំលាក់ សម្តេច សីហនុ មានការរៀបចំច្បាស់លាស់ នៃពួកស្តាំនិយម និង ទ្រង់ សិរិមតៈ ដោយមានជំនួយពី CIA : ដូចយ៉ាង យកពួកខ្មែរសេរី និង រណសិរ្សរួបរួម នៃសេរីការ នៃជាតិសាសន៍ ត្រូវបានគេជិះជាន់សង្កត់សង្កិន[22] មក

[22] (F.U.L.R.O) រណសិរ្សនេះ រួបរួម ដោយជនជាតិ ភាគតិចមួយចំនួន រស់នៅ ដំបន់អគ្នេយ៍ នៃ ឥណ្ឌូចិន ក្នុងទឹកដីយួនខាងត្បូង ដែលបារាំងអោ
(note de bas de page - suite)

ជួយជាកម្លាំងផ្ទៃក្នុង។ ហើយនិង ប្រើឧបករណ៍ រដ្ឋាភិបាល ដើម្បី ធ្វើអោយ សម្តេច សីហនុ ស្ថិតនៅក្នុង សភាពឯកា ដោយដកហូត នូវគ្រប់មធ្យោបាយ នៃសកម្មភាពផ្ទាល់ របស់សីហនុ នៅក្នុងកិច្ចការរដ្ឋបាល និង ទៅលើប្រជាករ ដូចយ៉ាង នៅឆ្នាំ ១៩៦៩ រាជរដ្ឋាភិបាល បាន ធ្វើការសម្រេច បីយ៉ាង :

១. ចរាចរ រដ្ឋាភិបាល ដល់ រដ្ឋបាលគ្រប់ថ្នាក់ ហាមមិនឲធ្វើការទាក់ទងផ្ទាល់ជាមួយខុទ្ទកាល័យនៃព្រះប្រមុខរដ្ឋ។ គ្រប់កិច្ចការរដ្ឋ ត្រូវទាក់ទង តាមផ្លូវរដ្ឋាភិបាល តែមួយគត់។

២. ចរាចរ ដល់ ប្រធានអគ្គនាយក នៃ សហគ្រាសជាតិ ហាម មិនអោយ បង់ប្រាក់ ជូនដល់ហិបប្រាក់ពិសេស របស់សម្តេច សីហនុ ដែលជាមធ្យោបាយហេរញ្ញវត្ថុ របស់ទ្រង់ សំរាប់ចំណាយ គ្មានកំរិត និង គ្មានការត្រួតពិនិត្យពីអង្គការជាតិណាមួយ។

៣. ក្រសួងព័ត៌មាន ត្រូវភ្ជាប់នឹង ទីស្តីការ នៃនាយករដ្ឋមន្ត្រី។ ការសម្រេចនេះ គឺ ខាយាំង កុំអោយ សម្តេច សីហនុ ប្រើក្រសួងនេះជា ឧបករណ៍ សំរាប់ធ្វើការឃោសនា នូវនយោបាយ នៃទ្រង់។

យឈ្មោះថា Montagnard។ រណសិរ្សនេះ បង្កើតដោយ អាមេរិកាំង ជួយច្បាំងប្រឆាំងនឹងយួនកុម្មុយនិស្ត។

សួរថា ការវិភាគនេះ វាជាការពិតដែរឬទេ ? គំនិតពីរប្រឆាំងគ្នា ដែលយើងលើកមកបង្ហាញខាងក្រោមនេះ។

និក្ខេបបទ នៃភាគីប្រឆាំងគ្នា

គោលជំហរ របស់សម្តេច សីហនុ : (ដកស្រង់ ពីសេចក្តីប្រកាស របស់សម្តេច សីហនុ ចុះថ្ងៃទី ២០ មីនា ឆ្នាំ ១៩៧០) ទុក ការទំលាក់ទ្រង់ ដោយ សភាជាតិ (រដ្ឋសភាជាតិ និង ក្រុមព្រឹក្សា នៃព្រះរាជាណាចក្រ) ជាអំពើឥតស្របច្បាប់ ព្រោះថា នៅឆ្នាំ ១៩៦០ ទ្រង់ ត្រូវបានតែងតាំងជាប្រមុខរដ្ឋអស់មួយជីវិត ដោយ សភាជាតិស្របតាមច្បាប់ នៃរដ្ឋធម្មនុញ្ញ ហើយ ទ្រង់ បានធ្វើសច្ចាប្រណិធាន នៅចំពោះមុខ សភាជាតិ ស្របតាមច្បាប់ នៃរដ្ឋធម្មនុញ្ញ ថែមទៀត។ ម្យ៉ាងវិញទៀត នៅក្នុងច្បាប់រដ្ឋធម្មនុញ្ញ ឥតមាន បទបញ្ញតិ ណាមួយ ដែលអនុញ្ញាត អោយ សភាជាតិ និង រដ្ឋាភិបាល អាចដកដំណែងប្រមុខរដ្ឋ បាននោះទេ ព្រោះជាដំណែង តែងតាំងអស់មួយជីវិត។ ដូច្នេះ មានតែ តាមផ្លូវ ប្រជាមតិ ប៉ុណ្ណោះទេ ដែលអាចហូតដំណែង ប្រមុខរដ្ឋបាន។ ដូច្នេះ ទ្រង់មិនខ្លាច យកបញ្ហានេះ ដាក់អោយ ប្រជាមតិ ជាអ្នកសម្រេច ក្នុងលក្ខខណ្ឌ អោយមាន ការធានា ដល់សុវត្ថិភាពដល់ទ្រង់ជាមុន។

គោលជំហរ របស់រាជរដ្ឋាភិបាល : (ដកស្រង់ពី សេចក្តីប្រកាស របស់រាជរដ្ឋាភិបាល ចុះថ្ងៃទី ៥ មេសា ឆ្នាំ ១៩៧០) នៅឆ្នាំ ១៩៦០ បន្ទាប់ពីប្រជាបាតុកម្ម សម្តេច សីហនុ ត្រូវបាន ប្រកាស ជាប្រមុខរដ្ឋ អស់មួយជីវិត ដោយ ប្រធានរដ្ឋសភា នៅក្នុង អង្គប្រជុំជាសាធារណៈ ដោយគ្មាន ការបោះឆ្នោតជាមុន។ ក្រោយពីការប្រកាសនេះមក គឺគ្រាន់តែមានការទះដៃ ពីសំណាក់ តំណាងរាស្ត្រ ដើម្បីអនុម័តនូវការប្រកាសនោះ តែប៉ុណ្ណោះ។ ផ្ទុយទៅវិញ នៅថ្ងៃទី ១៨ មីនា ឆ្នាំ ១៩៧០, បន្ទាប់ពីប្រជាបាតុកម្ម ប្រឆាំងនឹងសីហនុ, សភាជាតិ បានប្រកាស ដកដំណែង ប្រមុខរដ្ឋអស់មួយជីវិត ពីសម្តេច សីហនុ តាមការបោះឆ្នោត ជាសាធារណៈ នៅលើវេទិកា (s'est prononcé au scrutin public à la tribune) : ៩២ សម្លេងចេញពី ៩២ មានវត្តមាន។ ដោយអាស្រ័យ ក្បួន ស្របនិយម នៃទម្រង់ (règle du parallélisme des formes), អ្វីដែល សភាជាតិ នៅពេលនុះ បានបង្កើតឲមាន, សភាជាតិមួយទៀត ក៏អាច លុបវិញបាននោះដែរ។ ដូច្នេះ បើ រដ្ឋសភា នៅឆ្នាំ ១៩៦០ បានតែងតាំង សម្តេច សីហនុ ជាប្រមុខរដ្ឋ, សភាជាតិ នៅឆ្នាំ ១៩៧០ ក៏អាចដកហូតតំណែងព្រះអង្គបានដែរ នៅក្នុងទម្រង់ច្បាប់ដូចគ្នា។ ដូច្នេះ វាគ្មានចាំបាច់មាន បទប្បញ្ញតិ យ៉ាងច្បាស់ណាមួយ សំរាប់ទំលាក់ ប្រមុខរដ្ឋនោះឡើយ។ ម្យ៉ាងមួយទៀត សម្តេច សីហនុ ទាមទារ ថាតំណែងខ្លួន

ជាតំណែងអស់មួយជីវិត។ ជាជម្មតា នៅក្នុង រដ្ឋធម្មនុញ្ញ ឆ្នាំ ១៩៤៧ គេឃើញមានតែ ព្រះមហាក្សត្រ ម្នាក់គត់ ដែលទទួលតំណែង អស់មួយជីវិត។

ស្រុកខ្មែរ ជា រាជានិយមអាស្រ័យរដ្ឋធម្មនុញ្ញ, នៅពេលណា ដែលព្រះមហាក្សត្រ សុគត, ក្រុមព្រឹក្សារាជសម្បត្តិ ត្រូវ ជ្រើសរើស ព្រះមហាក្សត្រថ្មី (មាត្រា ៣០)។ ក្នុងករណី ដែល កាលៈទេសៈ មិនអនុញ្ញាតអោយធ្វើបាន ដោយហេតុផល រដ្ឋ, ក្រុមព្រឹក្សារាជសម្បត្តិ ត្រូវ បោះឆ្នោត ជ្រើសរើស ក្រុម ព្រឹក្សា រាជានុសិទ្ធិ ដែលជា អ្នកទទួល ជាបណ្ដោះអាសន្ន នូវរាជាពុទ្ធសិទ្ធិ (មាត្រា ៣០ស្ទួន)។ គឺ បើគ្មាន ក្រុមព្រឹក្សា រាជានុសិទ្ធិ ទើបអាចនឹងតែងតាំង ប្រមុខរដ្ឋ ដើម្បី ជំនួស ក្រុមព្រឹក្សានោះ (មាត្រា ១២២)។ ដោយហេតុនេះ, ប្រមុខរដ្ឋ មិនអាចមានសិទ្ធិ លើសពី ក្រុមព្រឹក្សារាជនុ សិទ្ធិ ដែលខ្លួនជំនួស បាននោះ។ តែបើខ្លួន ធ្វើការ អះអាងថា ខ្លួនជាបុគ្គលអភិសិត្ត, គ្មាននរណា អាច រំលោភបាន និង មានតំណែងអស់មួយជីវិត ដូចព្រះមហា ក្សត្រ ហើយខាយាំង មិនអោយមានព្រះមហាក្សត្រ គ្រង រាជសម្បត្តិ គឺច្បាស់ជាខ្លួនជា អ្នកដណ្ដើមរាជ្យ នោះឯង។ ដូច្នេះ អាណត្តិ របស់ប្រមុខរដ្ឋ វាគ្រាន់តែ បណ្ដោះអាសន្ន, មិនទៀង និង គេអាចដកហូតបាន។

បើយោគតាម រដ្ឋធម្មនុញ្ញ, អាណត្តិ របស់ប្រមុខរដ្ឋ វាពុំ អាចលើសពី អាណត្តិ របស់ក្រុមរាជនុសិទ្ធិ បាននោះឡើយ

(៤ ឆ្នាំ) ព្រោះ ប្រមុខរដ្ឋ ជាអ្នកជំនួស ក្រុមព្រឹក្សានេះ។ បើយោងតាម ហេតុផលត្រឹមត្រូវ (logique) នៃរដ្ឋធម្មនុញ្ញ, ប្រមុខរដ្ឋ ត្រូវជ្រើសរើសឡើង រៀងរាល់ដើម នៃ នីតិកាលសភា ជានិច្ច ដែល សម្តេច សីហនុ ទ្រង់មិនដែលយកមកអនុវត្ត នោះឡើយ តាំងពីព្រះអង្គ ត្រូវបាន ប្រធានរដ្ឋសភា ប្រកាសតែងតាំងព្រះអង្គជាព្រះប្រមុខរដ្ឋ នៅឆ្នាំ ១៩៦០។ ដូច្នេះ មកដល់ឆ្នាំ ១៩៦៥, ព្រះអង្គ លែងមានឋានៈជា ប្រមុខរដ្ឋស្របច្បាប់។

សម្តេច សីហនុ យល់ឃើញថា មានតែប្រជាមតិទេ ដែលអាចដកហូតដំណែងព្រះអង្គបាន។ នៅត្រង់ចំណុចនេះ រដ្ឋធម្មនុញ្ញ បដិញ្ញាតថា ប្រជាមតិ អាចធ្វើបាន លុះត្រាតែមានទំនាស់ រវាង រដ្ឋសភា នឹង សមាជជាតិ ហើយនៅក្នុងករណី ដែលអង្គការតំណាងប្រជាពលរដ្ឋ (រដ្ឋសភា) យល់ឃើញថា ត្រូវធ្វើចាំបាច់។ មាត្រា បដិញ្ញាតថា : រដ្ឋសភា អាចអោយរៀបចំធ្វើ ប្រជាមតិ លើ សំនួរទាំងឡាយណា ដែលជាប្រធានបទ នៃការសម្រេចចិត្តមួយ របស់សមាជជាតិ[23]។

មួយវិញទៀត តាមទស្សនៈ ក្រមព្រហ្មទណ្ឌ, សម្តេច សីហនុ អាចនឹងមានគ្រោះថ្នាក់ដល់ព្រះអង្គ ពីបទ បំពានរដ្ឋធម្មនុញ្ញ។ មាត្រា ២២១ បដិញ្ញាត ថា : វិច្ឆេទកម្ម ដែលមាន

[23] L’assemblée peut instituer un referendum sur les questions qui ont fait l’objet d’une résolution du Congrès.

គោលដៅ ដូរ ឬ បំផ្លាញ... រដ្ឋធម្មនុញ្ញ នៃព្រះរាជាណាចក្រ ...ត្រូវបានផ្តន្ទាទោស ជាទោសឧក្រិដ្ឋ កម្រិតទី៣។ ក្នុងករណី ដែល សម្តេច សីហនុ បានបំពាន រដ្ឋធម្មនុញ្ញ ដោយចាប់ឃុំឃាំង និង ប្រហារជីវិត នូវ ជនខ្មែរទាំងឡាយ ដែលប៉ូលិស មានការសង្ស័យ ជា ខ្មែរក្រហម។ ក្នុងករណីនេះ ទ្រង់បានបំពាន បទប្បញ្ញត្តិ រដ្ឋធម្មនុញ្ញ ដែលធានា ដល់ប្រជាពលរដ្ឋ នូវសេរីភាព និង សុវត្ថិភាពសាធារណៈ។ វិច្ឆេទកម្ម ប្រឆាំងនឹង រដ្ឋធម្មនុញ្ញ គឺ មានការបកស្រាយតាមផ្លូវច្បាប់ ហើយត្រូវតែអនុវត្ត។

លើសពីនេះទៅទៀត សម្តេច សីហនុ បានអនុញ្ញាតអោយកងទ័ព ពួកយៀកកុង ឈ្លានពានដែនដីខ្មែរ ហើយប្រឆាំងនឹង ការប្រកាស នូវភាពអាសន្ន នៃ រដ្ឋសភា។ មិនតែប៉ុណ្ណោះ ទ្រង់បាន បណ្តេញ C.I.C. ព្រោះមិនចង់អោយ គណកម្មការនេះ ធ្វើការកត់ហេតុ នៃវត្តមាន នៃពួកយៀកកុង នៅក្នុងដែនដីខ្មែរ។

យើងឃើញថា និក្ខេបបទ របស់សម្តេច សីហនុ គឺផ្អែកលើអំណាច នៃប្រជាពលរដ្ឋ គឺថា មានតែ ប្រជាមតិ ដែលអាចហូតតំណែងទ្រង់បាន។ រីឯ រាជរដ្ឋាភិបាល វិញ ផ្អែកលើអំណាច សភាជាតិ ដែលជាតំណាង នៃប្រជាពលរដ្ឋ។

បដិយោគ នៃនិក្ខេបបទទាំងពីរខាងលើនេះ វានៅមានភាពចម្រូងចម្រាស់ រហូតមកដល់សព្វថ្ងៃនេះ នៅក្នុងមតិសាធារណៈជន។ សពសម្តេច សីហនុ ជាអ្នកឈ្នះ ហើយ

ត្រូវ គណបក្សប្រជាជនខ្មែរ ដែលជាបក្សកាន់អំណាច គេទុកព្រះអង្គ ជាវិរបុរសជាតិ, នៅក្នុងករណីនេះ ធ្វើអោយនិក្ខេបបទ របស់សម្តេច សីហនុ ក្លាយជា និក្ខេបបទជាផ្លូវការ។ ដូច្នេះ គេទុកការទំលាក់សម្តេច សីហនុ ជារដ្ឋប្រហារ បង្កឡើង ដោយពួកជនក្បត់ជាតិ ដែលគេហៅថាបន លន់នល់។ តែនៅមុខ ការពិតមួយ ដែលមានច្បាប់ជាកំណល់, ការទុក ជារដ្ឋប្រហារ វាជាការយល់ឃើញ ដ៏អាក្រក់អាក្រី ព្រោះជាយោបល់ ដោយមិនគិតដល់ រដ្ឋសភា ដែលជា ស្ថាប័នដំណាងប្រជាពលរដ្ឋ។ ត្រូវដឹងថា រដ្ឋសភា នីតិកាល ១៩៦៦-១៩៧០ ជាតំណាងប្រជារាស្ត្រខ្មែរ ដោយយថាភាព មិនមែនដូច រដ្ឋសភា មុនៗ ដែលគណកម្មការនាយក នៃចលនាសង្គម ជាអ្នកជ្រើសរើសបេក្ខជនតំណាងរាស្ត្រ អោយប្រជារាស្ត្រ ជ្រើសរើសនោះឡើយ។ យើងដកស្រង់ ព្រះសុន្ទរថា នៃ សម្តេច សីហនុ ទ្រង់ថ្លែងទៅកាន់រដ្ឋសភា :

« ...*វាចា ជាបឋមរបស់ខ្ញុំ គឺខ្ញុំថ្លែងជូន សហជីវិនី សហជីវិន នូវសេចក្តីសរសើរ យ៉ាងខ្លាំង ចំពោះ និង យ៉ាងខ្លាំងក្លាបំផុតរបស់ខ្ញុំ។ សហជីវិនី សហជីវិន ជាអ្នកតំណាងរាស្ត្ររបស់ប្រជារាស្ត្រខ្មែរ ដោយ យថាហេតុ មិនមែនដូចអ្នកតំណាងរាស្ត្រមុនៗ ដែលជាបេក្ខជន ដែលគណកម្មធិការនាយកសង្គមយើង ចាត់តាំង ហើយដែលអ្នកបោះឆ្នោតភាគច្រើន បញ្ចេញមតិ យល់ព្រមនោះទេ។ ហេតុនេះ អត្ត*

ន័យ នៃអាណត្តិ របស់សហជីវិនី សហជីវិន មានភាព រឹងប៉ឹង រកអ្នកណាជំទាស់ពុំបាន ដោយហេតុថា ជនរួមជាតិ នៃយើង មានសេរីភាព ពេញទី ក្នុងការជ្រើសរើស។ ខ្ញុំសូមសរសើរផងដែរ ចំពោះអ្នកបោះទូទៅ ដែលបាន បញ្ចេញឲយើញការផ្អិនផ្អៅខាងនយោបាយខ្លួន ដោយនាំគ្នាទៅបោះឆ្នោត ក្នុងសេចក្តីរៀបរយ និង ដោយគោរពវិន័យ នៃពលរដ្ឋ។ ប្រទេសយើង ដែលបានបង្ហាញឲយើញនូវដំណើរ នៃលទ្ធិប្រជាធិបតេយ្យ ពិតប្រាកដ បែបនេះ អាចមានសេចក្តីផ្ទើងបាន ដោយសមហេតុផល នៅពេលដែល ពួកមហាអំណាច ក្នុងលោក ដែលតាំងខ្លួនជាសេរីនោះ ហ៊ានលើកយកមកធ្វើជាឱទាហរណ៍ នូវការបោះឆ្នោតបន្តំ ដែលរបបគ្រប់គ្រង នៃព្រៃនគររៀបចំប្រឌិតឡើង។ ក៏ប៉ុន្តែ យើងមិនត្រូវភ្លេចឲសោះថា លទ្ធិប្រជាធិបតេយ្យខ្មែរនេះ ដែលខ្ញុំ ប្រឹងប្រែង សម្រឹតសម្រាំង និងជាទី សង្ឃឹមរបស់ខ្ញុំ អាចរស់បាន មកទល់នឹងពេលនេះ ហើយ អាចមានលក្ខណៈ បែបនេះបាន គឺដោយសារសង្គមយើង... »

ឃោគតាម ព្រះសន្ទកថានេះ យើងឃើញថា រដ្ឋសភាជាតិខ្មែរ នីតិកាល ១៩៦៦-១៩៧០ មានសុពលភាព អាច ដកហូតតំណែង ប្រមុខបាន ដោយសារខ្លួនជា រដ្ឋសភា របស់ប្រជារាស្ត្រខ្មែរ ដោយ យថាភាព។

ការរលំ នៃ សម្តេច សីហនុ ដោយខ្លួនឯង, នៅក្នុងករណី ដែល ដំណួលនេះ ជា លទ្ធផល នៃភាពរលួយ នៃរបប គ្រប់គ្រងសង្គម និង ការមិនពេញចិត្តទូទៅ នៃគ្រប់ កម្លាំងនយោបាយជាតិ ដែលហាក់បី គ្មានពាក់ព័ន្ធសោះ នឹង ដំណើរបន្តចាំបាច់ នៃនយោបាយ ក្រោយពីការរលំ នេះ។ ការណ៏នេះ ជាការបារម្ភមួយ ចំពោះ របបថ្មី ក្នុងការ ទាក់ទាញគ្រប់កម្លាំងនយោបាយ អោយគាំទ្រខ្លួន និង ការទទួលស្គាល់ខ្លួន ជា របបពេញច្បាប់ ពីសំណាក់ សហ គមអន្តរជាតិ។

ព្រឹត្តិការណ៍

ដើម្បី ស្រួលតាមដាន លើអភិក្រម នៃការទំលាក់ សម្តេច សីហនុ យើងលើកយកព្រឹត្តិការណ៏សំខាន់ មកបង្ហាញជា កាលប្រវត្តិ មុន និង ក្រោយបន្តិច នៃថ្ងៃទី ១៨ មីនា ឆ្នាំ ១៩៧០។

នៅថ្ងៃទី **៦ មករា ឆ្នាំ ១៩៧០**, សម្តេច សីហនុ បានចាក ចេញពីស្រុកខ្មែរ ទៅកាន់ស្រុកបារាំង យ៉ាងប្រយាប់ទាំង យប់ ដោយគ្មានប្រាប់រដ្ឋាភិបាលជាមុន។ ទ្រង់លើកយក ហេតុផល នៃសុខភាព ដែលតម្រូវអោយទ្រង់ទៅព្យាបាល នៅស្រុកបារាំង។

នៅថ្ងៃទី **៣ កុម្ភៈ ឆ្នាំ ១៩៧០**, រដ្ឋសភា ចាប់យក ករណី រត់ពន្ធក្រណាត់ពីក្រុងហុងកុង ដែលមាន វររសេនីយឯក អ៊ុំ មាណូរិន្ទ, រដ្ឋលេខាធិការ ក្រសួង ការពារផ្ទៃដីប្រទេស, មានជាប់ទាក់ទង ; លោកជា បងថ្លៃ នៃសម្តេច សីហនុ។

នៅថ្ងៃទី **៨ មីនា ឆ្នាំ ១៩៧០** មានផ្ទុះបាតុកម្ម នៅខេត្ត ស្វាយរៀង ប្រឆាំងនឹង វត្តមានយៀកកុង នៅក្នុងដែនដីខ្មែរ។ ពួកបាតុករ តម្រូវអោយពួកយៀកកុង ចាកចេញពីស្រុកខ្មែរ ជាបន្ទាន់។

នៅថ្ងៃទី **១១ មីនា ឆ្នាំ ១៩៧០** មានផ្ទុះបាតុកម្ម មួយទៀត នៅទីក្រុងភ្នំពេញ ប្រឆាំងនឹង យៀកកុង និង យួនខាងជើង។ ស្ថានទូត នៃរដ្ឋាភិបាលបណ្តោះអាសន្ន យួនខាងត្បូង (យៀកកុង) និង យួនខាងជើង បានត្រូវពួកបាតុករ ភាគច្រើនជា សិស្សវិទ្យាល័យ វាយកំទេច។

នៅថ្ងៃទី **១៤ មីនា ឆ្នាំ ១៩៧០**, សម្តេច សីហនុ ផ្ញើ ទូលេខចំពោះ រដ្ឋាភិបាល នៅក្នុងនោះ ទ្រង់បញ្ជាក់ថា ទ្រង់មិនគាំទ្រ ពួកបាតុករ នោះឡើយ។

នៅថ្ងៃទី **១៦ មីនា ឆ្នាំ ១៩៧០** មានការប្រជុំមួយ រវាងប្រតិភូខ្មែរ នឹង ប្រតិភូ យៀកកុង និង យួនខាងជើង តែគ្មានលទ្ធផល។ នៅថ្ងៃដដែលនេះ មានបាតុកម្មជាថ្មីប្រឆាំងនឹងយួន នៅមុខរដ្ឋសភា ដែលកំពុង ប្រជុំ ពិនិត្យករណី រត់ពន្ធ ដែលមានលោក អ៊ុំ មាណូរិន្ទ មានជាប់ទាក់ទង។ ពួកបាតុករ ទាមទារ អោយរដ្ឋសភា ដោះស្រាយជា

បន្ទាន់ នូវបញ្ហា តម្រូវអោយ ទ័ពយៀកកុង និង យួនខាងជើង ដកចេញពីដែនដីខ្មែរ។ រដ្ឋាភិបាល និង មហាក្សត្រីយានី ជាមាតា របស់សម្ដេច សីហនុ សម្រេចបញ្ជូនប្រតិភូមួយ មាន ឥស្សរជន បីនាក់, ទ្រង់ កន្ទុល់, លោក យែម សម្បូរណ៍ និង ឧប គីម អាង ទៅស្រុកបារាំង ដើម្បីពន្យល់ ដល់សម្ដេច សីហនុ អំពី ស្ថានភាពពិត នៅក្នុងស្រុក តែ ទ្រង់ បដិសេធ មិនព្រមទទួលជួប ប្រតិភូនោះ។

នៅថ្ងៃទី **១៧ មីនា ឆ្នាំ ១៩៧០**, លោក នល់ លន់ ប្រកាសតាមវិទ្យុ ចាប់ឃុំ វរសេនីយត្រី ប៊ូ ហែល, មេប៉ូលិស ទីក្រុងភ្នំពេញ, ពីបទ ប៉ុនប៉ង ធ្វើរដ្ឋប្រហារ ប្រឆាំងនឹង រដ្ឋាភិបាល។

នៅថ្ងៃទី **១៨ មីនា ឆ្នាំ ១៩៧០**, នៅពេលដែល សម្ដេច សីហនុ ធ្វើទស្សនកិច្ចជាផ្លូវការ នៅសហភាពសូវៀត, នៅម៉ោង ១៣កន្លះ ម៉ោងនៅកម្ពុជា សភាជាតិខ្មែរ បានបោះឆ្នោត ទំលាក់សម្ដេច សីហនុ ពីតំណែង ប្រមុខរដ្ឋ។

នៅថ្ងៃទី **១៩ មីនា ឆ្នាំ ១៩៧០**, លោក លន់ នល់ ប្រកាស នូវឱសានវាទ ចំពោះ យៀកកុង និង យួនខាងជើង អោយដកកងទ័ពខ្លួន ចេញពីដែនដីខ្មែរ ក្នុងរយៈពេល ៤៨ ម៉ោង។ រីឯ សម្ដេច សីហនុ ធ្វើការអំពាវនាវ តាមវិទ្យុ ពីទីក្រុង ប៉េកាំង សូមអោយខ្មែរ ងើបបះបោរ ប្រឆាំងនឹង រដ្ឋាភិបាល ដឹកនាំដោយលោក លន់ នល់ មានឈ្មោះថា រាជរដ្ឋាភិបាលស្រោចស្រង់ជាតិ។

យើងឈប់មួយរយៈសិន ដើម្បី ពិនិត្យ និង អត្ថធិប្បាយ អំពីព្រឹត្តិការណ៍ ដែលមានកើតឡើងនេះ។

សំនួរ ដែលជា បេះដូង នៃព្រឹត្តិការណ៍ គឺ : តើ អ្នកណា នៅពីក្រោយ នូវ ការបះបោរ ប្រឆាំងនឹង យៀកកុង និង យួនខាងជើង នៅខេត្ត ស្វាយរៀង និង ទីក្រុងភ្នំពេញ ?

ក្នុងជំនួប សម្តេច សីហនុ ជាមួយលោក លន់ នល់[24] នៅទីក្រុងបារីស ក្នុងខែ កុម្ភៈ ឆ្នាំ ១៩៧០, អ្នកទាំងពីរ បានលើកយក បញ្ហា នៃវត្តមាន ទ័ពយួនកុម្មុយនិស្តនៅស្រុកខ្មែរ ដែលជាចំណុចក្តៅ នាំអោយបាត់ ភាពជឿជាក់ លើគោលការណ៍ នៃអព្យាក្រឹតភាពខ្មែរ ពីសំណាក់ សហគមអន្តរជាតិ និង ជាការរំខានដល់ ការប្រស្រ័យទាក់ទងតាមផ្លូវទូតជាថ្មី ជាមួយសហរដ្ឋអាមេរិក។ ត្រូវដឹងថា សម្តេច សីហនុ បានស្នើសុំអោយលោក លន់ នល់ ដឹងនាំ រដ្ឋាភិបាលស្រោចស្រង់ជាតិ ដោយមាន ផែនទីផ្លូវនយោបាយបីយ៉ាង : កែនយោបាយសេដ្ឋកិច្ច, ស្វែងរកផ្លូវថ្មី នៃអនាគតជាតិ និង ពិនិត្យឡើងវិញ នូវនយោបាយការបរទេស។

នៅពេលនោះ រដ្ឋខ្មែរ ស្ថិតនៅក្នុង ភាពក្ស័យទន់ រហូតគ្មានលុយសំរាប់ ចំណាយបៀវត្ស ដល់អ្នករាជការ។ សេដ្ឋ

24 លោក លន់ នល់ នៅពេលនោះ អញ្ជើញទៅព្យាបាលជម្ងឺនៅស្រុកបារាំង តាំងពីខែ សីហា ឆ្នាំ ១៩៦៩ ម្លេះ។ នៅក្នុងរយៈពេលនោះ ទ្រង់ សិរិមតៈ, អនុនាយករដ្ឋមន្ត្រីទី១ ជាអ្នក ទទួលកាន់ដំណែង បណ្តោះអាសន្ន ជានាយករដ្ឋមន្ត្រី នៃរដ្ឋាភិបាលស្រោចស្រង់ជាតិ។

កិច្ចជាតិ ឋិតនៅក្នុង ភាពសន្លប់ល្ងិតល្ងៃ (coma léthargique)។ ស្ថានភាពនេះគឺជាលទ្ធផល នៃនយោបាយសេដ្ឋកិច្ច តម្រង់ទិសទៅរក សេដ្ឋកិច្ចផែនការ នៃចលនាសង្គមរាស្ត្រនិយម។ រយៈពេល ដ៏រុងរឿង របស់ សង្គម វាមកដល់ទីបញ្ចប់, ដូច្នេះ កម្មវិធី សេរីូបនិយកម្មសេដ្ឋកិច្ច នៃរដ្ឋាភិបាល ក្នុងវិស័យមួយចំនួន ត្រូវបានរដ្ឋសភា បោះឆ្នោតយល់ព្រមអោយអនុវត្ត។ នៅពេលសមាជជាតិ ចុងក្រោយ នៃរបបសង្គម, សម្តេច សីហនុ មានប្រតិកម្មប្រឆាំងនឹង នយោបាយសេដ្ឋកិច្ច របស់រដ្ឋាភិបាល ដោយបញ្ជាអោយរដ្ឋមន្ត្រី ស្មោះនឹងព្រះអង្គ លាលែងពីតំណែងមុនបើកសមាជជាតិ ដោយទ្រង់នឹកស្មានថា រដ្ឋាភិបាលនឹងលាលែងដែរ។ ការរង់ចាំរបស់ទ្រង់ វាកើតឡើងផ្ទុយទៅវិញ គឺថា មិនគ្រាន់តែ រដ្ឋាភិបាល មិនលាលែងតែប៉ុណ្ណោះទេ គឺថែមទាំង រើសជំនួសភ្លាម រដ្ឋមន្ត្រីលាលែងពីតំណែង ហើយនៅពេលសមាជាតិ បានតតាំង ខ្លាំងក្លានូវគ្រប់ ការចោទប្រកាន់ ពីវាគ្មិន បានរៀបចំដោយព្រះអង្គ ដើម្បីទំលាក់រដ្ឋាភិបាលអោយបាន។

ចំពោះ សម្តេច សីហនុ ព្រះអង្គខ្លួនឯង ទ្រង់មិនទទួលស្គាល់បរាជ័យ របស់សង្គម ដែលជាកូនជាទីស្រឡាញ់ របស់ទ្រង់។ ដូចយ៉ាង នៅខែ វិច្ឆិកា ឆ្នាំ ១៩៦៨ ព្រះអង្គ បានរៀបចំ ធ្វើបុណ្យ ដ៏អ៊ឹកធឹក នៃការរំលឹកខួបទី ១៥ឆ្នាំ នៃឯករាជ្យជាតិ ដោយមាន តាំងពិព័រណ៍ជាសាធារណៈ នៃ

ស្ថាដៃ របស់សង្គម។ ដូច្នេះ ទ្រង់មិនអាចយល់ព្រមបាន នូវនយោបាយសេដ្ឋកិច្ចណាមួយ ដែលផ្ទុយ ពីនយោបាយ សង្គម។ សួរថា នៅពេលជំនួប ជាមួយលោក លន់ នល់ តើទ្រង់អនុញ្ញាតអោយលោក លន់ នល់ សើរើ នូវទំនាក់ទំនងពិសេស របស់ព្រះអង្គ ជាមួយ ពួកយួនកុម្មុយនិស្ត ដែរឬទេ ? ប្រាកដណាស់ហើយថា បញ្ហានេះ ទ្រង់ធ្លាប់បាន លើកវាយក លាតត្រដាង ជាសាធារណៈ នៅឆ្នាំ ១៩៦៩ ចុះផ្សាយក្នុង ព្រឹត្តិប័ត្រ ជាភាសាបារាំង[25] « Réalité » បង្ហាញ នូវទីតាំង របស់ពួកយួនកុម្មុយនិស្ត នៅក្នុងដែនដីខ្មែរ។ មួយវិញទៀត គឺនៅថ្ងៃទី១៩ មីនា ឆ្នាំ ១៩៦៧, សម្តេចសីហនុ បានធ្វើការអំពាវនាវសូមអោយប្រទេសទាំងឡាយ ទទួលស្គាល់ព្រំដែន និង គោរពបូរណភាព ដែនដីខ្មែរ។ ដូច្នេះ ច្បាស់ជាទ្រង់ លើកបញ្ហាដដែលនេះ មកពិគ្រោះគ្នា ជាមួយលោក លន់ នល់ ដែលជានាយករដ្ឋមន្ត្រី ជាពុំខាន។ តែត្រង់ថា ទ្រង់ បានញុះញង់ អោយមាន ធ្វើបាតុកម្ម ប្រឆាំងនឹង វត្តមានពួកយួនកុម្មុយនិស្ត នៅក្នុងស្រុកខ្មែរ វាហាក់បីដូចជា ព្រះអង្គស្មោះលើទ្រូងឯង ព្រោះនយោបាយ របស់ទ្រង់ វាពាក់ព័ន្ធនឹងបញ្ហានេះ។ មួយវិញទៀត លោក លន់ នល់ គាត់មិនហ៊ានស្នើ នូវ វិធីនេះ នោះ

[25] ព្រឹត្តិប័ត្រ ចេះផ្សាយសំរាប់ រយៈពេលពីថ្ងៃទី ១៦ ដល់ ថ្ងៃទី២៥ កក្កដា ឆ្នាំ ១៩៦៩។

ដែរ ព្រោះ បញ្ហារសើបនេះ ខ្មែរទូទៅ ទុកជាពុទ្ធសិទ្ធផ្តាច់មុខ របស់ព្រះប្រមុខរដ្ឋ។
ដូច្នេះ មេខ្លោង នៃ ការបះបោរ នៅខេត្តស្វាយរៀង វានៅតែជា កិច្ចការអាថ៌កំបាំង ចំពោះខ្មែរ។ ដែល វាជាការបើកទ្វារចំហ ដល់ការនិយាយខ្សឹបខ្សៀវ ជាការស្មាន នៅក្នុងគ្រប់មជ្ឈដ្ឋាន។ តែ ជនដែលគេសង្ស័យច្រើនជាងគេ គឺ ទ្រង់ សិរិមតៈ ឧបនាយករដ្ឋមន្ត្រីទី១ និងជារដ្ឋមន្ត្រីទទួលបន្ទុក ក្រសួងមហាផ្ទៃ ព្រោះគេសង្កេតឃើញថា គ្រប់សកម្មភាពរដ្ឋាភិបាល នៃទ្រង់ គឺមានទម្រង់ទល់មុខចំហនឹង នយោបាយ របស់សម្តេច សីហនុតែម្តង។ តែការពិត ការបះបោរ នៅខេត្តស្វាយរៀង កើតមកពីការមិនសប្បាយចិត្ត របស់ប្រជាកសិករសុទ្ធសាធ ដែលមានទំនាស់ជាមួយ ពួកយៀកកុង ព្រោះពួកនេះ ជួនកាលហាមឃាត់ពួកគាត់ មិនអោយ ដើរឆ្លងកាត់ ទីតាំងគេ ទៅកាន់ ដីស្រែគាត់ ដោយលើកហេតុថា រក្សាសន្តិសុខដំបន់គេ។ នៅទីតាំង យៀកកុងខ្លះទៀត ពួកទាហ៊ានយៀកកុង គេទុកខ្លួនគេជាម្ចាស់ទឹកដីតែម្តង ដែលវានាំបង្កើតរឿងរ៉ាវ ជាមួយអ្នកភូមិខ្មែរ ដែលរស់នៅក្បែរ ទីតាំងនោះ។ ការបះបោរនៅទីក្រុងភ្នំពេញ នៅថ្ងៃទី ១១ មីនា ក៏ជាការបះបោរ ដោយស្វ័យភាពដែរ ដើម្បីគាំទ្រកំហឹង នៃពួកបះបោរនៅខេត្តស្វាយរៀង។ ដោយសារក្រុមប៉ូលិស សំរាប់រក្សាសេចក្តីរៀបរយ ខ្វះសមត្ថភាព វា

ធ្វើអោយការបះបោរនោះ ក្លាយទៅជាការវែកំទេច ស្ថានទូត ពួកយៀកកុង និង យួនខាងជើង។ លោក អ៊ិន តាំ, នយជន[26] ខ្មែរម្នាក់, មានប្រសាសន៍ថា បើសិនជាលោកជាមេប៉ូលិស វិញ គឺលោក មិនឲការបះបោរ ក្លាយទៅជាអំពើហិង្សាដូច្នោះឡើយ។ ចំពោះលោក គឺវាមកពី កង្វះសមត្ថភាព នៃមេប៉ូលិសតែម្តង ដែលមានបេសកកម្មដើម្បី ស៊ុម នូវការបះបោរ។ សំដីនេះ បញ្ជាក់ថា ការបះបោរនោះ មិនមែនជា ការរៀបចំច្បាស់លាស់ ពីក្រុមនយោបាយណាមួយ ចង់ប្រឆាំងនឹងសម្តេច សីហនុ ព្រោះនៅពេលនោះ ពួកបាតុករ នាំគ្នាលើក ឆាយាល័ក្ខណ៍ ព្រះអង្គ។ លោក និយាយបន្ថែមទៀតថា បើគ្មាន ការវែកំទេចស្ថានទូត គឺប្រហែលជាគ្មាន កើតព្រឹត្តិការណ៍ ថ្ងៃទី ១៨ មីនា នោះទេ។ ការបះបោរ នៅថ្ងៃទី ១៦ មីនា នៅមុខរដ្ឋសភា ក៏ជាការបះបោរដោយស្វ័យភាពដែរ ព្រោះវាជាការបន្តហេតុតែប៉ុណ្ណោះ តែនៅពេលនោះ មានការចែកខិត្តប័ណ្ណ ក្នុងនោះមាន ការញុះញង់អោយប្រឆាំងនឹងនយោបាយសម្តេច សីហនុ។ តែអ្នកចែកខិត្តប័ណ្ណពីរនាក់ត្រូវពួកបាតុករ ធ្វើប្រជាទណ្ឌ កុំតែបាន ពួកប៉ូលិស ជួយយកចេញបាន កុំអី ត្រូវគេ វៃស្លាប់ ជាពុំខាន។ តែរឿង

[26] នយជន ជាអ្នកនយោបាយ ទទួលកាន់កាប់អំណាចរដ្ឋណាមួយ ; le politique។

ពាក់ព័ន្ធនឹង ខិត្តបណ្ណនេះ វាមានទំនាក់ទំនង ដោយ ប្រយោលនឹងទ្រង់ សិរិមតៈ។
នៅក្នុង បរិបទ នៃការផ្តាច់ទំនាក់ទំនង រវាង សម្តេច នឹង រាជរដ្ឋាភិបាល ដែល សម្តេច ជាអ្នកផ្តើមផ្តាច់, ទ្រង់ សិរិមតៈ គម្រូវ មានប្រតិកម្ម, ពុំនោះសោធ គឺច្បាស់ជា ទុកឱកាសអោយសីហនុ ចាប់យកព្រឹត្តិការណ៍បាន ដោយ មានប្រតិកម្មហិង្សា ចំពោះ រាជរដ្ឋាភិបាល។ ទ្រង់យល់ ឃើញថា សីហនុ ទុកទ្រង់ជាសត្រូវទី១ ដែលត្រូវតែកំទេ ចចោល ព្រោះវាជាទម្លាប់ នៃរាជវង្សានុវង្សខ្មែរ។ បើ វង់ថាំ ប្រតិកម្ម នៃលោក លន់ នល់ នៅចំពោះមុខ គ្រោះថ្នាក់ នេះ គឺ ដូចជា វង់ថាំ ឃាតករ មកសម្លាប់ទ្រង់ តែម្តង។ មិនមែនថា ទ្រង់ គ្មានសេចក្តីទុកចិត្ត លើ លោក លន់ ន ល់ ដែលទ្រង់ទុកជា មិត្តល្អ នោះទេ តែទ្រង់ស្គាល់ ចិត្ត គំនិត នៃនាម៉ឺនខ្មែរទូទៅ ថាគ្មាន សេចក្តីក្លាហាន តាម ការអប់រំ ប្រទល់នឹង រាជសក្តិ ដែល សីហនុ ជាអវតា និង ជា ពន្លឺ នៃអត្តភាព របស់ពួកគាត់។ ត្រូវដឹងថា នាម៉ឺន ខ្មែរ មានសភាវគតិពីរយ៉ាងនៅសម័យនោះ : សភាវគតិ នៃសុភមង្គល ជាមួយ សម្តេចសីហនុ ជាព្រះ និង សភា វគតិ នៃហ្វូងសត្វ គឺថា ប្រតិបាទន៍ គ្មានលក្ខខណ្ឌ តាម លំដាប់បូរាណ[27]។

27 លំដាប់បូរាណ ; ordre ancien។

នៅក្នុងប្រវត្តិសាស្ត្រខ្មែរ គ្រប់ការប៉ុនប៉ង របស់បក្សពួក ណាម្នាក់ ប្រឆាំងនឹង អំណាចស្តេច តែងតែទទួលបរាជ័យ ជានិច្ច ដូចយ៉ាង ស្តេចកន ទោះបីគាត់មាន ប្រជាប្រិយភាពច្រើនយ៉ាងណាក្តី ក៏នៅទីបញ្ចប់ គាត់ទទួលបរាជ័យ។ ដូច្នេះ គំនិតបដិវត្តន៍ ប្រឆាំងស្តេច ឬ លំដាប់បូរាណ នៅស្រុកខ្មែរ គឺជា អសិទ្ធិ (non-droit) សំរាប់ប្រជារាស្ត្រខ្មែរ។ លោក លន់ នល់ ជានាម៉ឺនខ្មែរ ទទួលការអប់រំពី សង្គមប្រពៃណី អោយគោរពបារមីស្តេច។ ចំពោះ លោក, ប្រភពដើម នៃជាតិខ្មែរ គឺ ស្ថាប័ន នៃរាជានិយម, ព្រះពុទ្ធសាសនា និង ទំនាមទំលាប់ នៃការរស់នៅ របស់ប្រជារាស្ត្រខ្មែរ តាំងពីបូរាណកាលមក។ ដូច្នេះលោក ទុកសម្តេចសីហនុ ជាតំណាងនៃប្រភពដើមខ្មែរ ដែលត្រូវតែគោរព។ បំពានដល់ បុគ្គលសីហនុ គឺទុកស្មើនឹងប្រព្រឹត្តល្មើស នៃប្រពៃណីជាតិ។ ការណ៏នេះ ជាការពិត នៅក្នុងសង្គមខ្មែរ ដែលជំរុញទ្រង់ សិរិមត: អោយដើរទៅមុខ មុនអ្វីដែលច្បាស់ជាមានកើតឡើង គឺ ប្រតិកម្មហិង្សា របស់សីហនុ។ ទ្រង់ដឹងថា ពេលវេលា កំពុងធ្វើការអោយសីហនុ ចំណេញកម្លាំងនយោបាយ បើទ្រង់ នៅរង់ចាំ នូវការសម្រេចរបស់ លន់ នល់។ ចំពោះទ្រង់ ព្រឹត្តិការណ៏ ដែលកំពុងកើតឡើងនេះ ជាឱកាសដ៏ល្អ ដែលអាចនឹងបញ្ចប់ នូវរបៀបដឹកនាំជាតិ របស់សីហនុ ដែលធ្វើអោយប្រជារាស្ត្រខ្មែរ អាកខានដើរលើផ្លូវទំនើមនិយម និង កំពុងនាំប្រទេស

រំអិលខ្លួន ចូលក្នុងទ្រុងឃួនកុម្មុយនិស្ត។ ចំពោះ ទ្រង់ សិរិមត:, ដើម្បី ការរីកចំរើន នៃប្រជាជាតិ ត្រូវចាំបាច់ ធ្វើសុខតមកម្ម (harmoniser) នូវ គោលវិធីថ្មី នឹង គោលវិធីបូរាណ ដោយថែរក្សារបស់ចាស់ និង បង្កើតរបស់ថ្មី តាមដំណើរ នៃការជឿនលឿន ទៅរក សមានកម្ម (assimilation) ពេញលេញ ដោយឆន្ទៈស្ម័គ្រ តែជៀសវៀងដាច់ខាត បំផ្លាញប្រភពដើមពិសេស របស់ខ្មែរ ព្រោះអត្តភាពនិមួយៗ សុទ្ធតែមាន ភារៈអាស្រ័យហេតុ (raison d'être) របស់វា។ ទស្សនៈនេះឯង ដែលនាំអោយ ទ្រង់ សិរិមត: ចាប់ពីដើមពេល បង្កើត ចលនាសង្គមរាស្ត្រនិយម ទ្រង់ ក្លាយជា ប្រតិជនសញ្ញឹង (opposant silencieux) នឹងនយោបាយ សីហនុ ទោះបីទ្រង់មិនចង់ក្តី។ ចំពោះទ្រង់, សីហនុ គឺដូចជាកូនក្មេង ដែលមានចិត្តសាវ៉ា ហើយ គ្មាននរណាម្នាក់ អាចបាន់ស្មានបានថា ព្រះអង្គ ចង់ធ្វើអ្វីមួយពិតប្រាកដនោះឡើយ, តែបើសិនជា សម្រេចធ្វើអ្វីវិញ ព្រះអង្គ ទុក ជនណា ដែលមិនយល់ស្របនឹង គំនិតព្រះអង្គ ជាសត្រូវនឹងព្រះអង្គតែម្តង។ ក្រោយៗមក, កបិចិត្ត (caprice) នេះ វានាំអោយ សីហនុ រស់នៅឯកា ក្នុងភពមនោគត[28] លែងដឹង នូវស្ថានភាពពិត នៃប្រជាជាតិ។ ដូច្នេះ ព្រឹត្តិការណ៍ ដែលកំពុងកើតឡើង នាំអោយទ្រង់ សិរិមត: សួរជាសំនួរ ដល់ខ្លួនឯងថា តើអាច ទុក៩

[28] Le monde imaginaire.

សីហនុ បន្តដឹកនាំជាតិ ដែលមានរបៀបគ្រប់គ្រង និង នយោបាយ ផ្តុយនឹងប្រយោជន៍ នៃប្រជាជាតិ ដែរឬទេ ? សំនួរ បែបនេះ ទ្រង់ ក៏មានចោទសួរដែរក្នុងចិត្ត ចំពោះ លោក លន់ នល់ ដែលជាមិត្តភក្តិ និងជា គ្នីគ្នានយោបាយ នៃទ្រង់។ នៅសម័យនោះ ចំពោះមតិមហាជន គេទុក លោក លន់ នល់ ជាតំណាង នៃអភិរក្សនិយម, រីឯ ទ្រង់ សិរិមត: វិញ ជាតំណាង នៃទំនើបនិយម។ អ្នកនៅជុំវិញ លោកទាំងពីរនេះ ហៅលោក លន់ នល់ ថា តាខ្មៅ, រីឯ ទ្រង់ សិរិមត: វិញ តា-ស។ នេះគឺជាភាពខុសគ្នា រវាងអ្នក ទាំងពីរដែលកំពុងប្រឈមមុខនឹង ដោគវាសនារួម ក្នុង ព្រឹត្តិការណ៍ប្រវត្តិសាស្ត្រមួយ គឺ ប្រទូសភាព រវាង អំណាច រាជសក្តិ ដែលគេទុកជា អំណាចព្រះ នឹង អំណាចរាជរដ្ឋាភិ បាល ដែលមាន ប្រជាពលរដ្ឋជាម្ចាស់។ នៅក្នុង វិនិបាទ (épreuve) នេះ តម្រូវអោយមានសេចក្តីក្លាហាន លើស លប់ ពីសំណាក់ ពួកគូប្រឆាំងនឹងព្រះ ព្រោះវាជា វិនិបាទ ពិសេស ប្រទល់នឹង អំណាចរាជសក្តិ ដែលមានធាតុសម្មតិ ៣ យ៉ាង ស្ថិតនៅលើ អំណាចមនុស្សលោក :

១. ព្រះមហាក្សត្រ ជា អាណត្តិគហក (អ្នកទទួលអំណាចពី) នៃ ព្រះធរណី។

២. ព្រះមហាក្សត្រ ជា អាណត្តិគហក នៃ ច្បាប់លោកធាតុ និង ព្រាហ្មណិកធម៌។

៣. ព្រះមហាក្សត្រ ជា អាណត្តិគហក នៃ ច្បាប់ លោកធាតុ និង ពុទ្ធកជម៍។
អំណាចនេះឯង ដែលសម្តេច សីហនុ ទ្រង់ ទាមទារ រហូត ក្នុងនាមព្រះអង្គ ជា ឧភយោរាជ និង ព្រះប្រមុខរដ្ឋអស់ មួយជីវិត នោះបីព្រះអង្គ បានបង្វែររាជ្យ ថ្វាយដល់ព្រះ បិតា ហើយបន្ទាប់ពីព្រះបិតា សុគតទៅ ព្រះអង្គ ទុករាជ បល្ល័ង អោយនៅទំនេរ ផ្ទុយនឹង រដ្ឋធម្មនុញ្ញ និង រាជ ប្រពៃណី។ ប្រទល់នឹង ចិត្តគំនិត អវិចារណ៏ របស់ សីហនុ បែបនេះ, វាពិបាកនឹងលើកយកច្បាប់ មករកខុសត្រូវ ជាមួយ ព្រះអង្គ ព្រោះព្រះអង្គ ទុកខ្លួន នៅលើច្បាប់ជាតិ។ ទ្រង់ សិរិមតៈ យល់ច្បាស់ណាស់ អំពី ចិត្តគំនិតនេះ ព្រោះ ទ្រង់ជាសមាជិក នៃព្រះរាជវង្សានុវង្ស។ ដូច្នេះ បើនៅតែ ស្វែងរកផ្លូវធម្មតា មកធ្វើជាដំណោះស្រាយ ជាមួយ សីហ នុ គឺដូចជា ស្វែងរក ម្ជុល នៅក្នុងមហាសាគរ នោះឯង។ យល់ឃើញបែបនេះហើយ បានជាទ្រង់ អនុញ្ញាត៩ចែក ខិត្តប័ណ្ណ នៅថ្ងៃទី ១៦ មីនា។
នៅសម័យនោះ ទ្រង់ សិរិមតៈ ទ្រង់ ជាតំណាង នៃអ្នកកែ ទម្រង់, នៃពួក យុវអ្នករាជការ ទទួលការអប់រំទំនើប និង បញ្ញវន្ត ដែលយល់ឃើញថា ប្រជាជាតិ ត្រូវការ នូវកំណែទំ រង់ ប្រកដនិយមមួយ ដើម្បី ស្រោចស្រង់ជាតិ។ ជាការពិត ហើយ របបសង្គមរាស្ត្រនិយម ផ្តល់ នូវ ផាសុកភាព ជាស ម្ភារៈ និង មោទនភាព មួយរយៈពេល ដល់ប្រជាជាតិ តែ

គុណលក្ខណៈនេះ គឺទុកដូចជា « សេចក្ដីសុខ របស់ពួកអ្នកជក់អាភៀន » តែប៉ុណ្ណោះ។ ប្រជាជាតិ ត្រូវការអ្វីថ្មីមួយទៀត ព្រោះ **សង្គម** បានបង្ហាញ នូវដែនកំណត់របស់ខ្លួន មិនតែប៉ុណ្ណោះ វាក្លាយជា មារ នៃកំណែទំរង់តែម្ដង។ ពីដំបូង គេចាប់ផ្ដើមខ្សឹបគ្នា ចោទប្រកាន់ដល់ពួកអ្នកអបអម នៃសម្ដេច សីហនុ ថាជា ប្រភព នៃអកុសល។ ក្រោយបន្តិចមក, គេ យល់ឃើញថា នយោបាយរបស់ សីហនុ វាខាយាំង មិនអោយស្រុកខ្មែរ ធ្វើទំនើបកម្មបាន។ ដូច្នេះ ពួក យុវរាជការ និង បញ្ញាវន្ត ភាគច្រើនត្រៀមខ្លួនរួចជាស្រេច ដើម្បី គាំទ្ររាល់ការផ្ដួចផ្ដើមកំណែទំរង់ ដែលមានទ្រង់ សិរិមត: ជាអវតា។ បញ្ញាវន្ត ភាគច្រើន ជា អ្នករាជការ ដូច្នេះ វាពិបាកនឹងបែងចែក អោយដាច់ស្រឡះ រវាងអ្នកពីរប្រភេទនេះណាស់។ តែក្រោយមក មានលក្ខណវិនិច្ឆ័យ បញ្ចេញដោយខ្លួនឯង នៅក្នុងមជ្ឈដ្ឋាន នៃ បញ្ញាវន្ត-មន្ត្រីរាជការជាន់ខ្ពស់ : ទុកជាបញ្ញាវន្ត គឺ អ្នកដែលមិនប្រព្រឹត្ត នូវអំពើពុករលាយ ឬ ជាអ្នកជឿនលឿននិយម។

នៅក្នុងមជ្ឈដ្ឋាន ពាណិជ្ជករ, ស្ទើរតែទាំងអស់ មានដើមកំណើត ចិន និង យួន, ស្វាគមន៍ដល់ សេដ្ឋកិច្ចផ្សារ ដែលមាននៅក្នុងកម្មវិធី របស់រដ្ឋាភិបាលស្រោចស្រង់ជាតិ។ ដូច្នេះ វត្តមាន ទ្រង់ សិរិមត: នៅក្នុង រដ្ឋាភិបាល វាជាការធានាមួយបន្ថែម នូវការអនុវត្ត នៃកម្មវិធីនេះ។

ចំណែកលោក លន់ នល់ ជាអវតា នៃអ្នកអភិរក្ស ផ្ដល់ នូវការធានា ដល់មជ្ឈដ្ឋាន នៃសហធម្មិក (clergé) ពុទ្ធសាសនា។ ប៉ុន្តែ ត្រូវដឹងថា សហធម្មិក តែងតែ ប្រកាន់យកជំហរ អព្យាក្រឹត ជានិច្ច ចំពោះមុខ អំណាចរដ្ឋ រួមទាំងរាជអំណាច។ មែនពិត, ពុទ្ធសាសនាទេវតា នៅស្រុកខ្មែរជាសាសនា, តែប្រជាជនខ្មែរ ទុកជា របៀបរស់នៅ របស់ខ្លួនតែម្ដង : ខ្មែរ រស់នៅ តាមរីតិ នៃសង្គ្រាន្តពុទ្ធសាសនា, គោរព និង ហាត់ព្យាម នូវពុទ្ធសិក្ខាបទ, រហូតទុកជា គ្រឹះមួយ នៃប្រជាជាតិ ដូចយ៉ាង យកមកដាក់នៅក្នុង បាវចៈនាជាតិ។ ដូច្នេះ ពុទ្ធសាសនា មានផលប៉ះពាល់សំខាន់ដល់ ជីវិតភាព របស់ប្រជាពលរដ្ឋខ្មែរ : ពុទ្ធសាសនា ជាអ្នកកំណត់ នូវជីវិត នៃវិញ្ញាណ និង ជីវិត ទៅអនាគតកាល របស់ខ្មែរម្នាក់ៗ។ មហោទ្ធនុភាព អច្ឆមជាតិ និងអាថិកំបាំងនេះ ធ្វើសកម្មភាពជានិច្ច នៅក្នុងការរស់នៅរបស់ខ្មែរ។

នៅមានបន្ត ក្នុងភាគទី២